

**Skot Han:
Ya Rəbb, mənə
mərhəmətli ol!**

Orijinal mətn: © Scott Hahn: Lord, have mercy. 2006.

Tərcümə: © Bonky və Maria Lucia, 2014.

Nəşr: © Katolik kilsəsi Azərbaycanda. Bakı, 2014.

Bu kitab Katolik kilsəsinin üzvləri üçün çap edilmişdir.

BİRİNCİ FƏSİL:

Öz həyat hekayələrini doğru işıqda görmək

Tövbə sirri bir çox katolik üçün ağırdır. Ona nə qədər çox ehtiyacımız varsa, bir o qədər az onu arzulayırıq. Nə qədər çox günah ediriksə, günahlarımız haqqında bir o qədər az danışmaq istəyirik. Tamamilə təbiidir ki, əxlaqi səhvlərimiz haqqında danışmağa çətinlik çəkirik. Əgər futbol üzrə dünya çempionatının final oyununda cərimə zərbəsi doğru vurulmasa və mənim komandam məğlub olarsa, 100% meydaçadan çıxanda jurnalistlərdən qaçardım. Yaxud, əgər ailə fabrikinə pis idarə etsəm və bütün qohumlarımı iflasa uğratsam, 100% bu məlumatı ailəvi bayramda xəbər vermərəm. Amma günah mənim həyatımdakı yeganə hərəkətdir ki, ona görə utanmalıyam. Günah hər şeyə qadir Allaha qarşı cinayət kimidir. Ona görə bu fabrikin iflası və ya səhv vurulan cərimə zərbəsindən daha ciddidir. Günah edərkən hər şeyi gören Allahın məhəbbətini rədd edirik.

CƏSARƏTLİ OL!

Keşislərin qarşısında diz çökməyi və öz günahlarını səli, aydın, bəhanəsiz, bəzəksiz formada deyə bilməməyimiz, tamamilə təbiidir. Özünü günahkar səsləndirmək heç vaxt asan deyil. Amma bu hərəkət tövbə sirrinin əsasıdır. Deməli, tövbə sirrindən qorxmaq təbiidir, amma yalnız təbii şeylər bizə Allahın səltənətinə girməyə kömək etmir, çünki Allahın səltənəti fəvqə-təbiidir. O, bizim təbiətimizdən böyük olduğu üçün ötüb keçir. Təbii şeylərlə bu dünyada xoşbəxtliyimizi tapa bilmirik, çünki hər təbii xoşbəxtlik keçicidir. Bizim təbii instinktlərimiz bizə çətinliklərdən, əzablardan qaçmağımızı məsləhət verir, amma qədim atalar sözündə „işləməyən dişləməz“, deyilir.

Günahlarımızı etiraf edərkən, hər zaman bir mənada əzab çəkirik. Əgər daxilimizdə və ya xaricimizdə öz günahlarımızı inkar ediriksə və ya özümüzü sanki günahlarımız yoxmuş kimi və ya varsa da, əhəmiyyətsizmiş kimi aparırıqsa, bu da bizə əzab verir. Bu əzab isə birinci əzabla müqayisədə daha böyükdür. Amma Müqəddəs Kitabda yazılır: „Əgər günahsız olduğumuzu iddia

ediriksə, özümüzü aldadırıq və daxilimizdə həqiqət yoxdur “ (1 Yəhya 1,8). Özümüzü aldatmaq çox təhlükəlidir, amma bu bizim problemlərimizin yalnız başlanğıcıdır. Öz günahlarımızı danırıqsa, yalan içində yaşamağa başlayırıq. Sözlərimiz və ya fikirlərimizlə səbəbin və nəticənin əlaqəsini qırırıq. Çünki öz günahlarımıza cavabdeh olmağı boynumuzdan atırıq. Hətta ən xırda şeyləri edərkən, reallığı deformasiya etmiş oluruq. Şəxsi həyatlarımızı həqiqi nurda görə bilmirik. Bu, bizim həyatımıza, münasibətlərimizə və sağlamlığımıza da təsir edir. Bu, xüsusilə dərinlikdə və bilavasitə Allahla münasibətimizə təsir edir. Bu iddia çox cəsarətlidir. Bunu bilirəm. Bəzi insanlar bunu şişirtdiyimi fikirləşir. Amma ümid edirəm ki, bu kitab fikrimi təsdiq edəcək. Allaha iman etməzdən və tövbə sirrini qəbul etməzdən əvvəl mən həyatımda güclü bir formada bu fikrin təsdiqini tapdım.

PİTSBURQDAKI OĞRU

Sizə bir açıqlama verməliyəm. Yeniyetmə dövrümün başlanğıcında bir gənc qrupa daxil oldum. Bu qruplar bütün valideynlərin dəhşətli yuxusudur. Balaca dəcəllikdən xırda oğurluğa keçdik. Bir müddət biz hər bazar günü səhər boş vaxtımızı supermarketdə oğurluq edərək keçirdik. Bir gün mənə musiqi şöbəsində kasetləri oğurlayarkən tutdular. İndi detalları sizə danışmayacağam, yalnız onu deyə bilərəm ki, oğrudan çox yaxşı yalançı idim. İki mühafizəçi qadın mənə tədqiqat otağına apardı. Mənə baxan hər kəsin yazığı gəldi, çünki on üç yaşım olmasına baxmayaraq on yaşlı kimi görünürdüm. Səkkizinci sinifdə ən alçaq boylu şagird mən idim. Mühafizəçinin biri mənə baxıb dedi: „Oğru olmaq üçün çox kiçiksən. Bu kasetləri özün üçün oğurladın?“ Məncə, heç başa düşmədi ki, öz sözləri ilə mənə alibi (cinayət zamanı müttəhimin cinayət yerində deyil, başqa yerdə olması) verdi. Onun fikrindən istifadə edərək bir hekayə uydurdum: - Orada yaşayan tanış dələduzlar və narkomanlar, əgər bu kasetləri oğurlamasam mənə və dostumu döyəcəkləri ilə təhdid etdilər. Mühafizəçinin üzündə analıq qayğısı göründü. „Bunu necə edə biliblər? Niyə bunu anana demədin?“ - deyə soruşdu. Mən özümü yazıqlığa vurub dedim: „Qorxdum“. Az sonra polis gəldi. Mühafizəçilərin köməyi ilə hamı təqsirsiz olduğuma inandı. Polis isə bu hekayəyə anamın da inanmasına kömək etdi.

MƏNİ BURAXDILAR

Az sonra mənə evə buraxdılar. Anam maşını dayanacaqda saxlayanda ona yorğun olduğumu bildirdim. Mənə yazığı gəldi. Dərhal otağıma gedib qapını örttdüm. O an aşağıdakı otaqdan pıçıldı səsləri eşitdim. Sözləri başa düşmədim, amma sakit səsin anamın, qalxan səsin isə atamın səsi olduğunu başa düşdüm. Bu xeyrə əlamət deyildi. Az sonra pilləkəndə ağır addımları eşitdim. Onlar otağımın qapısı önündə dayandı. Qapı döyüldü. Bunu eşitməkdən daha çox hiss etdim. Əlbəttə ki, atam idi. Otağa girməsinə icazə verdim. O, mənim gözlərimin içinə baxırdı, amma mən gözümü ondan yayındırdım.

„Bu gün nə baş verdiyini anan mənə danışdı. “Başımı tərpədərək bəli dedim. O, məndən gözünü çəkmədi. „Kasetləri oğurlamağa səni məcbur etdilər?“

„Bəli.“

Mənə ciddi baxıb sualını yenə də təkrarladı: „Kasetləri oğurlamağa səni məcbur etdilər?“

Mən yenə bəli deyəndə o stolumun üstündəki kasetlərimə baxdı.

Yenə də mənə baxıb soruşdu: „Oğurladıqdan sonra kasetləri harada onlara verməli idin?“

Cavab verdim: „Supermarketin yanındakı meşədə bir kötüyün yanında.“

„O kötüyü mənə göstərərsən?“

Başım la bəli dedim.

O dedi: „Yaxşı, Skot, geyin bir az gəzək.“

MEŞƏDƏKİ ÇÖR-ÇÖP YIĞINI

Meşə evimizdən təxminən üç yüz metr aralıda idi. Payız olduğuna görə yarpaqlar yerə səpələnmişdi. Buna görə də bir kötüyü tapmağın problem olmayacağını bilirdim. Sadəcə olaraq birini seçməliydim. Meşədə əminliklə gəzərkən çoxlu ağac, yarpaq, yerdə olan budaq gördüm, amma heç bir kötüyün izi belə yox idi. Atam mənə qabaqda getməyi dedi. Buna görə də gözlərimin hər tərəfi necə axtardığını görmürdü. Meşənin qurtaracağını görəndə çox qorxdum. Meşə qurtardı amma heç bir kötüyü tapmadım. Meşənin qırağında supermarketin tinini göstərərək dedim: „Orada oğlanlar mənə gözləməli idilər.“

„Aha, bəs kötük hardadır?“

Çör-çöp yığınınını göstərərək „ordadır“ dedim.

Mənə baxıb dedi: „Sən kötük dedin.“

Çiynimi çəkərək dedim: „Kötük və ya çör-çöp nə fərqi var?“

„Kötük və ya çör-çöp nə fərqi var?...“ - ata astadan mənim sözlərimi təkrarladı.

Fikirləşdim ki, o əsəbləşərək dərhal mənə çevrilib yalançı deyəcək. Amma o yalnız „evə qayıdaq“ dedi.

Mənə elə gəlirdi ki, evin yolu qurtarmır. Atam artıq heç bir söz demirdi. Artıq onun qəzəblənməyindən qorxmurdum, əksinə, az qala onun qəzəblənməyini istəyirdim. Onun susqunluğu məni məhv edirdi. Evə çatdıq. Ata qapını örtüb, paltosunu soyunub, ayaqqabısını çıxardaraq otağına getdi. Az sonra mən də otağıma gedib qapını örtdüm. Kimsə fikirləşə bilər ki, mən qalib gəldim. Mən iki mühafizəçini, bir polisi və anamı aldada bildim, amma qalibiyyətimi qeyd etməyə səbəb yox idi. Tamamilə yeni bir hiss yaşadım. O anda insan qəlbinin nə demək olduğunu başa düşdüm. Mən çox pərt oldum, çünki atam mənim hekayəmə inanmadı. O başa düşdü ki, onun sevimli oğlu oğurluq edib və yalan danışmış. Məndə həm vicdan oyandı, həm də yeni bir münasibət gördüm. Bu kişi mənim həyatımda həm ittihamçı, həm hakim, həm də cəllad rolunu oynadı. Mən həmişə nəyisə pis edəndə məni tutacağından, mühakimə edəcəyindən və cəzalandıracağından qorxurdum. Amma o gün atamın əsəbləşməsindən də böyük bir şey gördüm – qəlbinin sınmasını. Bunu məhz mən etdim və buna görə özümə nifrət etdim.

HESABAT APARMAQ

Mənim atam dindar insan deyildi. O hətta əmin deyildi ki, Allaha inanır. İllər keçdikcə anladım ki, on üç yaşındakı o tənhalıq dövründə atam mənim üçün Allahın atalığının təsviri idi. O, həyatımı düzgün işıqda mənə göstərməyə başladı. Mən artıq „müvəffəqiyyətli“ oğurluğuma və yalançılığuma sevinə bilmirdim. Öz təqsirim mənə təsir etdi. Mən o vaxta qədər hələ belə pərt və tənha olmamışdım. Kaş bu an həyatımı İsa Məsihin yoluna çevirdiyim an olardı, yəni müqəddəs Pavelin Dəməşq yolunda həyatı necə gözlənilməz və möcüzəvi formada dəyişdisə, mənim həyatım da elə dəyişərdi. Amma belə deyildi. Bu an yalnız başlanğıc idi.

Mənim cavanlıq hərəkətlərim başqa cavanların hərəkətlərindən fərqli idi. Amma yeganə alibi yaradan mən deyiləm. Adəm və Həvvadan bəri hər nəsil bunu edir. Bəzən xırda, bəzən də daha ciddi şeylərdə bunu edirik. Alibi yaratmağı gündəlik ünsiyyətlərdə də istifadə edirik, hətta fikirlərimizdə belə. Öz problemlərimiz haqqında danışarkən bütün xırda detalları xatırlayıyıqmı? Bu detallar bizim şəxsi məsuliyyətimizi göstərə bilər. Bəzən özümüzü qəhrəman, bəzən də qayğısız, zərər çəkmiş insan kimi təsvir edirik. Əgər öz hərəkətlərimiz haqqında necə danışdığımızı yaxşı fikirləşsək, görürük ki, bizdən zərər çəkmiş insanları ittiham edirik, onların səhvlərini şişirdirik, öz səhvlərimizin isə fərqi belə varmırıq. Öz səhvlərimiz üçün bəhanə və yüngülləşdirici şərait tapa bilərik, amma iş yoldaşların və qonşuların səhvlərini amansızlıqla mühakimə edirik.

Dostlarımız və ailə üzvlərimiz isə təbii ki, bizim versiyalarımıza inanacaqlar. Çox vaxt biz özümüz də buna inanırıq.

Bəzi insanlar necə tövbə sirrini xoşlamamaq təbiidir deyirsə, bütün bunlara da „tam təbiidir“ deyir. Amma bu doğru deyil! Bunlar heç də təbii deyil. Faktları dəyişmək, onların təbiətini məhv etmək deməkdir. Həm bu şeylərin əsl vəziyyətini, həm də səbəb və nəticənin zərif birləşməsini məhv edərək, onu bizim istədiyimiz vəziyyətə (xəyala) gətirib çıxarır.

UNUDULMUŞ AMMA BAĞIŞLANMAMIŞ

Mənim sevimli filosofum Yosef Piper yazır ki, yaddaşın dəyişməsi bizim ən böyük düşmənimizdir, çünki bizim mənəvi və əxlaqi həyatımızın ən dərin köklərinə hücum edir. „Yaddaş dəyişməsi xırda düzəliş, köçürmə, sözləri bəzəmə, ötürülən sözlər və vurğunun dəyişməsi ilə reallaşdırılır.“ Bu hərəkət çox məkrlidir, çünki bunu edəndə həyatımızın əsas hadisələrinin mənasını itiririk, münasibətlərimiz soyuyur, həm məqsədimiz, həm də özümüzü itiririk... Təkrar edirəm: hamımız bunu edirik, amma heç vaxt fikirləşməməliyik ki, bu təbiidir. Bütün bunlar bizə narahatçılıq verir və bu hamımıza tanışdır. Bu narahatçılıq böyük epidemiyaya kimidir, o elə məkrlidir ki, onu muayinə etmək, demək olar ki, qeyri-mümkündür. Yosef Piper də çox çətin olduğunu deyir: „Təhlükə böyükdür, çünki demək olar ki, görünməzdir. Çünki vicdanı

sorğulayarkən saxtanı görə bilmək çətindir. Yaddaşın düzgünlüyü bütün insanlığın düzgünlüyündən asılıdır.“

Düzgünlük çox böyük məqsəddir. Müqəddəslərin həyatından görürük ki, ona çatmaq mümkündür. Düzgünlüyü İsa Məsih hər birimizdən xahiş edir: „Səmavi Atanız kamil olduğu kimi siz də kamil olun“ (Matta 5, 48). Əgər Allah bunu bizdən istəyirsə, əlbəttə ki, bizə bunu reallaşdırmaq üçün güc verir. İsanın qısa cümləsində gücümüzün mənbəyi göstərilir. Bu, Allahın atalığıdır. „Səmavi Atanız... kamil olun.“

Əgər cavanlıqda həmişə atamın nəzarəti altında olsaydım, heç vaxt supermarketdən oğurluq etməz və heç vaxt ona yalan deməzdim.

Allah Atamızdır, hər an bizimlədir. Buna baxmayaraq günah edirik. Ananı görmədikləri üçün ananın da onları görmədiyini fikirləşən balaca uşaqlar kimi yik. Beləliklə, üzlərini anadan çevirib qadağan olunmuş şirniyyatı götürürdülər.

Hər zaman Atamızın hüsurunda yaşayırıq. O, kamil olmağımızı istəyir. Bioloji atalarımız bir şey əldə etməyimiz üçün lazımı hər şeyi edir. Hər şeyə qadir və hər şeyin sahibi olan səmavi Atamız da belə edir. Onun daimi hüsurunu dərk etmək və hər şeyi sanki hakimin nəzarəti altında etmək vacibdir. Allah bizim həyatımızda məhkəmədə hakim kimi deyil. O, Ata kimi mühakimə edir, yəni məhəbbətlə. Bu isə sanki iki tərəfli qılınc kimidir, çünki atalar övladlarından hakim müttəhimdən tələb etdiyindən çox tələb edirlər. Amma həm də atalar daha çox mərhəmət göstərirlər.

ƏN ÇOX İSTİFADƏ EDİLƏN YOL

Ən çox Atanı qucaqlamağı arzulayırıq. Amma bizim daxilimizdə nəsə qaranlıq bir şey deyir ki, ondan üz çevirmək daha asandır. Həqiqət içində və dürüst yaşamaq istəyirik, amma daxilimizdə nəsə qaranlıq bir şey deyir ki, günahlarımızı dilimizə gətirməmək daha yaxşıdır. Müqəddəs Kitabdakı bir müdrik padşah „Yol var ki, insanın qarşısında düz görünür, amma sonu ölümdür“, - deyir (Sül məs. 14,12). Bir yol görəndə ölümə apardığını necə anlaya bilərik? Həmin an bizə düz görünən hər bir yol bizi tövbədən uzaqlaşdıra bilər. Heyf ki, bizim ulu babalarımız demək olar ki, əzəldən bu yolla gediblər. Amma Allah bizim səmimi tövbəmizi gözləyir.

İKİNCİ FƏSİL

Tövbə əməlləri, tövbənin dərin kökləri

İnsanların çoxu elə düşünür ki, tövbəni Katolik kilsəsi təyin etdi. Bir tərəfdən doğrudur, çünki tövbə Əhdi-Ətiqin sirridir, buna görə də İsa Məsih öz qanı ilə Əhdi-Ətiqi möhürləməzdən əvvəl bu sirr təyin oluna bilməzdi (bax Matta 26,27). Yəhudi ənənələrinə görə hər bir əhd günahların bağışlanması üçün şərtlər ehtiva edir. İsa da bu ənənələrə riayət edirdi.

Beləliklə, tövbə çiçək kimi təzə bir şeydir. Necə ki, çiçəkdən əvvəl toxum, sonra cücərti, daha sonra tumurcuq olur, eləcə də Əhdi-Ətiqdə çox yerdə müxtəlif formalarda tövbəyə rast gəlirik. Çünki günahların etirafı, tövbə və bağışlanma günahın yarandığı gündən mövcuddur. Əgər Müqəddəs Kitabı açıb oxusanız, qısa müddətdə tövbənin ilk izlərini tapa bilərsiniz. Demək olar ki, artıq Adəm və Həvvanın günahından sonra onları görmək olar.

ÇILPAQ HƏQİQƏT

Adəm və Həvva günah etdilər. İndi onların günahının nə olduğunu xırdalamayacağıq. Onların günahı haqqında bizə bu məlumat bəsdir: Rəbb Allaha qulaq asmadılar. Allah onların yaratıcısı və Atası idi, onlar isə onun yeganə əmrini pozdular: „Bağdakı bütün ağacların bəhrəsindən istəyəndə yeyə bilərsiniz. Ancaq xeyirlə şəri bilmə ağacının meyvəsindən yemə, çünki ondan yeyən gün hökmən öləcəksən“ (Yar 2, 16-17).

İlan tərəfindən yoldan çıxarılarq meyvəni yedilər. Dərhal hər şeyin dəyişdiyini hiss etdilər və çılpaq olduqlarından utandılar, qorxdular. „Onlar günün sərinliyində bağda gəzişən Rəbb Allahın səsini eşitdilər. Adəm və onun arvadı Rəbb Allahın hüzurundan qaçıb bağdakı ağacların arasında gizləndilər“ (Yar 3, 8). Belə bir davranış haqqında artıq 1-ci fəsildə bəhs etmişəm. Adəm və Həvva ağacların arasında gizləndilər, elə bilirdilər ki, hər şeyi bilən, hər şeyi görənlər və onları sevən Atanın hüzurunda gizlənmə bilərlər. Bəs Allah o anda nə etdi? Biz gözləyirdik ki, O, göydən uca səslə qışqıracaq: „Mən sizi gördüm.“ Amma, O,

bunu etmədi. Əksinə Adəm və Həvva ilə söhbətə başlayır. Sanki Adəmin harada olduğunu bilmək üçün Adəmdən soruşur: „Haradasan?“ (Yar 3,9) Adəm dolayı yolla cavab verir: „Bağda səsinə eşitdim və çılpaq olduğum üçün qorxdum, ona görə də gizlənmişəm“ (Yar3,10). Çox maraqlıdır. Adəm bir neçə sözlə qorxu, utanc, mühafizə və özünü yazıq göstərir, amma heç təqsirindən danışmır. Elə görünür ki, öz günahını Allahın üstünə atır. Adəm indi Allahın gücündən qorxurdu. Allah yenə də sual verir: „Kim sənə bildirdi ki, çılpaqsan? Sənə yeməyi qadağan etdiyim ağacın meyvəsindən yeməmişən ki?“ (Yar3, 11) Adəm, şübhəsiz, öz günahını arvadının üstünə atdı: „Mənimlə birgə olmaq üçün verdiyin qadın o ağacın meyvəsindən verdi, mən də yedim“ (Yar 3, 12). Allah hələ ki mühakimə etmir, indi isə qadından soruşur: „Sən niyə belə etdin?“ (Yar 3 ,13)

Hər şeyə qadir Allah dörd qısa sual verdi. Bu suallarla O nəyə nail olmaq istəyir? Əgər Allah hər şeyi bilirsə, deməli bütün bu sualların cavablarını da bilir və O, bu cavabları hətta Adəm və Həvvadan, yəni özü-özünü aldatmış və iblis tərəfindən aldadılan cütlükdən yaxşı bilir. O, onlardan nə istəyir?

Mətdən də aydındır ki, O, onların səmimi peşmanlıqla günahlarını etiraf etməsini istəyirdi. O, açıq suallarla başlayır ki, onlar öz niyyətlərini izah edə bilsinlər. Az sonra daha konkret suallar verir. Sonda Həvvadan birbaşa nə etdiyini soruşur. Onlardan nə sevimli dəvətnamədən, nə də sorğu-sualdan sonra etiraf gəlmədi. Əksinə Adəm öz hərəkətinin məsuliyyətini boynuna almır, əvvəlcə öz həyat yoldaşını, sonra isə Allahı ittiham edir: „Mənimlə birgə olmaq üçün verdiyin qadın o ağacın meyvəsindən verdi, mən də yedim.“

Artıq əvvəlki fəsildə qeyd etdim ki, bizə nə qədər çox tövbə lazımdırsa, bir o qədər az onu arzulayırıq. Bu söz həm Adəm və Həvva, həm də onların övladlarına aiddir.

HABİL QABİL DEYİL

Biz indi Adəm və Həvvanın ilk oğlu Qabil haqda danışacağıq.

Qabil paxıllığına görə ilk qətli törətdi. Qardaşını öldürən kimi Allah ondan soruşur: „Qardaşın Habil haradadır?“ (Yar 4,9)

Allahın bunu öyrənməyə ehtiyacı yoxdur. Allahın Habilin harada olduğunu

bilməyi lazım deyil, O, Qabilə günahını etiraf etmək üçün imkan yaradır. Qabil isə Rəbbin köməyini qəbul etmir, əvəzində yalan danışır. Qardaşın Habil haradadır? - sualına „bilmirəm“ cavabı verir. „Məgər mən qardaşımın keşikçisiyəm?“ (Yar 4,9) Allah indi də Qabili ittiham etmir. Onu etiraf etməyə dəvət edir, hətta ona cinayətinin sübutunu göstərir: „Sən nə etdin? Qardaşının qanının səsi torpaqdan Mənə fəryad edir“ (Yar 4,10). Söhbətin sonunda da Qabil öz günahını nə etiraf, nə də tövbə etmir. Habili öldürdüyünü etiraf etmək əvəzinə Allahı ittiham edir ki, Allah ona əzab verir. Şikayət eləyir „Cəzam çəkə biləcəyimdən daha artıqdır.“ (Yar 4, 13) Təkcə „Vay halıma!“ demir, eyni zamanda Allaha „Sən haqsızsan“deyir. Öz haqsızlığına görə tövbə etmək əvəzinə Allahı haqsızlığa görə ittiham edir. Daha sonra Allaha onun sevincini və yaşamaq imkanını əlindən aldığı deyərək narazılıq edir. „Bax bu gün Sən məni torpaqdan qovursan. Mən də Sənin hüzurundan gizlənib yer üzündə qaçaq və sərgərdan olacağam“ (Yar 4, 14). Qabil o qədər Allaha qarşı çıxır ki, hətta onu qatillərlə dolu bir dünyaya qoyduğunu deyərək Onu ittiham edir: „Ancaq kim mənə rast gəlsə, məni öldürəcək“(Yar 4, 14).

Bizə burda nə baş verdiyini başa düşmək üçün psixiatr lazım deyil. Qabil özünü Habilin qurbanı kimi təqdim edir və öz günahını Allahın üstünə atır. „İndi işləyə bilmərəm. İndi dost ola bilmərik. İndi mən haqsızlığa məruz qalmışam.“ Özünün birinci qatil olmasına baxmayaraq, başqa insanları qatillikdə ittiham edir. Valideynlərində olduğu kimi Qabildə də qorxu, utanc, mühafizə, özünə yazığı gəlmə və s. hisslər var, amma „peşmanam“ demir. Öz günahını etiraf etməkdən boyun qaçırır.

PEŞMANLIQ VƏ YA İTAƏTSİZLİK

Qabilin davranışı bizə tanış gələ bilər. Əsrlər keçsə də, insanlar öz səhvlərini etiraf etməyi xoşlamırlar. Onların da qaçış yolu eynidir. Peşman olmayanlar hər şeyə görə şikayət edirlər. Öz günahını etiraf etmək istəməyən hər kəs xüsusi bəhanələr axtarır. Biz də bütün insanlar kimi şərait, əngəlləri, irsi keçənləri və ya mühiti günahlandırırıq. Bunu edərkən ulu babalarımızın izləri ilə gedirik. Allahı ittiham edirik və qəzəbimizi Onun üstünə atırıq, çünki bizim şəraitimizi, irsi keçənləri və mühiti O yaratdı.

Nə qədər çox günah ediriksə, günahlarımız haqqında bir o qədər az danışmaq istəyirik. Nə qədər çox bizə tövbə sirri lazımdırsa, onu bir o qədər az istəyirik. Qabil, Adəm, Həvva səbəb və nəticə, günah və cəza və ya bir çox şeydən necə danışdırlarsa, biz də eyni ilə danışırıq, tövbədən başqa.

ALLAH AYİNİ YARADIR

Nuh, İbrahim, Musa və Davudla bağladığı əhdlərdə Allah növbə ilə bir çox insanlara Özü və yolu haqqında daha çox vəhy etdi. İlk nəsillər öz günahlarını etiraf edə bilmirdilər, Allah onları məcbur eləmədi. Lakin Musaya verilən qanunun paraqraflarında öz xalqına günahların etirafı üçün konkret bir ayin verdi. Müasir insanlar bu ayini tamamilə avtomatik və ya düşüncəsiz bir hərəkət hesab edirlər. Amma bu belə deyil. Biz insanlar rutindən (gündəlik işlər) asılıyıq, çünki rutinsiz həyat tərzimizi nizamlaya bilmərik. Kiçikdən böyüyə qədər gündəlik işlər, məsələn, dişlərin fırçalanması, qapıların bağlanması, kiməsə „səni sevirəm“ deyilməsi bizə həyatımızın vacib işlərini yerinə yetirməyə imkan verir.

Qanunun bir çox hissəsi məhz belə rutin və ayinlərdən ibarət idi. Bəzi hissələr ələlxüsus, günahların etirafı haqqında idi. Məsələn, Levlilər 5,4-6-da insanların düşüncəsiz şəkildə and içərkən etdikləri müxtəlif günahlar haqqında danışılır: „Düşünmədən və bilmədən hər hansı bir ehtiyatsız andla pislik yaxud, yaxşılıq etmək üçün and içən hər kəs bunu biləndə təqsirkar sayılır. Bu adam bunlardan birinə görə təqsirini biləndə qoy günahını etiraf etsin və o günaha görə Rəbbin qarşısında təqsirini yumaq üçün sürüdən dişi qoyun, ya da dişi keçi götürüb günah qurbanı olaraq gətirsin. Bununla kahin o adam üçün günahını kəffarə etsin.“

Allah öz xalqına o qədər yaxınlaşır ki, ona öz günahını etiraf edə bilməsi üçün təlimat kitabçası verir. Hər şeydən əvvəl günahların etirafını tələb edir. Sonra günahkarlardan günahının əvəzini, yəni qurban və tövbənin liturjiyalı mərasimini tələb edir. Sonda bütün bunları kahinin köməyi və vasitəçiliyi ilə etməyi tələb edir. Allahın bu tələbləri həm İsrail xalqının bütün tarixi, həm də yeni İsrail, yəni İsa Məsihin kilsəsinin tarixi boyu dayanmadan davam etdi.

Bu mərasimlərin qiymətini alçaltmamalıyıq. Məhəbbət əməllər deməkdir,

yalnız şirin sözlər yox. Yetmişinci illərin sevimli şüarı belə idi: Məhəbbət o deməkdir ki, heç vaxt „bağışla məni“ deməyə məcbur qalmayasan. Amma bu doğru deyil. Sevmək yalnız „bağışla məni“ demək deyil, bu istəyi həm əməldə göstərmək lazımdır. Baxmayaraq ki, daxilimizdəki „mən“ bu üzrxahlığa etiraz edir, lakin insan xilqəti buna ehtiyac duyar. Bizi yaradan Allah bilir bizə nə lazımdır. Biz „bağışla məni“ deməliyik, bunu göstərməliyik və bunun üçün nəsə etməliyik.

Allahın qanunu insanın daxili aləmini tanıyır və xalqının etirazlarına qalib gəlməsi üçün onlara əvvəlcə günahlarını etiraf etməyi, daha sonra günahlarının əvəzini verməyi öyrədirdi. Rəbb Musaya dedi: „İsrail övladlarına söylə: İnsanların işlətdiyi günahlardan birini edərək Rəbbə xəyanət edən kişi, yaxud qadın təqsirkardır. Qoy o işlətdiyi günahı etiraf edib təqsirinin əvəzinin beşdə birini əlavə edərək qarşısında təqsirkar olan adama ödəsin.“ (Siyahıyaalınma 5, 5-7) Əhdi-Cədidəki tövbə sirrini qanun və liturgiya xüsusiyyətlərinə daha sonra baxacağıq. Günahlarımıza görə peşmanlığımızı həm iman, həm də əməllərlə göstərməliyik (bax Matta 3, 8-10 Yaq 2, 19.22.26) Bunu insan münasibətlərində də görə bilərik. Əgər kimisə incidiriksə, təqsirimizi etiraf etmək üçün bizə çox vaxt lazım olur. Bəhanə axtarıyıq, məsuliyyətdən imtina edirik. Amma onunla münasibətimizi bərpa etmək üçün „peşmanam“ deməliyik, hətta bunu istəmədiyimiz halda belə. Hələ bəs deyil! Biz incitdiyimiz insanın könlünü almalıyıq. Hələ bizim incitdiyimiz şəxs Rəbdirsə, bütün bunlar daha da əhəmiyyətli olmalıdır.

PEŞMANLIĞIN ÇƏTİNLİYİ

Allah qanunun və liturgiyanın vasitəsilə insanlara günahlarının etirafı üçün imkan verdi. Əhdi-Ətiqdəki peşmanlıq əməllərini alçalda bilmərik. Bu əməllər səmimi peşmanlığı ifadə etməyə kömək edirdilər. Yalnız etinasız Müqəddəs Kitab şərhçisi yəhudilərin günahlarının etirafını, qurbanı və peşmanlığını sadə mərasim kimi hesab edə bilər. Xeyr, belə deyil! Peşmanlıq əməlləri çətin əməllər idi.

Yəhudi olduğunuzu təsəvvür edin. Günah etmişiniz, günahların etirafına və qurban təqdim etməyə hazırlaşırırsınız. Bu işə yalnız Yerusəlimdəki məbəddə

mümkündür. Buna görə siz ziyarət planlaşdırmalısınız. Bu yol bir neçə gün davam edəcək, siz piyada və ya atla gedirsiniz, daşlı və tozlu, quldurlu və vəhşi heyvanlar olan yollardan keçirsiniz.

Sizin etdiyiniz günahın ciddiliyi və növündən asılı olaraq siz keçi, qoyun və ya öküz qurban kəsməlisiniz. Onları özünüzlə götürə bilərsiniz və ya imkanlı olsanız Yerusəlimdəki tacirdən ala bilərsiniz. Əlbəttə ki, heyvanın öhdəsindən gələ bilsəniz, çünki qurbanınız öküz olsa çətin ola bilər. Amma bu sizin peşmanlığınızın yalnız başlanğıcıdır. Yerusəlim şəhərinə çatanda heyvanı məbədin birinci həyətinə salırsınız. İkinci həyətdə siz qurbanınızın səbəbini bildirməlisiniz. Qurbangahın qarşısında sizə bıçaq verilir və siz tamamilə tək başına qurbanınızı kəsməlisiniz. Siz özünüz qəssabsız. Dərisini soyursunuz, şaqqalayırırsınız, ayaqlarını kəsirirsiniz, içalatını çıxardınız və bunları kahinə yandırmaq üçün verirsiniz. Siz isə bağırsaqlardakı zibilləri məhv etməlisiniz. Bunu edərkən peşmanlıq məzmunları oxuyursunuz və keşiş heyvanın qanını götürərək onu qurbangaha çiləyir.

„Peşmanlıq ayini“ bütün bu əməllərdən ibarət idi. Günahkar peşmanlıq ayinini heç vaxt yadından çıxarmamalı idi. Əhdi-Ətiq alimi Gordon Wenham Levililər və Siyahıyaalınma kitablarını şərh edərkən xırda detallarına qədər bu ayini təsvir etmişdir. Öz izahını bu sözlərlə bitirir: „Təsəvvür qabiliyyəti olan Əhdi-Ətiq oxucuları çox tez başa düşür ki, bu qədim qurbanlar çox güclü və emosional təcrübə idi. Müasir kilsənin ayinləri bunlarla müqayisə edilərkən çox sadə və sönük görünürlər.“

Əhdi-Ətiqdəki qurbanın kəsilməsi həm şəxsi, həm də ictimai hərəkət idi. Bu hərəkət təvazökarlaşdırır və sizə bir az baha başa gəlirdi. Heyvanı qurban edərkən siz nəsə itirmisiniz, çünki kənd təsərrüfatı mədəniyyətində heyvanlar var-dövlət və gücü ifadə edirdilər. Şübhəsiz, bu, belədir! Allah öz xalqından günahların səmimi peşmanlığını və əsl şəxsi qurbanı tələb edirdi.

Yəhudilər neçə müddətdən bir bu qurbanı kəsməlidirlər? Adi insanlar ildə bir dəfə Pasxa bayramında öz günahlarını etiraf edirdilər, amma kahinlər xüsusilə barışma bayramında bütün xalq üçün barışma qurbanı kəsirdilər.

PEŞMANLIQ GÖZ YAŞI AXIR

Allahın xalqı vaxt keçdikcə peşmanlıq, günahların etirafı və tövbə ifadələrini sözlər, himnlər, jestlər və əməllər vasitəsilə inkişaf etdirib zənginləşdirdi. Günahların etirafı nə o vaxt, nə də bu gün yalnız ruhani əməl deyil. Günahkar özü günah etirafının ifadəsidir, yəni öz bədəni ilə bunu edir, başqa sözlə desək günahların etirafı insanın mənəvi vəziyyətinin zahiri nişanıdır. Yəhudilərin günah etirafı Əhdi-Ətiqin müqəddəs nişanı (sirr) idi. Amma bu təkcə mərasim deyil. Günahkarlar öz peşmanlıq və məhəbbətlərini yalnız şirin sözlərlə yox, həm də qurban kəsərək mürəkkəb əməllərlə ifadə edirlər. Bu əməllər yenidən onların peşmanlıq və təvazökarlığını dərinləşdirir.

Sizə xatırladıram ki, təqsirlərin etirafı yalnız ruhani məşq deyil, gerçək idi. Təqsirlərin etirafı insanın təkbaşına şəxsi bir hərəkəti deyildi. Bu əməl məbəddə İsrail xalqının, ya da onun nümayəndəsi olan kahinlərin qarşısında yerinə yetirilirdi.

„Axav bu sözləri eşidəndə libasını cırıb əyninə çul geydi. O, oruc tutub çulda yatdı və qüssəyə batdı.“ (1 Pad 21,27)

„Çula bürünən Davud və ağsaqqallar üzüstə yerə qapandı. Davud Allaha dedi: «Xalqı siyahıya almağı əmr edən mən deyildimmi? Mən günah etdim və həqiqətən, pis iş gördüm.» (1 Salmələr 21, 16b-17a)

„İsrail övladları oruc tutaraq əyinlərində çul və başları toz-torpaq içində toplandı. İsrail övladları nəslə bütün yadellilərdən ayrılaraq durub öz günahlarını və atalarının şər işlərini etiraf etdi.“ (Neh 9,1-2)

Çul geyinmə, toz-torpağa bulaşma, ağlama, üzüstə yerə qapılma qədim zamanlar ictimai təqsir etirafının ümumi nişanları idi. Yəhudilər öz günahlarının peşmanlığını ifadə etmək üçün qeyri-iradi şəkildə bunlardan istifadə edirdilər. Günahkarın həqiqətən, ağlamağa səbəbi var, çünki ölümün səbəbi günahdır. Mənəvi həyatı itirmək fiziki ölümdən daha dəhşətdir. Beləliklə, nişanlar mükəmməl formada həqiqəti göstərir.

Biz müasir günahkarlar bizim ulu babalardan çox şey öyrənə bilərik. İlk məsihçilər məhz belə edirdilər.

ÜÇÜNCÜ FƏSİL

Yeni məhkəmə qaydaları: Tövbə sirrinin çiçəklənməsi

Yəhudilərin tövbə əməlləri çox dərin və şəxsi idi. Onlar bunları çox yaxşı xatırlayırdı və bu əməllər bir çox insanın həyatına böyük təsir edirdi. Deməli, İsa və onun şagirdləri günahların etirafı və bağışlanmaq haqqında danışdığı zaman onlar üçün bunun nə demək olduğunu fikirləşməliyik. Eyni zamanda onların peşmanlıq əməllərini də xatırlamalıyıq.

Əgər biz Əhdi-Ətiqin sirlərini başa düşmürüksə, Əhdi-Cədidəki sirləri də başa düşə bilmirik. İsa pis şeyi yaxşı bir şeylə əvəz etməyə gəlmədi. O, Allahın yaratdığı böyük və müqəddəs bir şeyi götürdü və onu mükəmməl bir formada həyata keçirmək üçün gəldi.

Məsələn, Pasxa bayramına nəzər salaq. Qədim yəhudilərin Pasxa bayramı xüsusi bir gecəni xatırladır. O gecə Allah xalqının hər bir ailəsi ailənin ilk oğlunu ölüm mələyindən xilas etmək üçün quzu qurban verdi (bax Çıx 12). İlk oğulların Pasxası İsrail xalqının ən vacib hadisələrindən biridir. Amma bütün dünyanı xilas etmək üçün gələn Allah Quzusu İsa Məsihin Pasxası ilə bu Pasxa müqayisə olunmazdır. İsrail xalqı hər il Pasxa bayramında Allahla əhdini yeniləyir. İsa Məsihin Pasxası, yəni Onun əzabları, ölümü və dirilməsi hər gün müqəddəs Messada gerçəkləşdirilir. Amma Əhdi-Ətiq qurtarmadı, məhv olmadı və ya köhnəlmədi. Əksinə, İsa Məsihin yeni əhdində yenidən doğuldu. Əhdi-Ətiqin qurbanları öz forması ilə heç vaxt kifayət etmirdi və onlar həmişə nəsə böyük bir şeyə istiqamətlənirdilər. Allah onları gələcəyin tamamlanmasının prototipi təyin etdi. Onlar öz kifayətlənmələri ilə gələcəkdə olanların böyüklüyünü göstərirdilər.

Əhdi-Ətiqdəki tövbə sirlərinə və qurbanlara baxmayaraq, insan dönə-dönə günah etdi. Heç bir qurban mükəmməl şəkildə sevən Atanın, Onun sərhədsiz salehliyinə qarşı incikliyin əvəzini verə bilməz. İbranilərə məktubda deyilir ki, Yerusəlimdəki baş keşiş „hər gün xidmətini icra edərək əsla günahları aradan qaldıra bilməyən eyni qurbanları dəfələrlə təqdim edir“ (İbr 10,11). Köhnə adətlər kifayət deyil. Hər bir insanı və dünyanı günahdan xilas etmək üçün Allahın özü sirləri yerinə yetirməli idi. Bunu isə O, doğrudan da etdi.

ALLAHIN SEVİMLİ ŞİKƏSTİ

„Səhv etmək insana, bağışlamaq isə Allaha aiddir“- bu qədim sözlər yəhudi dininin xüsusiyyəti idi. İnsanlar günah edirlər, axı „saleh yeddi dəfə yıxılsa belə, yenə qalxar“ (Sül məs 24,16). Amma günahların bağışlanması yalnız Allaha aiddir. Allah insanların günah etirafı və qurbanlarını qəbul etmək və bağışlamaq məcburiyyətində deyil. Səhv etmək insana aid idi, amma bağışlamaq Allaha aid idi, yəni bu yalnız Allahın hüququdur.

İsa „sənin günahlarını bağışlayıram“ deyəndə insanların qarşısına dilemma qoydu (dilemma- iki mümkün qərar və ya nəticədən birini qəbul etmə məcburiyyəti). Ya İsa yalnız Allaha aid olan səlahiyyəti oğurlayır, ya da, həqiqətən Allahdır. Bu dilemma ən aydın şəkildə İsa Məsihin iflic kişi ilə görüşü əhvalatında özünü göstərir. Bu əhvalatı üç İncildə tapa bilərik.

“İsa iflic olan adama dedi: "Oğlum, günahların bağışlandı". Lakin orada oturan bəzi ilahiyyatçılar ürəklərində belə düşündülər: "Bu Adam niyə belə danışır? Bu ki küfrdür! Tək Allahdan başqa günahları kim bağışlaya bilər?" İsa dərhal onların ürəyində nə fikirləşdiyini ruhən hiss edib dedi: "Niyə ürəyinizdə belə düşünürsünüz? Hansı daha asandır? İflicə “günahların bağışlandı”, yoxsa “qalx, döşəyini götür, yeri” deməkmi? Lakin siz bilin ki, Bəşər Oğlunun yer üzündə günahları bağışlamaq səlahiyyəti var". Sonra iflicə dedi: "Sənə deyirəm, qalx, döşəyini götür, evinə get!" (Mark 2,5-11). (Bax həm Mat. 9:1-8; Luk. 5:17-26)

"Oğlum, günahların bağışlandı". Bu sözlərlə İsanın götürdüyü səlahiyyət heç məbəddəki baş keşişdə də yoxdur. Günahların tam bağışlandığını vəz edərkən ilahi səlahiyyətini göstərir. İsa üçün insan canına şəfa vermək, onun bədəninə şəfa verməkdən daha böyük və ilahi əməl idi. Onun canının sağalmasını daha aydın göstərmək üçün bədəninə sağaltdı. Bədənin sağalması daha vacib daxili həqiqətin zahiri nişanıdır.

Bu fikir böyük nəticələr verdi. İsa Məsihin əməllərinin şahidləri qərar verməlidirlər: ya Onun Allah olduğuna iman etməli, ya da Onu kafir kimi rədd etməlidirlər. Bəzi ilahiyyatçılar Onu ürəklərində mühakimə edirdilər. Kilsə isə Onu Allah adlandırır.

BAĞIŞLAYAN XİDMƏTÇİLƏR

Hər məsihçi İsa Məsihin günahları bağışlama səlahiyyətinə iman etməlidir. O özü bu səlahiyyəti müəyyən bir formada icra etməyi əmr verdi. Öz dirilmə günündə şagirdlərinə görünərək onlara dedi: “Salam! Ata Məni göndərdiyi kimi Mən də sizi göndərirəm” (Yəh 20, 21). Daha sonra qəribə bir jest etdi. Onlarla, Əhdi-Cədidin ilk keşişləri ilə öz həyatı və səlahiyyətini bölüşdü. Bunu söylədikdən sonra onların üzərinə üfürərək dedi: “Müqəddəs Ruhunu alın! Kimin günahlarını bağışlasanız, bağışlanır, kimin günahlarını bağışlamasınız, bağışlanmamış qalır” (Yəh 20, 22-23).

Müqəddəs sirləri idarə etmək üçün onlara keşişlik vəzifəsi verdi. Eyni zamanda məsihçilərin əməllərini mühakimə etmək üçün onları həm də hakim təyin etdi. Onlara əvvəlki yəhudi keşişlərinin səlahiyyətindən də böyük səlahiyyət verdi (bax KKK 553, 979, 981, 1444). Yəhudi müəllimlər Əhdi-Ətiqdəki keşişlərin səlahiyyətini “bağlama və açma gücü” kimi adlandırırdılar. İsa şagirdlərinə verdiyi səlahiyyəti təsvir etmək üçün məhz bu sözlərdən istifadə etdi. Yəhudi müəllimləri üçün “bağlama və açma” səlahiyyəti bir nəfərin seçilmiş xalqla ünsiyyətdə qalması, və ya onun ümumi sosial və dini həyatdan çıxardılması deməkdir. Deməli, yəhudi müəllimlərin fikrinə görə keşişlərin bağışlamaq və “ekskomunikasiya” (icmadan çıxarma) səlahiyyəti var idi.

İsa bu səlahiyyəti şagirdlərinə sadəcə təhvil vermədi. O, bu qədim xidməti həm də yerinə yetirərək ona yeni bir ölçü verdi. Beləcə, Kilsə xidməti yalnız yerdəki vəziyyət üçün hökm etmir. Kilsə İsa Məsihdən səlahiyyət aldığına görə eyni səlahiyyətdədir: “Sizə doğrusunu deyirəm: yer üzündə bağlayacağınız hər şey göydə bağlanmış olur və yer üzündə açacağınız hər şey göydə açılmış olur” (Mat 18,18).

Həvarilər insan canlısı üzərində hömkranlıq etmək üçün insanların günah etirəflərini səslə şəkildə və ya icma qarşısında eşitməli idi. Belə olmasaydı, nəyi bağlayıb, nəyi açmaq lazım olduğunu bilə bilməzdilər.

ÜMUMİ BÜNÖVRƏ

İsa və onun həvariləri yəhudi idi. Buna görə onların ümumi mədəniyyət mirası, ümumi xatirələri və ümumi din təcrübəsindən yaranan dili var idi. İsa günahların etirafı və bağışlanması haqqında danışarkən bu xatirələrdən, təcrübədən və dildən istifadə edirdi. O, öz sözlərinin onu dinləyən yəhudilər üçün nə məna verdiyini tamamilə anlayırdı.

Həvarilər İsa Məsihin günah etirafı və bağışlanma haqqında söhbətini dinləyərkən bu söhbəti Əhdi-Ətiqin mərasimlərindən tanıdıqlarına görə başa düşürdülər. Yenidən təkrar edirik ki, İsa Əhdi-Ətiqi bağlamadı, onu tamamladı. Onun gözəlliyini daha geniş perspektivdə göstərdi. Əhdi-Ətiq sirli bir şəkildə Əhdi-Cədidlə qurtarır, eyni zamanda Əhdi-Cədid onu ehtiva edir.

Bu fikirləri nəzərə alaraq yenidən həvarilərin yazdıqlarını oxumalıyıq. Onların bunu necə başa düşdüklərini biz də başa düşməyə cəhd etməliyik və onların İsa Məsihlə olan birgə xatirələri və sözlərinin bizdə də olması üçün çalışmalıyıq.

Müqəddəs Yəhya deyir: “Günahlarımızı etiraf ediriksə, Allah sadıq və ədalətli olduğu üçün günahlarımızı bağışlayacaq və bizi hər haqsızlıqdan təmizləyəcək” (1Yəh 1,9). Müqəddəs Pavel izah edir ki, günahların etirafını yalnız ürəklə və ya beyinlə yox, “dillə” edirik (bax Rom 10,10).

Kimə öz günahlarımızı etiraf etməliyik? Əlbəttə ki, Allaha. İsa Məsih tövbə sirrini təyin etdiyinə görə günahları keşişin qarşısında Allaha etiraf edirik. Müqəddəs Yaqub keşişlərin öhdəliklərini izah edərkən günahların etirafı haqqında danışır. O, keşişlər haqqında danışarkən yunan sözü olan “presbuteros”dan istifadə edir. Bu sözün hərfi mənası ağsaqqal deməkdir. “Aranızda xəstə olan varmı? Qoy imanlılar cəmiyyətinin ağsaqqallarını çağırınsınlar. Onlar da Rəbbin adına onu yağla məsh edərək dua etsinlər. İmanla edilən dua xəstəni qurtarar və Rəbb onu ayağa qaldırar. Əgər o adam günah edibsə, o bağışlanacaq. Beləliklə, günahlarınızı bir-birinizə etiraf edin və bir-biriniz üçün dua edin ki, şəfa tapasınız” (Yaq 5,14-16).

Müqəddəs Kitabda hər dəfə “beləliklə” sözünü görəndə öz-özümüdə “bu söz nə deməkdir?”- deyə sual verməliyik. Yaqub bu söz vasitəsilə bizim günahlarımızın etirafını və keşişlərin şəfa vermə tapşırığını gözə çarpan şəkildə birləşdirir. Keşişlərin tapşırığı sağaltmaqdır. Xəstə ikən şəfa tapmağımız üçün bədənimizi yağla məsh edib dua etsinlər deyə keşişləri çağırırıq. Beləliklə,

canımız günahlara görə əzab çəkərkən bizə şəfaverici tövbə sirrini versinlər deyə onları daha da ürəkdən axtarıq.

Fikir verin ki, müqəddəs Yaqub məsihçiləri nə birbaşa İsa Məsihə, nə də öz qəlbinin dərinliklərində günahlarını etiraf etməyə çağırır. Bunu edə bilərlər, amma Yaqub vasitəsilə onlara vəz olunan Allahın sözünə vəfalı qalmayacaqlar, çünki günahlarını bir-birilərinə və xüsusilə, keşişə etiraf etmələri lazımdır. Keşişin tapşırığı üçün həmişə Atanın şəkli bünövrədir.

Allah Adəmdən bu yana müəyyən və səmərəli formalarda öz xalqını günahlarının etirafına yönəltdi. İndi vaxt tamam olanda, yəni Məsihin Kilsəsi dövründə Allahın xalqı bu etirafı mükəmməl şəkildə edə bilər.

İLK TÖVBƏLƏR

Əgər ilk məsihçi nəsillər haqqında ümumi yanlış düşüncələrimizi düzəltsek, bu bizə çox kömək edə bilər. Günümüzdə yaşayan insanlar ilk məsihçilərin birdən-birə qədim İsrail xalqının düşüncə və adət-ənənələrini tərk etdiyini düşünməklə səhv edirlər. Həm də ki, İsanın təlimi elə yeni idi ki, İsanın müasirləri onu tamamilə anlaya bilmədilər.

Həqiqət isə tamamilə fərqlidir. İlk məsihçilər yəhudilərin bir çox adət-ənənələrini qoruyub saxlayırdılar. Bu adətlər isə yeni güc qazandılar. Məsihçilər öz sinaqoqlarını tikdiklərinə baxmayaraq, 70-ci ilə qədər Yerusəlim məbəbində yığışırdılar. Bəziləri Rəbb gününü qeyd edərkən, yəhudilərin Şəbbatını da saxlayırdı. Məsihçilər ibadət edərkən yəhudilərin bir çox duaları, xeyir-duaları və liturgiya formalarından istifadə edirdilər. Son dövrlərdə tədqiqatçılar məsihçi liturgiyasının yəhudi köklərini yenidən kəşf etdilər. Bəzi alimlər İsrailin ritual qurbanlarının məsihçilərin həyatının bünövrəsi olan müqəddəs Messaya çevrildini sübut etməyə çalışdılar.

Oxşar proses həm də qədim yəhudi tövbə mərasimində baş verdi. Hazırda Kilsə bu mərasimi ya günahların etirafı, ya tövbə sirri, ya bağışlama sirri və ya barışma sirri adlandırır. Yeni İsrail, yəni Katolik kilsəsi öz sələfinin səmərəli təcrübəsini tərk etmədi. İlk məsihçilər öz günahlarını necə etiraf edirdilərsə, bütün növbəti nəsillər də elə edirdi.

Müqəddəs Kitabdan başqa günümüzdə çatan, “Didache” adlandırılan qədim yəhudi-məsihi sənədində də günahların etirafı mövzusunda iki dəfə rast gəlirik.

“Didache” və ya “On iki həvarinin təlimi” əxlaq, iman və liturgiya təliminin məcmuəsidir. Bir neçə müasir tədqiqatçı bu kitabın bəzi hissələrinin təxminən 48-ci ildə Fələstində və ya Antioxiada yazıldığını iddia edir.

“Didache” əmr edir: “Öz günahlarını kilsədə etiraf et!” Sonra əlavə edir: “Vicdanında günah etdiyini bilib, peşman olmadan dua etməyə getmə” (4,14). Bunlar əxlaq əmrləri və tövbə haqqında məsləhətlər siyahısının sonunda yazılmışdır. Bir başqa fəsildə Evxaristiyani qəbul etməzdən əvvəl tövbə sirrinin vacibliyi haqqında danışılır. “Rəbb günündə yığışarkən çörəyi bölün və təşəkkür edin (təşəkkür yunan dilində “eucaristesate”). Amma sizin qurbanınız təmiz olsun deyə, əvvəlcə öz günahlarınızı etiraf edin” (14,1). 70-80-ci illərdə yazılan Barnabaya aid məktub Didache kitabındakı əmrləri təkrar edir: “Öz günahlarını kilsədə etiraf et! Vicdanında günah etdiyini bilib peşman olmadan dua etməyə getmə” (19). Bu iki yazı məsihçilərin ictimai şəkildə günahlarını etiraf etdiklərinə işarə edir. Bir çox yerlərdə ilk məsihçilər tövbəni məhz belə yerinə yetirirdilər. Çünki “kilsədə” sözünü “cəmiyyətdə”, həm “ictimaiyyətdə” sözü kimi tərcümə etmək mümkündür. Bu forma növbəti əsrlərdə mənəvi səbəblərə görə, yəni günahkarı pərt olmaqdan xilas etməyə və insanların həssaslığına görə get-gedə sıradan çıxdı. Kilsənin bu şəkildə də göstərdiyi mərhəmət bu günə qədər davam edir.

Növbəti əsrin başlanğıcında başqa şahidlər meydana çıxır. Təxminən 107-ci ildə Antioxiadakı yepiskop müqəddəs İqnatius cəmiyyətə xidmət etmək üçün tövbənin rolundan bəhs edir. O, Kiçik Asiyada yerləşən Filadelfiya şəhərinin imanlılarına yazır: “Tövbə edən hər kəs əgər peşmanlıqla Allaha və yepiskopun şəxsiyyətində birləşən cəmiyyətə müraciət etsə, Rəbb ona bağışlanma bəxş edir” (Filadelfiyalılara məktub 8,1). İqnatiusun sözlərinə görə vəfalı məsihçi tövbə sirrini nizamlı və vəfalı yerinə yetirəndir. “İsa Məsih vasitəsilə Allaha mənsub olan insanlar yepiskopla birlikdədir. Beləliklə, İsa Məsihin sözlərinə görə peşman olarkən kilsənin birliyinə qayıdan insanlar da Allaha mənsub olacaqlar” (Filadelfiyalılara məktub 3,2).

Kilsə ataları tövbə sirrinin alternativliyinin, yəni tövbəsiz həyatın həm aydın, həm də dəhşətli olduğunu düşünürdülər. Roma papası müqəddəs Klement 96-cı ildə yazır: “İnsan üçün öz günahlarını etiraf etmək daha yaxşıdır, nəinki öz ürəyini bərkitmək” (Korinflilərə məktub 51,3).

İMANA XƏYANƏT EDƏNLƏRLƏ NƏ ETMƏLİ?

Bu sirri İsa Məsihin diriliş günündə almağımıza baxmayaraq, məsihçilər ondan müxtəlif şəkildə istifadə edirdilər. Çünki tövbə haqqında kilsənin təlimi də zamanla inkişaf etdi. Hər dövrdə fərqli görünsə də, sarrin əsası dəyişmir. Məsələn, bəzi yepiskoplar nə vaxtsa öyrədirdilər ki, müəyyən günahlar, qatillik, zina və imana xəyanəti etiraf etmək mümkündür, amma bu dünyada bağışlanmayacaqlar. Bu günahlardan birini edən məsihçi Evxaristiyani qəbul edə bilməzdi, amma ölərkən Allahın mərhəmətinə ümid edirdi. Başqa yepiskoplar bu günahları bağışlayırdı, amma yalnız ağır yepitemiya yerinə yetirdikdən sonra. Bəzən bu ağır yepitemiya bir neçə il davam edirdi. Kilsə məsihçilərin Evxaristiyada günahlara qalib gəlmək üçün güc axtarmağa həvəsləndirməyə və tövbəkarların məyusluğunu məhv etməyə görə vaxt keçdikcə bu yepitemiya əməllərini yüngülləşdirdi.

Hər məsihçi sevinclə belə günahkarların qayıtmasını qarşılamırdı. Bəziləri kilsənin belə zəif insanlar olmadan daha yaxşı olacağını deyirdi. Bu problem Şimali Afrikada özünü daha çox göstərirdi. O dövrdə (248-258) Karfagen şəhərinin yepiskopu Kiprian idi. O dövr təqib dövrü idi. Bəzi məsihçilər cəsarətlə ölümə gedirdilər, bəziləri isə ölüm və işgəncə təhdidi altında Məsihdən üz döndərirdilər. Xəyanət edənlərdən bəziləri daha sonra öz qərarlarına görə peşman oldular və yenidən kilsəyə qəbul edilmələri üçün xahiş etdilər. İşgəncə görən və Məsihə vəfalı qalan bəzi məsihçilər isə onlara qarşı çıxdılar. Yepiskop Kiprian onlara kilsə tərəfindən verilən tövbə əməllərini yerinə yetirdikdən sonra yenidən Evxaristiyani qəbul etmələrini istəyirdi. O, bütün “kiçik” və “böyük” günahkarlardan tövbə sarrindən istifadə etmələrini tələb edirdi, çünki təqib dövründə Rəbbin onları çağırışının nə gün, nə də saatını bilmirdilər. (Doğrudan biz Axirət günü məhkəməsinin nə gün, nə də saatını bilmirik). Müqəddəs Kiprian deyir: “Sevimli qardaşlar, sizdən xahiş edirəm, nə qədər ki, bu dünyadasınız, öz günahlarınızı etiraf edin, çünki bu hələki qəbul oluna bilər və keşis vasitəsilə verilən bağışlanma və sizin tövbəniz Rəbbimizə də xoşdur. Buna görə də bütün qəlbimizlə Rəbbə çevrilərək səmimi kədərlənmə ilə öz günahlarımıza görə peşmanlığımızı göstərərək Allahın mərhəmətini diləyək. O özü necə xahiş etməli olduğumuzu bizə deyir: “İndi isə orucla, ağlamaqla, yas tutmaqla bütün qəlbinizlə Mənə dönün. Paltarlarınızı

deyil, ürəyinizi yırtın, Allahınız Rəbbə tərəf qaydın”(Yoel 2,12-13).”

Kiprian məsihçiləri günahlarının etirafına çağırmaq üçün Yoel peyğəmbərin sözlərindən istifadə etdi. Niyə? Çünki peyğəmbər, İsa Məsih və müqəddəs Kiprian günahların etirafı, tövbə və əhdi eyni mənada düşünürdülər. İsa Məsihin başladığı, daha sonra isə kilsənin davam etdiyi tapşırığı İncil, yəni xoş xəbəri vəz etmək idi: “Yerusəlimdən başlayaraq, bütün millətlərə günahların bağışlanması üçün Onun (İsa Məsihin) adı ilə tövbə vəz edilməlidir” (Lk 24, 47).

Kilsə atalarının yazılanlarını oxuyarkən, İsa Məsihə iman edilən yerlərdə insanların günahlarını keşişin yanında etiraf etdiklərinə rast gəlirik. Bunu 177-200-cü illərdə Fransada yaşamış Lionlu İreneyin yazılarında da görürük.

Şimali Afrikada təxminən 203-cü ildə yazıb yaratmış Tertullianın, həmçinin 215-ci illərdə yaşamış müqəddəs romalı Hipolitin yazılarında da tapırıq. Misirdəki alim Origenes təxminən 250-ci ildə “tövbə vasitəsilə günahların bağışlanması” haqqında yazır. O, bunu belə təsvir edir. “Günahkar öz günahını Rəbbin keşişinə etiraf etməkdən utanmır və öz şəfasını Rəbdə axtarır: “Sonra Sənə günahımı etiraf etdim, təqsirlərimi gizlətmədim. Dedim: Rəbbə asiliyimi etiraf edirəm. Təqsirimi, günahımı bağışladın” (Z 32,5).”

EVDƏKİ ƏN YAXŞI YER

Hər şey bir-biri ilə zəncirvaridir. Allah istəyir ki, öz günahlarımızı etiraf edək, çünki bu, onun lütfünün niyyətidir. Bu, Onun Adəm, Qabil və Məsih kilsəsinin bütün nəsli vasitəsilə çatdırdığı dəyişməz fikridir. Allah həmişə mərhəmətlidir. Onun mərhəməti isə zamanla bizə agah oldu. Əhdi-Ətiqdə Allah yəhudilərə „mərhəmət taxtı“nı düzəltməyə və müqəddəs məskəndə əhd sandığının altına qoymağa əmr verdi. Bu Onun taxtı idi.

Bu taxta baş keşişdən başqa heç kəs yaxınlaşa bilməzdi. Baş keşiş də ildə yalnız bir dəfə, Barışma günündə xalqın günahlarına görə qurbanın qanını taxta səpələyərkən yaxınlaşa bilərdi.

Əhdi-Ətiqdə mərhəmət taxtı əlçatmaz və boş idi. Əhdi-Cədidə taxtda, nəhayət ki, insanların zəifliklərinə həssas olan baş keşiş İsa oturacaq (bax İbr 4,15). Baş

keşiş bizim daha qorxudan titrəməyimizi istəmir. O, bizim ona yaxınlaşmağımızı istəyir. „Buna görə də lütfkar Allahın taxtına cəsərlə yaxınlaşaq ki, vaxtında köməyə nail olmaq üçün mərhəmət alıb lütf tapaq“ (İbr 4,16). Onun bu istəyini yalnız Allahın vəhyi tamamladığına görə yerinə yetirmək mümkündür. Çünki lütf və mərhəmət Allahın ən böyük xüsusiyyətidir. Nə üçün ən böyükdür? Mərhəmətindən özümüzü yaxşı hiss etdiyimizə, yaxud Allahın mərhəmətinin bizim üçün qüdrəti, müdrikliyi və yaxşılığından daha gözəl göründüyünə görə deyil. Mərhəmət Allahın ən böyük xüsusiyyətidir, çünki Onun qüdrəti, müdrikliyi və yaxşılığının birləşməsi və əsasıdır. Biz Allahın qüdrəti, müdrikliyi və yaxşılığını görə bilərik. Onun mərhəməti daha böyükdür. O, əvvəlki üç xüsusiyyəti birləşdirir. Tanrı Musaya mərhəmətin Onun adı ilə əlaqəli olduğunu göstərdi. Yəhudilər üçün Onun adı elə Onun özü idi. Rəbb dedi: „Mən bütün xeyirxahlığımı sənə qarşından keçirəcəyəm və Rəbb olan adımı qarşında bəyan edəcəyəm. Kimə istəsəm lütf göstərəm, kimə istəsəm rəhm edərəm“ (Çıx 33,19).

Mərhəmət bizə tam şəkildə İsa Məsihdə çatdırıldı. Amma onu düzgün dərk etməyimiz çox vacibdir. Mərhəmət yazıqlıq deyil. Nə də ki, sonda Allahın onsuz da bizi bağışlayacağını bilərək „sırtıq şəkildə günah etməyə“ icazə deyil. Mərhəmət bütün cəzanı aradan qaldırmır, daha çox verilən hər yepitemiya şəfa verən mərhəmətin vasitəsi olmasını təmin edir. Bunu növbəti fəsillərdə görəcəyik. Akvinalı müqəddəs Toma mərhəmətin və ədalətin ayrılmaz halını iddia edir: „Ədalət və mərhəmət elə əlaqəlidir ki, bir-birini yüngülləşdirir. Mərhəmətsiz ədalət qəddardır və ədalətsiz mərhəmət çürükdür.“

Katolik ensiklopediyası bunu belə izah edir: „Mərhəmət ədalətdən daha böyük deyil, amma onu üstün tutur. Mərhəmət insanda peşmançılıq yaradaraq və onu Müqəddəs Ruhu qəbul etməyə hazırlayaraq günahkarı ədalətli insana çevirir.“

DÖRDÜNCÜ FƏSİL

Müqəddəs sirlə möhürlənmiş günahların etirafı

Bütün kilsə mərasimləri kimi tövbə sirri də əsrlər boyu dəyişirdi, yəni müxtəlif ehtiyaclara, əxlaq mühitinə və mədəniyyətə uyğunlaşırdı. Amma sirrin əsası heç vaxt dəyişmədi, İsa Məsihin istədiyi kimi qaldı, yəni tövbə sirri bağışlama və sağaltma daimi xidmətdir.

Mərasim dəyişdi. Bəzi dövrlərdə və bəzi yerlərdə məsihçilər günahlarını ictimai toplantılarda etiraf edirdilər. Bu gün isə tövbə günahkar və keşiş arasında şəxsi bir mərasimdir. Kilsənin ilk zamanlarında bəzi yepiskoplar imanlılara həyatları boyunca yalnız bir dəfə tövbə sirrini qəbul etməyə icazə verirdilər. Bu gün isə kilsə heç olmasa ayda bir dəfə amma ən az ildə bir dəfə tövbə sirrini qəbul etməyi məsləhət görür.

Dəyişən başqa şey peşmançılıq hərəkətinin (yepitemiyanın) ciddiyətidir. Kilsənin ilk zamanlarında çox ağır günahları (qatillik, zina və imana xəyanət) etiraf edənlər yalnız uzun peşmançılıq müddətindən sonra yenidən Evxaristiyanı qəbul edə bilirdilər. O dövrün etibarlı qaydalarına görə belə tövbə edənlər illərlə dua, peşmanlıq, xeyirxah əməllər edirdilər. Onlar hətta bütün müqəddəs Messada qala bilməzdilər, vəftiz sirrini qəbul etməmişlərlə birlikdə Evxaristiya liturgiyası başlamazdan əvvəl kilsədən çıxmalı idilər.

Şəxsi şəkildə və tez-tez qəbul edilən tövbə sirrinin yayılması şərqlə rahibələrinə aid idi. Qərbdə belə bir sirr formasını İrlandiyadakı rahibələr yayırdı. Bu, VII əsrdə bu günkü formada edilən sirrin formasını aldı.

Günümüzdə də tövbə sirri mərasimi dəyişə bilər. Kilsə bu mərasimə başqa sirlərdən daha çox sərbəstlik verir. Günahların etirafı üçün adi və münasib yer kilsə, tövbə otağıdır. Bəzən günahkar tövbə sirrini anonim, yəni keşişin onu görməməsi şərtilə qəbul etmək istəyir. Bəzən isə keşişlə üzbəüz, dost söhbəti kimi bu sirri qəbul etmək istəyir. Hər dənbir insanlar öz günahlarını müharibə zamanı döyüş meydanında etiraf edirlər. Hər dənbir insanın mənəvi bərpası uzun və sağalmaz xəstəlik halında gəlir. Tövbə sirri ilə əlaqədar mənim şəxsi müxtəlif təcrübələrim var. Tövbə otağı olmayan zaman mən bu sirri müxtəlif hallarda qəbul etdim: şəhərdə gəzərkən, maşın sürərkən və ya hava limanında

gözləyərəkən.

Amma şərait nə qədər çox dəyişsə də, tövbə sirrinin əsası dəyişmir. Bu fəsildə əvvəlcə kilsənin tövbə sirri haqqında təliminə, sonra isə bu sirrin müasir şəkildə yerini yetirilməsinə baxacağıq.

YEDDİ QƏHRƏMAN

Tövbə sirri haqqında danışmazdan əvvəl, biz, ümumiyyətlə, sirlər haqqında danışmalıyıq.

Sirr nədir? Klassik sözlə belə izah etmək olar: SIRR görünməyən Allahın lütfünün görünən nişanıdır. Üstəlik, Əhdi-Cədidəki sirr İsa Məsih tərəfindən təyin olunmuş lütf vermək üçün xarici nişandır. Məsihin öz kilsəsinə etibar etdiyi mərasim vasitəsilə verilən lütf Allahın həyatıdır. Kilsənin yeddi sirri (nişan, ayin) mövcuddur: Vəftiz, Evxaristiya, Müqəddəs miro yağı ilə məsh etmə, Tövbə, Xəstələrin məsh edilməsi, Nikah və Keşişlik. Bunlar üç qrupa bölünür: başlanğıc sirləri (Vəftiz, Evxaristiya, Müqəddəs miro yağı ilə məsh etmə), şəfa sirləri (Tövbə, Xəstələrin məsh edilməsi) və xidmət sirləri (Nikah və Keşişlik).

Məsihə görə Əhdi-Cədidəki sirlər, həqiqətən, „yeni“dir, amma yenilik mənasında yox. Əhdi-Cədid də bu mənada yenilik deyil. O, daha çox „əbədi əhdin“ yenilənməsidir. İlk məsihçilər üçün „əbədi əhd“ zamandan asılı olmayan demək idi. Əhdi-Cədid, yəni „yenilənmiş əhd“ Bəşəriyyət tarixindəki Allahın təkrarlanan əməllərinin yenilənməsidir.

Allah əhd bağladı. Qədim zamanlar əhd hüquqi və liturjiyalı vasitə idi. Əhd vasitəsilə iki tərəf ailəvi münasibət yaradıb. Nikah əhd idi, uşağın övladlığa götürülməsi əhd idi və s. Allah insanla, yəni Adəm, Nuh, İbrahim, Musa, Davudla əhd bağlayarkən, O, həmişə Özü və xalqı arasında münasibəti yeniləyirdi. Əhd, adətən bəzi zahiri nişanlarla möhürlənmişdi: and, qurban və ümumi süfrə.

İsa Məsihin gəlişi ilə Əhdi-Ətiqdə yaranan Allahın əsəri öz əhəmiyyətini itirmədi. Əhdi-Ətiq və Əhdi-Cədidin arasında boşluq yoxdur. Əhdi-Ətiq Əhdi-Cədidi vəd edir. Əhdi-Ətiq Əhdi-Cədidə reallaşır. Əhdi-Ətiqin nişanları (and, qurban və ümumi süfrə) Əhdi-Cədidin sirlərində öz mükəmməlliyini ortaya

çıxarır. İsa deyir: „Budur, Mən hər şeyi yenidən qururam“ (Vəhy 21,5). Öz yenilənən mükəmməl əhdini təsis edərkən O, həqiqətən, hər şeyi yenidən qurur. Əhdi-Cədidəki bütün sirlər Evxaristiyadan çıxır. Evxaristiya həm qurban, həm də ümumi süfrədir. Bütün sirlərdə Allahın müqəddəs adı çağrılır və onlar and kimi bizə öhdəlik verir. Üstəlik, həm Əhdi-Ətiqdə, həm də Əhdi-Cədidə „əhdin yenilənmə liturgiyası“ günahların bağışlanması ilə əlaqəlidir. Amma Əhdi-Cədidə bağışlanma səlahiyyəti mükəmməl, barışma isə tamdır.

And sözü latınca „Sacramentum“ deməkdir. Bu sözün digər mənası isə „müqəddəs şey“ deməkdir. Kilsədə bu söz həm vadar edici and, həm də müqəddəsləşdirən ayin mənalarda işlənir. Bu söz 110-cu ildən istifadə edilir.

Günahların etirafı bizi Evxaristiyanı qəbul etmək üçün daha layiqli olmağa hazırlayır. Müqəddəs sirlərin lütfü sayəsində biz Allahın həyatını qəbul edirik, yəni biz bu həyatın mücrüsü oluruq və günahların etirafı bizi daha dəyərli edir. Tövbə sirribizi hər şeyə qadir Allahla bağladığımız ailəvi münasibəti yeniləməyə hazırlayır. Allahın barışıqı olmasa, biz Ona yalnız qulun ağaya yanaşdığı kimi, başı aşağı şəkildə yanaşa bilərik. Amma tövbə sirrindəki bağışlama sözləri bizə başımızı qaldırmağa və uşağın sevimli atasına məsum gözlərlə baxdığı kimi baxmağa şərait yaradır.

Tövbə sirri bunu necə bacarır? Katolik Kilsəsinin Katexizisi bunu belə izah edir: „Əsrlər boyu bu sirrin intizamı və qeyd edilməsinin dəyişilməsinə baxmayaraq, onun əsas quruluşunu görmək mümkündür“ (KKK 1448). Tövbə sirri iki vacib elementdən ibarətdir: biri peşman olan günahkarın əməlləri, o birisi isə Kilsə vasitəsilə Allahın fəaliyyətidir.

Əslində hər şey Allahın əsəridir, çünki etdiyimiz peşmanlıq hərəkəti Müqəddəs Ruhun təsiri ilə tövbə edən günahkarın əməlidir. Allahın iradəsini qəbul etməyə və yerinə yetirməyə çalışmalıyıq. Bizim hansı hərəkətlərimiz tövbə sirrinə daxildir? Rəvayətə görə üç hərəkətdir: peşmanlıq, günahların etirafı və peşmanlıq hərəkəti (yepitemiya). Başqa sözlə tövbə sirri (1) öz günahlarımıza görə peşman olmağı, (2) günahları etiraf edərkən öz peşmanlığımızı açıqca göstərməyi, (3) keşişin bizə verdiyi peşmanlıq hərəkətini yerinə yetirməyi tələb edir.

1

Öz günahlarımıza görə peşman olmalıyıq. Peşmanlıq üçün adətən, təəssüf sözündən istifadə edilir. Peşman olmadan bu sirri qəbul edə bilmərik, çünki biz tərəfdən bu sarrin bünövrəsi təhqir etdiyimiz Allahdan üzr istəməkdir. Bizim təəssüflənməyimiz həmişə mükəmməl olmur. Həmişə ürəkdən gəlmir. Bəzən bunu Allahın cəzasından qorxduğumuz üçün edirik. Bu isə yaxşı başlanğıcdır, çünki Allahın lütfü bizdə başlayan bu işi qurtaracaq və bizim çatışmayan təəssüflənməyimizi tamamlayacaq. Biz isə həyatımızı dəyişdirməyə və etiraf etdiyimiz günahlardan da uzaqlaşmağa çalışmalıyıq. Bizi günaha aparən yer və insanlardan da qaçmalıyıq. Kilsə ataları bu çalışmanı „həyatı dəyişdirən ciddi qərar“ adlandırırlar. Bunu peşman dualarının sözlərində də görə bilərik: „Ya Rəbb, ciddi qərara gəldim ki, Sənin köməyinlə tövbə etmək, günahdan, hətta günaha aparən yoldan belə uzaqlaşmaq istəyirəm“.

Bəzi insanlar fikirləşirlər ki, „katoliklər günahlarını keşişin yanında etiraf etdikdən sonra öz istədikləri kimi yenə də günah edə bilərlər“. Bu isə doğru deyil. Yalnız katoliklərə görə yox, bütün tövbə edən dinlər üçün etibarlıdır. Peşmanlıq səmimi olmalıdır. Eyni ilə öz həyatını yaxşılaşdırmaq haqqında ciddi qərarı səmimi olmalıdır. Harvard filosofu Vilyam Ceyms deyir: „Əgər Davud kimi peşman ola bilsəydim, onun kimi günah edə bilərdim“ (bax Məz 51).

Deməli, tövbədən sonra günaha davam etmək fikri tamamilə səhvdir. Əgər günahkar öz günahlarına görə, həqiqətən də, peşman olursa, yəni peşmanlıqla səmimi, təvazökar və tam şəkildə bütün ağır günahlarını etiraf etmərsə, günahları bağışlanmayacaq və tövbə sirri onun üçün heç bir mənə kəsb etməyəcək. Üstəlik, tövbə sarrindən sui-istifadə edərək başqa bir günah edir.

İsa özü kiminsə günahlarını bağışlayarkən onun həyatını dəyişməsinə istəyirdi. Məsələn, xəyanət edən qadına onu mühakimə etmədiyini deyir. Sonra isə ona: - „Get, daha günah etmə“- deyir (Yəh 8,11). Hazırda da Kilsə vasitəsilə O, eyni şeyi istəyir.

2

Öz günahlarımızı etiraf etməliyik. Müqəddəs Kitab iki cür günah haqqında danışır: Ölümə aparan (ağır) və gündəlik (bax 1Yəh 5, 16-17). ölümə aparan günah dəhşətdir, çünki ürəyimizdə Allahın həyatını öldürürük. O, bizi mənəvi şəkildə öldürür. O, həyatımızdakı vacib şeylərə təsir edir. Hətta imansız insanlar belə bu hərəkətin ciddiliyini başa düşürlər. Məsələn, qatillik ölümə aparan günahdır və ümumiyyətlə, onu cinayətkarlıq hesab etmək olar. Eyni ilə böyük oğurluq, yalan and və zina. Başqa ciddi günahlar yalnız iman gözləri ilə görünür. Məsələn, səbəbsiz və könüllü şəkildə Rəbb günündə müqəddəs Messaya gəlməmək.

Tövbə sirrinə başlayarkən axırncı tövbədən sonra bütün etdiyimiz ölümə aparan günahlarımızı etiraf etməliyik. Aydın şəkildə hansı və neçə dəfə ölümə aparan günah etdiyimizi deməliyik. Əgər hansısa bir ölümə aparan günahı gizlətsək, tövbə sirri etibarsızdır. Könüllü şəkildə bir ölümə aparan günahı deməmək günahdır. Tövbə sirri Allahın qarşısında and olduğuna görə belə bir halda bu tövbə yalan and olardı.

KKK ölümə aparmayan günahları „gündəlik səhvlər“ adlandırır. Bunların hamısını mütləq demək lazım deyil, amma kilsə, müqəddəslər və mənəvi müəllimlər bu günahları etiraf etməyi də məsləhət görürlər (bax KKK 1458).

Tövbə sirrini qəbul edərkən xatırlamalıyıq ki, bizim etiraf etdiyimiz günahlarımızı Allah onsuz da bilir. Biz Ona bilmədiyini bir şeyi demirik. O, bizim günahlarımızı bizdən daha yaxşı bilir. O, Adəmin etdiyi günahı etiraf etməsini istəyərkən onsuz da bunu bilirdi, eyni ilə Qabilinki kimi. O, günahlarımızı Onun üçün yox, əksinə, bizim yaxşılığımız üçün etiraf etməyimizi istəyir. Çünki sağaltma prosesi və müqəddəsliyə irəli getmək üçün tövbə sirrinin vacibliyini bilir.

Günahların etirafı zəruridir. Amma bəzi hallarda bu, buraxıla bilər və keşiş yalnız günahları bağışlayır (bax KKK 1483): Çoxlu insanın böyük ölüm təhlükəsi zamanı, məsələn, müharibə döyüşlərində və ya təyyarə düşərkən. Bu zaman keşiş „günahların ümumi bağışlanmasını“ verir. Həmin an isə insanlar günahlarını etiraf etməsələr də, peşman olmalıdırlar. Əgər o vəziyyətdən sağ-salamat çıxsalar, adi bir şəkildə tövbə sirrini etməlidirlər.

3

Keşişin bizə verdiyi peşmanlıq hərəkətini yerinə yetirməliyik. Bu peşmanlıq hərəkəti belə bir şey ola bilər: dua, sədəqə, xeyirxah əməl, xidmət, nədənsə könüllü imtina etmək, qurban və hər şeydən əvvəl əzablarımızı səbirlə qəbul etmək (KKK 1460). Adətən, peşmanlıq hərəkəti günahlarımızın ciddiliyi və növündən asılıdır.

Peşmanlıq hərəkətini tez yerinə yetirmək lazımdır ki, yaddan çıxmasın. Əgər yaddan çıxsa, günahların bağışlanması etibarlıdır, amma biz mənəvi inkişaf imkanını itiririk.

Bizim günahlarımız hər şeyə qadir Allaha qarşı çıxdığına görə cinayət hesab olunur. Buna görə də bizim peşmanlıq hərəkətlərimiz heç vaxt tamamilə Allaha əvəz verə bilməz, çünki əgər biz daha hörmətli şəxsiyyətə qarşı səhv etsək, bizim səhvlərimiz daha ağırdır. Cəmiyyətdən bir misala nəzər yetirək: Qonşunu vurmaqla prezidenti vurmaq arasında çox fərq var. Birinci hərəkətə görə sizi şikayət edəcəklər, ikinci hərəkətə görə isə sizi həbsə sala, hətta öldürə bilərlər. Allahın əzəməti əbədidir, heç kim ondan əzəmətli deyil. Buna görə heç vaxt bizim Ona qarşı etdiyimiz günahın əvəzini verə bilməyəcəyik. Məsih isə məhz tövbə sirri vasitəsilə bizim çatışmazlığımızı tamamlayır. Bu həqiqətdə tövbə sirrinin mənşəyidir. Bağışlanma İsa Məsihin əsəridir. O, bunu xaç üzərində tamamladı. Sirlər vasitəsilə Onun əsəri, lütfü və xeyrində bizim iştirakımız var. Tövbə edirik ki, günahımızın vurduğu ziyanları düzəldək, Məsih və Allahın xalqı ilə məhəbbətimizi yeniləyək və gücləndirək. Bu haqda KKK deyir: Peşmanlıq əməlləri bizə İsa Məsihə oxşamağa kömək edirlər. O, özü bir dəfə, amma əbədiyyən bizim günahlarımıza görə əvəz ödədi. Peşmanlıq əməlləri bizə dirilmiş Məsihin varisləri olmağa imkan verir, çünki bunun vasitəsilə „Onun çəkdiyi əzablara şərik oluruq“ (bax Rom 8,17, KKK 1460).

O BİRİ TƏRƏFDƏ KEŞİŞDİR

Birisi bizim günah etirafımızı qəbul edir. Bu birisi, əlbəttə ki, İsa Məsihdir. Çünki yalnız Allah günahları bağışlaya bilər. İsa isə bu səlahiyyəti kilsəni təmsil edən keşişlərə verdi. O, həvarilərə, yəni birinci ruhani atalara Müqəddəs Ruhu verib dedi: „Müqəddəs Ruhu alın! Kimin günahlarını bağışlasanız, bağışlanır, kimin günahlarını bağışlamasınız, bağışlanmamış qalır“ (Yəh 20, 22-23). İncilin müxtəlif yerlərində İsa Məsihin günahları bağışlamağa xüsusi səlahiyyətini təsvir etmək üçün eyni yunan fəlisindən istifadə edilir (bax Luk 7, 48 Mat 9, 2). Demək olar ki, bir mənada heç nə dəyişmədi. Bağışlama səlahiyyəti həmişə yalnız Allaha məxsusdur. İndi isə Allah bunu başqalarına həvalə edib ki, Onun adı ilə günahları bağışlasınlar və bunun üçün təyin olunmuş müqəddəs sirri verdi.

Keşiş vasitəsilə Məsih günahkarı bağışlayır və günahkarın peşmanlıq hərəkətini necə yerinə yetirməsi ilə bağlı konkret bir yol göstərir. Peşmanlıq hərəkətini keşiş təyin edir. Kilsə günahkar üçün həm dua edir, həm də onunla birlikdə tövbə edir. Üstəlik, keşiş günahkara necə sınaqdan qalib çıxmağa və daxili dəyərləri inkişaf etdirməyə məsləhət edə bilər.

Ən vacib keşiş əməli isə günahların bağışlamasıdır. Əgər biz peşman olub, günahlarımızı etiraf edib və yepitemiyanı yerinə yetiririksə, bağışlanma sözləri Allahın gücü ilə bizim daxilimizdə fəaliyyət göstərir. Bağışlanma sözlərində Allah bizim günahlarımıza fikir verməyəcəyini və ya keçmişimizi keçmişdə qoyacağını vəd etmir. Əgər belə olsaydı, bu fikir hər şeyi bilən və əbədi Allaha zidd olardı.

Bağışlanma sözləri keşişin əzbər danışdığı şeir deyil (bax KKK 1548-1551). Bunlar Allahın üzərimizdə dediyi səlahiyyətli sözlərdir. Dünyanı yaradarkən səlahiyyəti ilə suların üzərində və Öz bədəni adlandırdığı çörək üzərində necə danışdıysa, eləcə də eyni səlahiyyətlə tövbə sirrində danışır. Çünki Allahın sözü yaradıcı və səmərəlidir. Yaratmaq heç nədən nəyəsə mövcudluq vermək deməkdir. Allah bağışlanma sözləri ilə sanki bizi yenidən yaratmış kimi yeniləyir. Davud „Ey Allah, məndə təmiz ürək yarat, daxilimə yenidən sədaqət ruhunu ver“ sözlərini deyərkən doğrudan da bunu istəyirdi (Məz 51,10). Allah isə belə dualara cavab verəcəyini vəd etdi: „Mən sizə yeni ürək verəcəm,

Skot Han: Ya Rəbb, mənə mərhəmətli ol!

daxilinizə yeni ruh qoyacağam. Köksünüzdən daş ürəyi çıxarıb sizə ətdən olan ürək verəcəyəm“ (Yez 36,26).

Tövbə edən insan ölümə aparan günahı etiraf edərkən bu güc çox yaxşı görünür. Çünki ölümə aparan günahı edən insanın vəziyyəti Lazarın dörd gün qəbirdəki vəziyyətindən daha pisdir (bax Yəh 11,38-44). Ölümə aparan günahlar meyidin qoxusundan daha dəhşətlidir. Bu günahların daimi nəticələri bizi Lazarın bədəninin sarğıları kimi bürüyür və beləcə, bizə yaxşılıq etməyə, məhəbbətdə yaşamağa və əbədi sülhə çatmağa mane olurlar.

Bağışlanma sözləri isə hər şeyi dəyişir. Peşman olan günahkar bu sözləri eşidərkən bir neçə gün qəbirdə olan və sonra İsa Məsihin sözlərini eşidən Lazar kimi reaksiya verməlidir: „Lazar, bayıra çıx!“ (Yəh 11,43) Günahın nəticəsi olan ölüm, bədənin ölümündən daha pisdir. Beləcə, İsa günahların bağışlanması ilə Lazarın dirilməsindən daha böyük möcüzə edir. Kilsə ənənəsi bu möcüzəni „dirilmə lütfü“ adlandırır. Niyə? Bir ilahiyyatçı belə cavab verir: „İsa Məsihin lütfünü qəbul etdiyimizə görə mənəvi ölümdən lütf dolu həyata keçirik.“ Bəzi insanlar onu sağalma lütfü adlandırırlar, çünki „onun vasitəsi və peşman olan insanın köməkliyi ilə günahın vurduğu yaraları sağaldır.“

Günahların bağışlanması duasında tövbə sirrinin bütün əsas parçaları ifadə edilir:

Rəbbim! Mərhəmətli Ata! Öz Oğlunun ölümü və dirilməsi vasitəsilə dünyanı özünlə barışdırdın və günahların bağışlanması üçün Müqəddəs Ruhunu aramıza göndərdin.

Kilsə xidməti vasitəsilə Allah sənə bağışlanma və sülh versin və mən Ata, Oğul və Müqəddəs Ruh adı ilə sənə günahlarını bağışlayıram. Amin.

KEŞİŞ KİMƏ LAZIMDIR?

Katolik olmayanlar tez-tez deyirlər ki, bağışlanma prosesində keşiş lazım deyil, çünki məsihçilər öz günahlarını birbaşa Allaha etiraf edə bilərlər. Əlbəttə ki, edə bilərik. Amma yalnız Allahın istədiyini kimi etiraf etsək, bağışlandığımıza əmin ola bilərik. Biz artıq Yəhya İncilinin mətnində İsanın günahların bağışlanması üçün keşişləri təyin etdiyini gördük. Eləcə də, Yaqubun

məktubunda günahların etirafı haqqında çağırışından bəhs etdik. Əhdi-Cədidə təyin olunmuş tövbə sirrinin bünövrəsi möhkəmdir və artıq ilk məsihçilərin təcrübəsi bu bünövrədən başlayır.

Allah öz gücünü başqaları ilə bölüşərkən suverenliyindən heç nə itirmir. Səlahiyyət həmişə Onundur. Keşiş Məsih həmişə keşişin arxasında durur. İsa Məsih keşişdə Keşişdir və Öz keşişlik vəzifəsini keşiş vasitəsilə yerinə yetirir. Deməli, biz keşişə yox, İsa Məsihə yaxınlaşırıq, biz mərhəmətin Rəbbinə gedirik. Biz mərhəmətli Rəbbə yaxınlaşırıq və O, bizə keşişin yanına getməyi deyir. Məsih bu sirri canlarımızın sağ qalması üçün təsis etdi. Günah yoluxma kimidir. Buna görə də biz həkimin yanına getməliyik. O, bizə dərman yazır və biz ona güvəndiyimizə görə onun məsləhətlərinə riayət edirik.

İlk Kilsə bunu çox aydın başa düşürdü. Müqəddəs Bazil 4-cü əsrdə yazmışdır: “Günahlar Allahın sirlərini icra etməyi tapşırılanda etiraf olunmalıdır” (Qaydalar kitabı 288). Eyni əsrdə müqəddəs Ambroz deyir: “Məsih Öz səlahiyyətini həvarilərə verdi və bu səlahiyyət onlardan keşişlərə keçdi” (Tövbə haqqında kitab II, ii, 12). Bu səlahiyyət necə böyükdür! Müqəddəs Yəhya Xrisostomos 5-ci əsrdə yazır ki, “Allah günahlarımızı bağışlama gücünü nə mələklərə, nə də baş mələklərə, yalnız keşişlərə verdi” (Keşişlik haqqında kitab 3, 5-6).

Möcüzələri yerinə yetirmək üçün fəvqəltəbii güc yalnız Allaha aiddir. Amma O, öz xidmətçilərini çağıraraq (məsələn, Musa) heç bir insanın edə bilməyəcəyi əsəri icra etmək üçün vasitəçilər seçir. Allah öz yaratdıqlarından istifadə edir, çünki onlar bu şəkildə Onu izzətləndirirlər. Yaxşı atanın öz uşaqlarına tərbiyə verdiyi kimi Allah da bizə tərbiyə verir. Deməli, keşişlərin yalnız Allah üçün mümkün olan əməlləri reallaşdırdıqlarını görəndə, bu o demək deyil ki, keşiş Allaha olan diqqətimizi özünə çəkir. Bu ona sübutdur ki, Allah vəd etdiyi kimi bizə qayğı göstərir.

Üstəlik bunu həmişəki kimi edir: əhd, and, münasibət və xeyir-dua vasitəsilə. Beləcə, tövbə sirrini “Ata, mənə xeyir-dua ver” sözləri ilə başlayırıq.

BEŞİNCİ FƏSİL

Dünyaya nə olub?

Dünyaya nə olub? Bu sual sivilisasiyanın dağılması haqqında uzun və düşüncəli vəzlər və ya məqalələr yaradır. G. K. Çesterton bu suala çox qısa cavab verib: “Səbəb mənəm.”

Hamımız günah etdiyimizə görə tövbə sirri mövcuddur. Günahları etiraf etmək öz əməlimizin məsuliyyətini qəbul etmək və onların nəticələrini özümüzdə cəsarətlə daşımaq deməkdir. Eyni zamanda könüllü və azad şəkildə qərar verərək edilən günahı boynuna almaq deməkdir. Bütün bunları bəhanəsiz, inkarsız və bəzəksiz - bir sözlə, bizim ən yaxşı anlaya biləcəyimiz şəkildə etməliyik.

Bu proses asan deyil. Bəzi balaca səhvlərimizi etiraf etsək də, adətən, çox tez “amma” sözünü əlavə edirik və məsuliyyətimiz üçün yüngülləşdirici bəhanələr tapırıq. “Mən sadəcə hamının etdiyi bir şeyi etdim”... “Mən yalnız əmrləri yerinə yetirdim”... “Bunu hardan biləydim?”, “Mənə belə tərbiyə verilib”... Yaxud “şeytan bunu mənə etdirdi”.

Bu dünyaya nə olub? Camaatın, kilsənin və bütün insanlığın səhvlərinə nəzər salıb bir nəticə çıxarmaq çox asandır. Adətən, ağır diaqnoz qoyuruq: Məsələn, “problemlərin səbəbi ailəvi dəyərlərin alçalmasıdır, ekologiyanın məhv olmasıdır, kilsədə olan əxlaq krizisidir və s.” Amma müqəddəs Messa zamanı ayaq üstə durub dürüstcə “fikirlərimlə, sözlərimlə, hərəkətlərimlə və borcumu yerinə yetirməməklə çox günah etmişəm” demək bizdən çox güc tələb edir.

GÜNAH VƏ SƏMİMİYYƏT

Tövbə otağında diz çökmək və bütün günahlarımıza görə özümüzü ittiham etmək üçün bizə böyük cəsarət lazımdır. Bu yanaşma isə həmişə Allahla münasibəti qurmaq üçün zəruri nəticə idi. Hamımız Allahın yaxınlığı, köməyi və atalıq sevgisini dadmaq istəyirik. Bütün bunlar isə Onun yaxşılığı, təmizliyi

(kamilliyi) və səhvsiz mühakiməsi ilə əlaqəlidir. Yeşaya peyğəmbər qəflətən mələklərin arasında Allahın izzəti qarşısında durdu. Nə etdi? Etiraf etdi: “Vay, həlak oldum! Çünki ağzı murdar bir adamam, həm də murdar ağızlı adamlar arasında yaşayıram. Buna baxmayaraq, qarşımda Padşahı – Ordular Rəbbini gözlərimlə gördüm” (Yeş 6,5). Həvari Peter balaca bir möcüzənin şahidi oldu və dərhal İsanın ayaqlarına qapanıb xahiş etdi: “Ya Rəbb, məndən uzaqlaş, axı mən günahkar bir adamam” (Luk 5, 8).

Günahın mənbəyi çöldə deyil, o, bizim dərinliyimizdədir. “Çünki ürəkdən pis fikirlər, qatillik, zinakarlıq, cinsi əxlaqsızlıq, oğurluq, yalançı şahidlik və küfr çıxar. İnsanı murdar edən şeylər bunlardır” (Mat 15,19-20).

Deməli, dünyaya nə olub? Səbəb mənəm, çünki mən günah edirəm və mənim günahlarım ürəyimin qaranlığından çıxır. Mənəm demək sadə bir şeydir, günah isə mürəkkəb bir şeydir və biz biraz bu haqda danışmalıyıq. Günahlar müxtəlifdir. “Günahları obyektlərinə görə və ya hansısa bir fəzilətə ya həddindən çox, ya da həddindən az şəkildə qarşı çıxdığına, yaxud da Allahın hansısa bir əmrinə qarşı çıxdığına görə fərqləndirmək mümkündür. Başqa nöqtəyi-nəzərdən onlar üç qrupa bölünür: Allaha, yaxınlara və ya insanın özünə qarşı olan günahlar. Digər tərəfdən yenə iki qrupa bölünür: mənəvi və cismi. Həm də onları fikirlərlə, sözlərlə, əməllərlə və yerinə yetirilməmiş öhdəliklərlə edilən günahlara bölmək olar” (KKK 1853).

Görürük ki, “bu dadsız piroqu” kəsməyin üsulları çoxdur. Bu fəsildə müxtəlif günahların siyahısını düzəltməyə çalışacağıq. Bu iş xoşagəlməz ola bilər, amma kimsə bunu etməlidir. Bu kimsə mən və sizsiniz.

LÜTF LİBASİ

Əgər lütfü dərk etmiriksə, deməli, günahın nə olduğunu da başa düşə bilmərik. Əvvəlcə bizdə olan şeyi başa düşməliyik, yalnız o zaman nəyi itirdiyimizi başa düşə bilərik. Çünki günah edərkən lütfü itiririk. Bu itkidən daha böyük itki yoxdur.

Vəftiz vasitəsilə “Allah təbiətində iştirak edirik” (bax 2 Pet 1,4). Allahın yeganə Oğlu olan İsa Məsihlə birləşirik, beləliklə, Onun Oğulluğu vasitəsilə bizlər varislərik. Deməli, Müqəddəs Üçlüyə məxsusuq. Vəftizin əsas nəticəsi

bizi Allah ailəsinə qəbul etməsidir. Hər məsihçi Allahın yeganə Oğlu ilə birləşdiyinə görə övladlığa götürülmüş kimi Allaha “Ata” deyə bilər.

Bizə verdiyi bu ilahi həyatı müqəddəsləşdirən lütf adlandırır. Lütf sözü yunanca “charis” sözündən çıxır və onun mənası hədiyyədir. Müqəddəsləşdirən latın sözündən çıxır, mənası “kimisə müqəddəsləşdirmək” deməkdir. Yalnız Allah müqəddəsdir. Amma öz hədiyyəsi vasitəsilə onun müqəddəsliyində iştirak etməyə bizə imkan verir. Bu hədiyyədən daha böyük hədiyyə yoxdur (Bax KKK 1997).

Kilsə ənənəsi bizə bu hədiyyənin daimi olduğunu öyrədir. Bu o deməkdir ki, lütf daimi vəziyyətdir, yəni, “daimi və fəvqəltəbii şəkildə canımızı kamilləşdirən, Allahla yaşamaq və Onu sevdiyimizə görə hər şey etmək üçün səciyyədir” (KKK 2000). Bu şəkildə yaşamaq lütfə yaşamaq deməkdir.

Bu hədiyyəni qəbul etmək, ya da günah vasitəsilə onu rədd etmək bizim azad seçimimizdir. Günah Allahı incidən, Onun qanununu pozan və ya Onun yaradılış nizamından imtina edən hər hansı bir əməldir (fikir, söz, hərəkət, etinasızlıq).

ETİNASIZLIQ

Hətta etinasızlıqla günah edə biləcəyimiz haqqında artıq danışmışıq. Məsələn, passivliklə, sükutla, öhdəliyimizi yerinə yetirməməklə. Bəzən bu günahlar etinasızlığın, bəzən də seçimin nəticəsidir. Elə də olsa, belə də olsa həmişə günahdır. İbranilərə məktubda yazılır: “Çünki mələklər vasitəsilə bəyan edilən söz qüvvəyə mindi və hər cür təqsir və itaətsizliyə haqq cəza verildisə, bu cür böyük xilasa məhəl qoymasaq, biz də necə qurtula bilərik?” (İbr 2, 2-3). Mattanın İncilində İsa məhkəmə və cəhənnəmin alovu haqqında danışarkən, dəmək olar ki, yalnız etinasızlıq günahları haqqında danışır. “Ya Rəbb, Səni nə vaxt ac, susamış, qərib, çılpaq, xəstə və yaxud zindanda gördük ki, Sənə xidmət etmədik?” (Matta 25, 44). İsanın cavabı isə çox aydındır: “Sizə doğrusunu deyirəm: siz bu ən kiçiklərdən birinə etmədiyinizi Mənə etməmiş oldunuz” (Matta 25, 45).

Etinasızlıq cüzi bir şey deyil. O hətta ölümə aparan günah ola bilər. Məsələn, bazar günü Messada iştirak etməyib “bazar günü olduğu yadımdan çıxıb”, -

demək çox qeyri-kafi bəhanədir. “Mələklər vasitəsilə bəyan edilən söz” (bax İbr 2, 2) bizə Rəbb gününü yadda saxlayıb təqdis etməyi əmr edir. Unutmaq bilavasitə əmrin pozulmasıdır. Unutqanlıq həm bizim mənəvi, həm də adi həyatımızda böyük zərərə aparıb çıxara bilər.

Yaralanma həyatımıza ziyan vurur, intihar isə onu məhv edir. Beləliklə, günah fəvqəltəbii (mənəvi) həyatımıza ziyan vura bilər və ya tamamilə onu məhv edə bilər. Lütfü necə vəftiz sirri vasitəsilə qəbul ediriksə, eləcə də tövbə sirri vasitəsilə onu yeniləməliyik.

ÖLÜM FAİZİ

Yenidən əvvəlki fəsildə danışdığımız günahların bölünməsinə qayıtmalıyıq. Ölümə aparan (ağır) və gündəlik (yüngül) günahlar olur. Bir sözlə, gündəlik günah bizim mənəvi həyatımızı yaralayır, ölümə aparan günah isə onu öldürür. Gündəlik günah mənəvi xəstəliyin nişanıdır, ölümə aparan günah mənəvi ölüm deməkdir.

Ölümə aparan (ağır) günah həyatımızı bütün silahlardan və xəstəliklərdən daha güclü və məkrli şəkildə məhv edir. Baxmayaraq ki, ağır günah etmiş insanın bədəni və beyni bioloji həyatının bütün simptomlarını göstərir, hətta bir həftədən əvvəl ölmüş meyiddən daha ölüdür.

İsa öz şagirdlərinə belə bir ölümdən qorxmağı əmr etdi: “Bədəni öldürüb canı öldürə bilməyənlərdən qorxmayın. Həm canı, həm bədəni cəhənnəmdə məhv edə bilən Allahdan qorxun” (Matta 10, 28). Vəhy kitabında cəhənnəm “odlu göl” kimi təsəvvür edilir (bax Vəhy 20, 14-15). Cəhənnəm günah seçimimizin zəruri nəticəsidir. Çünki əgər insanda ilahi həyat ölərsə, belə bir insan göydə Allahın həyatında iştirak edə bilməz. Əgər Məsihi qəbul etmiriksə, Müqəddəs Üçlüyün həyatında yaşaya bilmərik.

Bir günahın ölümə aparan günah olması üçün nə lazımdır? Ölümə aparan günah üç meyarə əsasən təyin olunur: ciddi bir şey, tam şüur və tam razılıq.

Kilsə təlimi (rəvayəti) və Müqəddəs kitab hansı günahların ağır günahlar olduğunu aydın şəkildə deyir. Bəzən insanın təqsiri yüngülləşə bilər. Məsələn, insan bir əməlin günah olduğunu bilməsə, hərəkəti könüllü etməsə (məcburən olsa və ya ona manipulyasiya edilsə) və s. Buna baxmayaraq biz ehtiyatlı olmalıyıq, çünki məsihi əxlaq qarşısında cavabdehik və günahı təklif edən

haldan qaçmaq bizim borcumuzdur.

Günahlarımızın etirafının etibarlı olması üçün axırncı tövbədən sonra bütün etdiyimiz və yadımızda olan ölümə aparən günahlarımızı etiraf etməliyik.

DAŞLAŞMIŞ ÜRƏK BAĞIŞLANMA ALA BİLMƏZ

Bağışlanmaz ölümə aparən günah ola bilərmə? İsa dedi: “İnsanların etdiyi hər günah və söylədiyi hər küfr bağışlanacaq. Amma Ruha qarşı küfr bağışlanmayacaq. Kim Bəşər Oğluna qarşı söz söylərsə, bağışlanacaq; amma kim Müqəddəs Ruha qarşı söylərsə, nə bu dövrdə bağışlanacaq, nə də gələcək dövrdə” (Matta 12, 31-32).

İlahiyyatçılar, müqəddəslər və günahkarlar bu fikir haqqında artıq iki min ildir ki, müzakirə aparırlar. Bəziləri bu fikrin izahını elə geniş mənada qəbul edirlər ki, insanların çoxusu cənnətə çatmaq üçün bütün ümidi itirə bilər. Digərlərinin izahı isə elə dar mənadadır ki, sanki bağışlanmaz günah etmək mümkün deyil.

Kilsə isə həmişəki kimi ortağ yol seçir. Bir tərəfdən bizə bağışlanmaz hala gələ biləcəyimizi xəbərdar edir. Katexizisdə belə yazılır: “Allahın mərhəməti hədsizdir. Amma kim onu şüurlu və könüllü şəkildə qəbul etməyi rədd edərsə, öz günahlarının bağışlanmasını və Müqəddəs Ruh tərəfindən verilən xilasını rədd edir. Belə bir daşlaşmış hal insanı daimi tövbəsiz vəziyyətə və əbədi məhvə apara bilər” (KKK 1864).

Bu fikir məntiqlidir. Əgər ayaqlarımızı və əllərimizi kəssək, olimpiya oyunlarında heç vaxt çox növlü yarışda qalib gələ bilməyəcəyik. Əgər peşman olmasaq, bağışlanmanı gözləyə bilmərik.

İsa “bağışlanmama” haqda söhbət edərkən fariseylər haqqında danışdı, çünki onlar həm öz günahlarını etiraf etməyi rədd etdilər, həm də Allahın Oğlunu günahla ittiham etdilər. Onlar Onun ilahi səlahiyyətini qəbul etməyi rədd edərək Onu “cinlərin başçısı Baal-Zevulun gücü ilə cinləri qovmaq”- la ittiham edirdilər (Matta 12, 24). Belə rəftarla özləri üçün daimi və əbədi ruhani korluq qazandılar. Onların misalı bizdə xəbərdaredici qorxu yaratmalıdır. Amma heç vaxt ümitsiz olmamalıyıq.

Bu vəziyyət nadir yoxsa adi vəziyyətdir? II Yoan Pavel bu haqda deyib: “Ümid etməliyik ki, yalnız az insan axıra qədər Allaha qarşı bu üsyan və müqavimət

halında qalacaq.” Daha sonra Akvinalı Tomanın sözlərini sitasiya edir: “Əgər Allahın mərhəmətinə və qüdrətinə güvəniriksə, heç bir insanın xilasını haqqında şübhə etməməliyik” (Reconciliatio et paenitentia kitabı, 17).

MƏNASIZ BİR ŞEY DEYİL

Müqəddəs Yəhya belə deyir: “Hər cür haqsızlıq günahdır, amma ölümə aparmayan günah da var.” (1Yəh 5, 17). Ciddi olmayan səhvlərimizi ölümə aparmayan günah, yaxud gündəlik (yüngül, adi) günah adlandırırıq. Günahsız yalan olmur, amma hər yalan da, yalan and, yaxud yalan ittiham kimi ciddi bir şey deyil. Məsələn, yalan şəkildə and içmək ölümə aparan günahdır, öz yaşı haqqında yalan danışmaq isə ölümə aparmayan günah ola bilər.

Gündəlik günah bizim aqlımızı azaldır. Bizim mənəvi həyatımızı öldürmür, amma ruhumuzu yaralayır. II Yoan Pavel yenə yazır: “Gündəlik günah məhəbbəti, Allahla dostluğumuzu, yəni müqəddəsləşdirən lütfü məhv etmədiyinə görə əbədi zövqü də məhv etmir.” (Reconciliatio et paenitentia kitabı, 17). Ölüm saatımızda gündəlik günahlarımızı etiraf etməsək də cənnətə girə bilərik, amma əvvəlcədən onlar ruhumuzdan təmizlənməlidir, çünki Allahın əbədi həyatına “murdar olan heç bir şey, iyrənc iş görəni və yalan danışan heç kim əsla girməyəcək” (Vəhy 21, 27). Gündəlik günahlarımızı etiraf etməyə bilərik, çünki onlar başqa bir şəkildə də bağışlana bilər. Məsələn, Evxaristiyanı qəbul edərkən gündəlik günahlarımız tamamilə pozulur, onların bağışlanmasını xahiş edə bilər və səmimi peşmanlığımıza görə onu ala bilərik. Gündəlik günahlarımız həтта başqa insanların köməyi ilə bağışlana bilər: “Əgər kimsə qardaşının ölümə aparmayan günah etdiyini görsə, qoy Allahdan onun sağ qalmasını istəsin və beləcə, ona – ölümə aparmayan günah edən kəsə həyat versin” (1 Yəh 5,16).

Ən yaxşı edəcəyimiz şey gündəlik günahları görmək və tövbə sirrindəki bağışlanma vasitəsilə onlarla mübarizə aparmaqdır. Tövbə sirri bizə gələcəkdə bu günahlara qalib gəlmək üçün lütf verəcək və keşif bizə bu lütfdən səmərəli şəkildə istifadə edə bilməyimiz üçün konkret və təcrübəli məsləhət verə bilər.

Tövbə sirri mərasimi kitabının ön sözündə oxuya bilərik ki, gündəlik günahlarının etiraf edilməsi yalnız “psixoloji çalışma” deyil. Bu, “vəftizdə

qəbul etdiyimiz lütfü kamilləşdirmək üçün daimi səydir. Bədənimizdə İsa Məsihin ölümünü daşıyırsaq, Onun həyatı da daxilimizdə gündən-günə daha çox görünməlidir”. Əbədi günahsız İsa Məsihin həyatı heç bir günahla, hətta ən balacası ilə belə əlaqədar ola bilməz. Əgər həm Onun həyatında böyümək, həm də Onun həyatının bizdə böyüməsini istəyiriksə, daha çox günah etməməklə bağlı verdiyimiz qərarla vəfalı olmalı, yaxud ən azından (başlanğıc üçün) daha az günah etməliyik.

Əgər gündəlik günahlarımız təkrarlanırsa, məyus olmamalıyıq. Amma eyni zamanda günahdan üz çevirmək qərarımızdan da dönməməliyik. Gündəlik günahların vurduğu ziyanı gözdə tutməməliyik. Bəzi yalanlar digər yalanlardan kiçikdir, amma “kiçik” və ya “zərərsiz” yalan olmur. II Yoan Pavel öyrədirdi: “Unutmamalıyıq ki, gündəlik günahlar insanı təhlükəli şəkildə yaralaya bilər”. Ən çox vərdiş edilmiş gündəlik günahlarımız ölümə aparan günahlara qarşı müqavimətimizi daha çox zəiflədir. Onlar günah mismarının iti ucudur.

Bu günahların etirafı bizə böyük güc verir. II Yoan Pavel deyir: “Əgər biz gündəlik günahlarımızı etiraf etsək və onların tövbə sirtində bağışlanmasını arzulasaq, artıq bu bizə günahkar olduğumuzu anlamağa və həyatımızı dəyişməyə kömək edəcək. Beləliklə, Allahın lütfü və keşişin məsləhəti ilə silahlanmış vəziyyətdə kamilləşdirən yolu cəsarətlə getməyə davam edə bilərik. Bu şəkildə tövbə edən insan “kamil insan səviyyəsinə, Məsihin tam yetkinliyi həddinə” (Ef 4, 13) çatır və əlavə olaraq “məhəbbətlə həqiqəti yerinə yetirərək bədənin Başı olan Məsihə cən hər cəhətdən” (Ef 4, 15) böyüyür” (Ümumi rəsmi qəbul 11.3.1984).

HEÇ BİR GÜNAH ADA KİMİ DEYİL

Hər günah şəxsidir. Kimsə haradasa bu və ya digər (gündəlik və ya ölümə aparan) günah edəcəyinə qərar verir. Heç bir günah isə tənha deyil. Günah ya günahkarda, ya da digər insanlarda başqa günahları törədir. Günah edərkən əxlaqi mühiti dəyişirik. Bəlkə, əvvəlcə gözə görünməz şəkildədir, amma daha sonra bizim səhvlərimiz başqa insanların xətalrı ilə birləşib əxlaq qartopusu kimi tərpedən aşağı yuvarlanır. Kiminsə kiçik günahları başqa birinin daha

böyük günahlarını sakitcə hərəkətə gətirir və beləcə, deqradasiya prosesi irəli gedir. Bu proses kiminsə onu dəyişmək qərarına gələcəyi ana qədər davam edir. Hər günah şəxsi bir əməldir. Əgər başqa insanların günahlarında iştirak ediriksə, onların günahlarına da cavabdehik. Başqalarının günahlarında bu hallarda iştirak edirik:

- onların günahlarında birbaşa və könüllü şəkildə iştirak ediriksə
- əmr, məsləhət, razılıq və ya tərifləyiriksə
- əgər xəbərdarlıq etməli və ya qarşısını almalıyıqsa və bunu etmiriksə
- əgər pislik edənləri qoruyuruqsa (bax KKK 1868).

Biz reaksiyasız dura bilmərik. İnsanlar günah edərkən reaksiya vermək bizim əxlaqi öhdəliyimizdir.

Müqəddəs Ambroz yazıb: “Yalnız pis sözdən yox, danışmadığımızı görə də hesab verəcəyik.” Xatırlayın ki, Habilin sualı - “məgər mən qardaşımın keşikçisiyəm?” - məhz bu rəftarın prototipidir. Bu sual Habilin korlanmış fikirlərini göstərir. Qabil onun qardaşı idi. Bu kifayət idi ki, o qardaşının qayğısına qalsın. Əgər biz Allahın övladlarıyıqsa, biz qonşularımızı qardaş və bacılarımız bilib onlara düzgün yol göstərməliyik və lazım gələrsə, onlara böyüməyə kömək etməliyik. Eyni ilə, əgər biz Məsihin yolundan çıxsaq, bizim mənəvi bacı-qardaşlarımız bizə Onun yolunu göstərməlidirlər. Yaxşı ailədə həyat belə keçir.

Etiraf etdiyimiz günahlar şəxsidir. Mənim günahlarım mənim, sənin günahların sənindir. Hər kəs öz günahlarına cavabdehdir. Amma tək-cə bunlar bizə təsir edən və bizi zəiflədən günah deyil. Biz cəmiyyətdə və ailədə yaşayadığımızı görə qonşularımızın günahının təsirinə də çətin tab gətirə bilərik. Hər günahın yalnız bir müəllifinin (günah etməyə qərara gələn insan) olmasına baxmayaraq, bütün günahların ümumi mənbəyi var. Demək olar ki, bütün günahlar başlanğıc günahdan törəyir.

ÖLÜMCÜL SƏHV

Başlanğıc günah necə günah idi? Cavab tapmaq üçün Yaradılış kitabına baxmalıyıq. Allah ilk insanı lütf vəziyyətində yaratdı. Allahın verdiyi bu lütfə görə Adəm Allahın övladı vəziyyətində yarandı. Allah “onun burnuna həyat nəfəsi üfördü. Beləcə, insan canlı bir varlıq oldu” (Yaradılış 2, 7). Bundan əlavə Adəm müxtəlif qabiliyyət və fəvqəltəbii hədiyyələr aldı, məsələn, ağıl və ölümsüzlük. Üstəlik, mükəmməl qadının yanında cənnətdə yaşayıb onunla birlikdə bütün yer üzünü idarə edirdi.

Allah ondan yeganə bir şeyi tələb etdi. “Bağdakı bütün ağacların bəhrəsindən istəyəndə yeyə bilərsən. Ancaq xeyirlə şəri bilmə ağacının meyvəsindən yemə, çünki ondan yeyən gün hökmən öləcəksən” (Yaradılış 2, 16-17). Xırda bir şey tələb etdiyi görünə bilər: bir meyvədən imtina etməyin əvəzində dünyanın bütün zənginliyi və əbədi həyatı təklif etdi. Çox asan görünür. Amma Adəm və Həvva üçün bu ən çətin imtahan idi.

Davam etməzdən əvvəl Yaradılış kitabının yəhudi orijinal mətnindəki qəribə bir şeyə nəzər salaq. Bizim tərcüməmizdəki “hökmən öləcəksən” sözləri dəqiq tərcümə deyil. Yəhudi mətnində “ölmək” feli 2 dəfə təkrarlanır. Yazılır: “öləcəksən, hökmən öləcəksən”. Niyə? Yəhudi dilində sözün təkrarlanması bu sözə vurğu qoymaq, yəni sözün effektini çoxaltmaq üçün istifadə edilir. “Ölmək” feli üçün isə qəribə çıxır, çünki ölüdən daha ölü olmaq mümkün deyil.

Bəs bu nə deməkdir? Müqəddəs kitabın ən məşhur qədim yəhudi şərhçisi İsgəndəriyyəli Filon izah edir ki, ölümün iki növü var: bədənin və ruhun ölümü. O yazıb: “İnsanın ölümü bədəndən ruhun ayrılmasıdır. Ruhun ölümü isə fəzilətin çürüməsi və əxlaqın korlanmasıdır. Buna görə Allah yalnız “öləcəksən” demir, “hökmən öləcəksən”, yəni “öləcəksən, öləcəksən” deyir. Bununla adi ölüm haqqında yox, xüsusi ölüm haqqında danışır. Bu xüsusi ölüm ehtiras və korlanmanın təsirində eşələnən ruhu təsvir edir. Bu ölüm hamımızı gözləyən ölümün əksidir.”

Məhz bu ölümü Adəm seçdi.

İLAN YALANI

Adəmin seçimi ağılsız və ya axmaq görünür. Amma belə deyil. Edən bağında Adəmin yalnız bir düşməni var idi. İncəsənət əsərləri bu düşməni adətən “sürünən”, maraqsız bir ilan kimi təsvir edir. Yaradılış kitabı isə onu fərqli bir şəkildə təsəvvür edir (bax Yaradılış 3, 1). İlan yəhudi dilində “nadash” deməkdir. Bu sözün bir neçə mənası var. Ən çox bu söz ilan mənasında işlənir (bax Siyahıyaalınma 21, 6-9), amma pis əjdəha mənasında da istifadə olunur (bax Yeşaya 27, 1 və Vəhy 12, 3. 9). “Nadash” sözünün ümumi mənası zəhərli, dişləyən məxluqdur (bax Süleymanın Məsəlləri 23, 32 və Zəbur 58, 4).

Aydındır ki, Adəm çox dəhşət, canlı və təhlükəli bir qüvvəyə rast gəldi. Ölümdən instinktli qorxu fiziki bədəni olan məxluqlara aiddir. İlan məhz bu şeyə toxundu. O, Adəmi həm gözəl sözlərlə aldadır, həm də onu gizli bir şəkildə təhdid edir. Katolik Kilsəsi Katexizisi bu ildanda şeytani görür (KKK 391). Digər nöqtələrdə (KKK 395 və 394) Adəmi yoldan çıxaran bu məxluqun gücünün məhdud olduğu və Adəmə böyük həm cismani, həm də ruhani zərər vurduğu haqqında yazılır.

Adəm həm ilan, həm də ölümdən qorxurdu. Öz həyatını itirməkdən daha çox qorxurdu, nəinki öz həyat yoldaşını. Buna görə də onu qorumaq üçün heç nə etmədi. Ölümdən daha çox qorxurdu, nəinki günahla Allaha qarşı çıxıb təhqir etməkdən. Adəm şəhid cəsarəti ilə ilana müqavimət göstərmədi. Nə də Allahdan kömək xahiş etmədi. Qürur və qorxu ilə dolu olduğuna görə heç bir səs çıxartmadı. Daha sonra həyat yoldaşı ilə birlikdə Rəbbin əmrinə itaətsizlik edib qadağan meyvədən yedi. Bundan sonra isə xilas tarixidir.

Adəm və Həvva ölüblər? Əgər Filonun danışdığı ruhani ölüm haqqında fikirləşirsinizsə, cavab “bəli”dir. Əgər ölüm Allahın lütfünü ağır günahla itirmək deməkdirsə, bəli, Adəm və Həvva ölüblər. Onların bədənlərini qranatın parçalamasından belə ölümü daha gerçək və dəhşətlidir.

Bəli, onların ölümü belə idi. Niyə Allah Adəm və Həvvaya belə bir imtahan verdi? Çünki bu imtahanın arxasında daha böyük şey gizləniydi. Adəm və Həvva Allahın lütfündə həyatı hədiyyə aldılar. Bu həyat isə başqa böyük bir şeyin pilləkəni idi. Bu həyat, yəni Allahın lütfündəki həyat yalnız gələcək izzətinin tumu idi. Adəm Edəndə səma üçün yaradıldı. Allah Adəmin Müqəddəs Üçlüyün həyatında iştirak etməsini istəyirdi. Bu həyat özünü

hədiyyə vermək deməkdir: Ata Oğluna məhəbbət göstərir, Oğul isə onu tamamilə şəxsi həyatını verərək qaytarır. Ata və Oğul arasındakı məhəbbət Müqəddəs Ruhdur, yəni Müqəddəs Üçlüyün üçüncü ilahi şəxsidir. Adəm bu həyatda iştirak etmək üçün artıq Edəndə yaşamağa başlamalı idi. Bunun üçün o özünü tamamilə qurban verməli idi. Məhz bunu edə bilmədi.

GÜNAHIN ÇATLAĞI

Adəmin günahını biz ilkin, və ya irsi günah adlandırırıq. Bu adla həm də Adəmin qəzasının nəticələri və təsirini ifadə edirik. Adəm üçün bu günah şəxsi və konkret idi. Bizim üçün isə bu günah ümumi və mücərrəddir. Biz burda fərqlənirik, amma ayrılmırıq. Çünki, bu, bir bütöv, hər cür günahları bir-birinə bağlayan bir qandaldır.

İlkin günah haqqında danışarkən tez-tez „qəldə olan ləkə“ ifadəsindən istifadə edilir. Amma bu yalnız nümunədir, çünki günah əslində heç bir ləkə deyil. O, ruhani mahiyyət deyil. O, heç nədir. Günah nəyinsə çatışmamasıdır və ya nəyinsə mövcud olmamasıdır. Bu nəşə Allahın lütfü, yəni bizi müqəddəsləşdirən lüftdür. Adəmin günahı Müqəddəs Üçlüyün mövcudluğunu insanlardan çıxartdı. İlkin günahın əsası budur. Əgər günahın nə olduğunu izah etmək istəsək, nə olmadığını başa salmalıyıq. Günah insanda öz həyatının son məqsədinə Allahda çatması üçün zəruri olan bir şeyin çatmamasıdır. Çatışmayan müqəddəsləşdirən lütfə görə biz korluğa, qaranlığa və ölümə istiqamətlənirik.

Biz ilkin günahın bioloji və psixoloji yolla nəşildən-nəslə keçən bir şey olmadığını başa düşməliyik. Eyni ilə ilkin günahın irsi xüsusiyyəti haqqında danışa bilərik. Roma papası XI Pius demişdir: „İlkin günah Adəm nəşlinin irsi günahıdır, amma şəxsi günah deyil. Adəmdə başlayan günah insanlarda davam etdiyinə görə Allahın lütfünü itirdilər. Bunun nəticəsi həm əbədi həyatın itirilməsi, həm də pisliyə meyldir. Bu meyli hər insan özündə lütf, tövbə, mübarizə və əxlaqi səy vasitəsilə boğmalı və məhdudlaşdırmalıdır“ („Mit Brenner Sorge“ ensiklikası).

İlkin günah haqqında danışarkən çox vaxt „təqsir“ sözündən istifadə edilir. Bu söz bizdə belə bir fikir yarada bilər ki, ilkin günah bizi təqsirləndirən bir şeydir. Heç də belə deyil! Məsələn, təqsiri Kaliforniyadakı Sanandreas parçalanması,

yəni yer qabığının çatlaması kimi təsəvvür edin. Bu çatlama ucbatından Kaliforniyada çoxlu zəlzələlər olur. İlk günahın yaratdığı çatlaq bizim qəblərimizdə eyni təsiri yaradır. İlk günah mənim təqsirim deyil, amma mənim qəlbimi parçalayan və məni Allahdan ayıran çatlaq kimidir.

İlkin günah irsi, amma Adəm nəslinin şəxsi təqsiri deyil: „Deməli, necə ki bir təqsir üzündən bütün adamlar məhkum olundu, eləcə də bir saleh əmələ görə bütün adamlara yaşamaq üçün salehlik verildi. Necə ki bir adamın itaətsizliyi üzündən bir çoxları günahkar sayıldı, eləcə də bir Adamın itaəti sayəsində bir çoxları saleh sayılacaq“ (Rom 5, 18-19).

Adəmdə günah etdiyimiz, əlbəttə ki, bir sirdir. Bir tərəfdən biz Adəmdə günah etdik, çünki biz onunla sirli şəkildə əlaqədarıq. Bioloji mənada biz onun nəslirik, ilahiyyat tərəfdən o, bizim Allahla aramızdakı əhdin başlanğıcıdır. O, ulu atamız olduğuna görə Allahla əhd bağlayarkən bizim nümayəndəyimizdir. Adəm əhdin şərtlərini pozduğuna görə biz, onun nəslə və varisi olduğumuz üçün həm də günahın nəticələrini irsən alırıq. Məsələn, əgər mən mağazamı və ya şirkətimi pis şəkildə idarə etsəm onları iflasa aparacam. Bundan əvvəl isə bütün əmlakımı övladıma versəydim, kreditorlar övladlarımdan borc tələb edərdilər, çünki ailə münasibətinə görə borc onlarındır.

İlkin günahın təcrübi nəticəsi müqəddəsləşdirən lütfün itirilməsidir. Bununla birlikdə həm də əbədi həyat itirilir. Əbədi həyat yalnız sonsuzluq demək deyil. İnsan ruhu ölməzdir və beləcə, cəhənnəmdəki həyat da sonsuzdur. Amma bu həyat dəhşətlidir. Əbədi həyat sonsuzluqdan daha çox məna kəsb edir. O, Allahın həyatı, yəni ilahi həyatdır. Allah əbədidir, çünki zamandan asılı deyil, tamamilə azaddır. Əbədi həyat haqqında danışarkən Ata, Oğul və Müqəddəs Ruh arasındakı həyat və birlik haqqında danışırıq. İlk günah etdiklərinə görə insanlar məhz bunu itirdilər.

İlkin günah irsidir, amma şəxsi deyil. O, əhdin nəticəsidir, təqsirin yox. Buna görə də biz onu razılaşmasız irsən alırıq. İrsən aldığımızı görə də Allah onu balaca uşaqların razılığı olmadan vəftiz edildikləri kimi şəxsi razılıqsız məhv edə bilər.

Bütün bunları isə şəxsi günahlar haqqında deyə bilmərik. Konkret şəxsi günahı yalnız şüurlu şəkildə, şəxsi razılaşma ilə edə bilərik. Buna görə də yalnız şəxsi razılaşma ilə o məhv ola bilər. Tövbə sirrinin səbəbi budur.

ƏXLAQİ CAZİBƏ QANUNU

Günah ölümcül, bütün bədən orqanlarına hücum edən, amma əlacli xəstəlik kimidir. Günah ruhun əbədi həyatına hücum edir. Bunu xatırlamaq yaxşıdır.

Əgər insanlar xəstə olduğunu və ya müalicənin mövcudluğunu, yaxud da çətinliyini bilmirlərsə, bu onlar üçün daha yaxşıdır mı? Öz vəziyyətlərinin ciddiyəti və ya müalicənin mümkünlüyünü bilmirlərsə daha xoşbəxtdirlər mi?

Xatırlamalıyıq ki, günah etmək yalnız qaydaları pozmaq deyil, daha böyük bir şeydir. Günah etmək həm öz həyatını, həm də başqaların həyatını pozmaqdır. Bizim mənəvi həyatımız fiziki həyatımızdan daha dəyərli və zərifdir. O həm də əbədiyyət nöqtəyi-nəzərindən daha vacibdir.

Allahın bütün (və ya bəzi) qanunlarının insanlar tərəfindən yerinə yetirilməməsinə və Allahın insanın cismani və mənəvi sağlamlığına göstərdiyi qayğı rədd edilməsinə baxmayaraq, Allahın bütün qanunları etibarlıdır. Əgər amerikalıların çoxu cazibə qanununu ləğv etmək istəsələr, onların konqresinin hər iki palatası bunun lehinə olsa, onların prezidenti bunu imzalasa və bütün deputatlar bu qanundan „azad olduğunu“ Ağ evin damından tullanmaqla qeyd etmək istəsəydilər nə olardı? Əlbəttə ki, cazibə qanununu ləğv etməzdilər. Onların tullanması cazibə qanununun etibarlı olduğunu göstərərək bütün sümüklərini sındıraraq onları „ləğv“ edərdi.

Allahın verdiyi əxlaqi qanunlar da həmçinin fiziki qanunlar kimi etibarlıdır. Günahın nəticələri isə sınımış sümüklər kimi aydın və ağırlı deyil. Bunu isə biz çox vaxt unuduruq.

Buna görə də Kilsənin iki öhdəliyi var: günahın ölümcül təsiri haqqında dəhşətli xəbər və Məsihin xilasedici xoş xəbərinin elan edilməsi. Tövbə sirlərinin mövcud olma səbəbi də budur.

ALTINCI FƏSİL

Günahda belə şirin olan nədir?

Universitet professoru olduğuma görə bəzən tələbələrimə „Müqəddəs Avqustinin etirafları“ kitabını oxutdururam. İngilis dilində etiraf „confession“ deməkdir. Bu sözə oxşayan bir də „confection“ sözü var. Bu sözün tərcüməsi konfetdir. Buna görə kitabın adı „Müqəddəs Avqustinin konfetləri“ kimi zarafatda işlənir. Konfetlər doğrudan da şirindir.

Bu kitab demək olar ki, hamının ürəyini qazanıb. Avqustinin mükəmməl stili və öz zay cavanlığının xatirələrini ən mənəviyyatsız və imansız oxucunun belə diqqətini çəkir. Bəzi hallarda bu müqəddəsin kitabı, xüsusilə, onun gözəçarpan günahlarına görə oxuyurlar. Avqustinin etiraflarını şəxsən diqqətli analiz etmək tövbə sirrinə hazırlaşmaq üçün böyük bir kömək ola bilər.

Amma bu kitabın bir parçası bəzi oxucuları çaşdırır. Avqustinin on altı yaşı olanda bir gecə onun başına gələn qısa əhvalatı daha sonra etiraf kitabında yeddi fəsil təsvir edib. Bu hansı həyacan verici əhvalat idi ki, bu görkəmli filosofun ağına böyük təsir etdi?

Avqustin dostları ilə birlikdə qonşusunun bağından bir neçə armud oğurlayırmışlar.

Bu, oxucular üçün böyük bir sirdir. Avqustin illər boyu cismani günahlardan feyzyab olmuşdur: əxlaqsızca yaşayırdı, onun aşmaları və qeyri-qanuni doğulmuş uşağı var idi. Eyni ilə mənəvi günahlardan feyzyab olmuşdur: qəribə mənəvi yolları axtarıb təfriqə və hətta dönüklük etdi. Məsihin təlimini rədd edib məsihçiliyə qarşı hərəkət üçün can atırdı. Onun günahları böyük və çox idi. On altı yaşında oğurladığı armudlar kimi, heç bir günahı belə diqqətlə müzakirə etmədi.

Avqustin təkrar-təkrar özündən niyə bu günahı etdiyini soruşurdu. Ac olduğuna görə? Yox. O, onları hətta yeməyib donuzlara tullamışdı. Səbəb hətta armudların xüsusi gözəlliyində və dadında da deyildi. Evdə daha gözəl armud var idi. Niyə oğurladı? Niyə günah etdi?

Avqustin özünə bir neçə dəfə həmin sualı verir. Bütün səbəbləri isə bir-bir rədd edir. Axırda özündən soruşur ki, bəlkə, pislik etməkdən xoşu gəlir? Amma bu

səbəbi də mənasız olduğuna görə rədd etdi. - Heç kim pis bir şeyi məhz pislik etmək üçün etməz. Heç kim pisliliyi pis olduğuna görə seçməz. İnsanlar pisliliyə görə yox, yalnız özlərinə yaxşı olduğu üçün günah edirlər; deyə düşünür.

YAXŞILIQ

Bəzi məsihçilər Avqustinin bu fikrinə qarşı çıxırlar: „Avqustin necə deyə bilər ki, günahkarlar günah edərkən pisliliyi seçmirlər?“

Avqustin isə insanların yalnız yaxşı şeylər arzuladığını iddia edir. Biz şirin şeyləri, asan işləri, azad və rahat həyatı arzulayırıq. Axı bizim bütün arzuladığımız şeylər yaxşıdır, çünki Allah onları belə yaratdı: „Allah gördü ki, yaratdığı hər şey çox yaxşıdır“ (Yaradılış 1, 31). Dünyada olan hər şey müəyyən bir şəkildə Allahın izzətində iştirak edir. İncəsənət əsəri öz müəllifinin stilini göstərdiyi kimi hər yaradılmış məxluq da görünməz Allahın görünən işarəsidir, yəni Yaradıcının müqəddəsliyinin işarəsidir. Məhz bu dünya nemətlərində olan Allahın izzətinin möhürü bizim ürəklərimizi çəkir.

Arzuladığımız yaxşılığın günaha çevrilməsinin səbəbi nədir? Avqustin bunu belə izah edir: „Allahın həqiqəti və qanunu bütün yaxşı şeylərdən daha böyük, gözəl və yaxşı olmasına baxmayaraq, insanlar bu şeyləri səhv şəkildə sevdiklərinə görə seçib ən yüksək yaxşılığı tərk edirlər“. Sonra davam edir: „Dünya nemətlərinin də gözəlliyi var, amma ey Allahım, Sənin gözəlliyin kimi deyil. Hər şeyi Sən yaratdın, ədalətli insan Səndə sevinc tapır, çünki itaətkar ürəkli insanların zövqü Sənsən“ („Müqəddəs Avqustinin etirafları“ kitabı II, 5). Avqustin axırda nəticəyə gəldi ki, armudları dostlarına və birlikdə yaşadıkları macəranın verdiyi sevincə görə oğurlayıb. Dostluq və sevinc yaxşı şeylərdir. Onlar Allahın hədiyyələridir və onları arzulamaq da yaxşıdır. Amma Avqustinin səhvi Allahı sevmək və Ona itaət etmək əvəzinə öz arzularını üstün tutması idi. Bizim günahımızın əsası bu deyil ki, pisliliyi seçirik. Biz mükəmməl olmayan bir şeyi istəyərkən günah edirik. Biz ürək, bədən və canımızı şöhrətbazlıq və müvəqqəti həyəcana həsr edirik, amma əsl xoşbəxtliyimizə, yəni hər sevincin əbədi Yaradıcısına və ya hər yaxşılığın zirvəsinə getmirik. Ancaq Allahın verdiyi hədiyyələrə can atsaq, onda da hədiyyəni Verəndən dönürük.

YENİ, AMMA SƏHV DƏYƏRLƏR

Problem nədir? Əgər nəsə bizim ürəyimizi çəkirsə, bu problem deyil. Amma bu bizi Allahdan uzaqlaşdırırsa, bu artıq problemdir. Deməli, Avqustinin fikrincə maddi nemətlərə, ehtirasa və dünya şöhrətinə qarşı düzgün olmayan sevgimiz problemdir. Bu, Adəm və Həvvanın da problemi idi. Nə cənnətdəki qadağan olunmuş meyvə, nə də Avqustinin qonşusunun armudları pis deyil. Xeyirlə şəri tanıma ağacı doğrudan da yaxşı idi. Həvva dərhal gördü ki, „ağacın meyvəsi yemək üçün yaxşıdır, gözə xoş görünür və bu ağac insana dərrakə verməyi vəd edir“ (Yaradılış 3, 6). Ağacın bütün bu yaxşı təbii dəyərləri var idi, çünki Allah onu belə yaratmışdı. Gözə xoş görünürdü və həm də yaxşılıq edirdi, çünki onun meyvəsindən yeyən insana müdriklik verirdi. Amma Allah ilk insanlara əmr etdi ki, bütün bunları onlara verəcəyi daha böyük və fəvqəltəbii hədiyyələrə qurban etsinlər. Onlar isə bunu ilandan və nəyisə itirməkdən qorxduqlarına və qüsurlarına görə edə bilmədilər. (bax İbr 2, 14-15). Meyvə pis deyildi, pis olan itaətsizlik idi. Meyvə və biliyi arzulamaq pis deyil, amma əgər bu bizi Allahdan uzaqlaşdırırsa, onda pisdirdir.

Adəm və Həvva buna boyun əydilər. Təhlükəsizlik, özünü qorumaq, bilik və duyğulardan alınan zövqlər, yəni öz cari arzularını qane etmək üçün ən vacib şeylərə fikir vermədilər. Yüksək dəyərlər, yəni iman, ümid və məhəbbət onlar üçün elə də vacib deyildi. Onlar dərhal pisliyi seçmədilər. Onlar daha az əhəmiyyətli dəyərləri seçdilər. Onlar o anda daha real görünən dəyərlərə üstünlük verdilər. Aclıq və özünü qoruma instinkti çox dərinlikdə kök salmış cismani instinktlərdir və bədən onlara çox intensiv şəkildə cavab verir. Amma iman, ümid və məhəbbətin heç bir cismani instinkti mövcud deyil. Heç bir orqan, vəzi və ya hormon bizi hər şeydən əvvəl Allahı üstün tutmağa „məcbur etmir“. Adəm və Həvvadan yalnız iradə göstərmək tələb olundu: öz iradələrini Allahın iradəsi ilə birləşdirmək lazım idi, yəni bədənin, qəlbin, aqlın istəklərini qurban verməli idilər.

Onların seçimi isə böyük nəticələrə səbəb oldu. Onların istəkləri yeni ehtiyacları törətdi: özünü gizlətmək, haqq qazandırmaq, çılpaqlığını gizlətmək. Adəm və Həvva öz istəklərini üstün tutdular və bu onlara qalib gəldi. Əvvəlcə, onlar „çılpaq idi, ancaq bundan utanmırdılar“. İndi isə çılpaqlıq onlarda çaşqınlıq yaratdı və onlar özlərini əncir yarpaqları ilə örtmə ehtiyacı duydular.

Əvvəlcə, Adəm Eden bağında asanlıqla işləyib onu qoruyurdu, indi isə çətinliklə və tər tökə-tökə bunu etməli olacaqdı.

Bizim ulu valideynlərimiz insanda və bütün yaradılışda ilahi iyerarxiyanı korladılar. Ruhumuz bədənimizi idarə etməli idi. İndi isə bədənimizin istəkləri, arzuları, sevincləri və qorxuları bizim ruhumuzu zəbt edir.

Müqəddəs Pavel bunu bədənin və ruhun bir-birinə qarşı müqaviməti adlandırır (bax Qal 5, 16-17. Ef 2, 3. KKK 2515). İlahiyyatçılar bunu şəhvət adlandırır. Bu sözün mənası „ilk günahın müvəqqəti nəticələrinə görə insanları səhv istiqamətləndirən istəkləri və arzuları,, deməkdir. Şəhvət sözünün təyininə əsaslanaraq şəhvət ağılsızlıqdır, çünki bizim çaşmış instinktlərimiz aqlın dediklərinə qarşı çıxıb müqavimət göstərir.

Şəhvət özü günah deyil. O, ilk günahın nəticəsidir və bizim şəxsi günahlarımızın səbəbidir. O, günaha aparan təbii meyildir, amma şəxsi bir təqsir deyil. Şəhvət məni təqsirkar etmir, amma məni daha zəif, həssas və günaha meyilli edir.

ŞƏHVƏTİN NƏTİCƏLƏRİ

„Necə ki bir adamın itaətsizliyi üzündən bir çoxları günahkar sayıldı, eləcə də bir Adamın itaəti sayəsində bir çoxları saleh sayılacaq“ (Rom 5, 19). Necə ki Adəm öz ürəyində və övladlarının ürəklərində ilahi həyatı məhv etdi, eləcə də Məsih bu həyatı yeniləməyə və onda iştirak etməyə görə gəldi. Bu ilahi həyatı biz vəftiz vasitəsilə qəbul edirik.

Vəftiz bizdə olan ilkin günahı məhv edir, amma ilkin günahın nəticəsi olan şəhvət bizdə qalır. Bizim instinktlərimiz öz-özlüyündə yaxşıdırlar, amma səhv istiqamətləndiklərinə görə bizim vəziyyətimiz yaxşı deyil.

Şəhvət davamlıdır və bizi pisliliyə aparır. Yaradılmış təbiət bizim ürəyimizi çəkir, çünki Allah onu belə yaratdı. Təbiətdə Allahın izzətinin izləri var və bizi Allaha təşəkkür etməyə, Onu izzətləndirməyə və sevməyə aparırlar. Bizim bu yaradılışdan arzularımızın ən vacib obyektlərini düzəltməyə meylimiz var. Bu obyektlər müxtəlif ola bilər, məsələn, həyat yoldaşı, dost, şokolad, pul və ya maşın və s. Arzularımıza nə qədər çox qapılırsaq, bizi bir o qədər çox üstələyir, idarə edir və beləliklə, onlara qapılma ehtiyacımız böyüyür. Bizə bu

şeylər nə qədər çox lazımdırsa, bizə bu dünyada hər şeyi verən Allah bir o qədər az lazımdır.

Şəhvət bizi yaralara qarşı daha zəiflədir və bizi tamaha aparır. Dünya bizi şəhvət vasitəsilə sınağa çəkir. Əgər biz günaha aparən fikirlərlə razı deyiliksə, günah etmirik. Əgər onlara razılıq versək, onlar bizi günaha aparacaqlar. Buna görə də onlardan tez imtina etmək lazımdır.

Şəhvətin nəticələrinə qalib gəlmək üçün əvvəlcə onları tanımalıyıq. Kilsənin təcrübəsinə görə şəhvətin üç nəticəsi var:

1. Aqlımız qaranlıqdadır. Cismani ehtiyaclar aqlımızı idarə edir. Yalnız Allahın lütfü, zühur olunmuş həqiqəti və bizim səyimiz vasitəsilə cismani ehtiyaclara qalib gələ bilərik.
2. İradəmiz zəifləyib. İradə yalnız yaxşılıq istəyir. Amma iradə ağılın verdiyi məlumatlara əsaslanaraq fəaliyyət göstərir. Aqlımız isə qaranlıqdadır. Buna görə də iradəmiz tez-tez səhv istiqamət seçir, yəni son məqsədimiz olan Allaha yox, bizə yaxın olan şeylərə bizi aparır. İradə həmişə yaxşı şeylər seçir, amma ilkin günaha görə bu yalnız adi, təbii, az dəyərli şeylərdir. Heç kim pisliyi pis olduğuna görə seçmir, hətta qətl və ya intihar edən insan belə. Hitler də yəhudilər, qaraçılar, xəstə və s. insanları öldürərkən, bəlkə də, yaxşılıq etdiyini fikirləşirdi. Şəhvətə bu dərəcədə azad yol vermək insanın xasiyyətini korlaya bilər.
3. Ehtiyaclarımız səliqəsizdir. Bizim ehtiyaclarımız, məsələn, yemək, yatmaq, cinsi əlaqə və s. ehtiyaclar əslində yaxşıdır. Əgər Allahın iradəsinə tabe olsalar, Onun yaradılış məqsədinə uyğunlaşarlar. Amma şəhvətimizə görə onlar səliqəsizdir. Buna görə də bədənimiz bizi tənbelliyə, əxlaqsızlığa, qarınqululuğa və başqa günah vərdişlərinə şirnikləşdirir.

İndi biz məhv edici şəhvət nəticələrini görə bilərik. Ağıl qaranlıqdadır, buna görə də iradəni qoruya bilmir. Bunun nəticəsi iradənin zəifləməsidir. Ruh bədənimizə hökmranlıq etmədiyinə görə bədənin səhv istəkləri çoxalır.

ŞƏHVƏTDƏN CƏZALANDIRILMIŞ

İndi biz müqəddəs Pavelin sözlərini daha yaxşı başa düşə bilərik: „Necə də yazıq insanam! Ölümə düçar olan bu bədəndən mənə kim xilas edə bilər?“ (Rom 7, 24). Onunla birlikdə əmin olmalıyıq ki, bizim xilasımız Rəbbimiz İsa Məsihdən gəlir. Onun çağırışı olan tövbə etməyi biz gündəlik həyatımızda dərk etməyi öyrənməliyik, çünki bu, Allahın bizə verdiyi xilas anlarıdır.

Günah bizim səliqəsiz arzularımızdan başlayır. Əvvəlcə, biz haqqımız olmayan bir şeyi arzulayırıq. O anda bizim birinci öhdəliyimiz budur: səhv arzudan imtina edib bizi həyəcanlandıran haldan çıxaraq tamaha qalib gəlməliyik.

Əgər bu bizdə alınmasa və həmin an günah etsək, bizim daha ciddi və çətin öhdəliyimiz olacaq, çünki daha böyük təhlükəyə uğrayırıq. Biz konkret günahımıza görə peşman olmalı, onu tövbə sیرində etiraf etməli və günah etdiyimizə görə peşmanlıq hərəkəti yerinə yetirməliyik.

Bəs əgər biz peşman olmuruqsa? Əgər bunun əvəzinə pis şəhvəti daha çox axtarıb ona qane oluruqsa necə olacaq? Əgər heç peşman olmuruqsa, Allah bizi cəzalandıracaq. Amma Allahın cəzası bizim təsəvvür etdiyimiz cəza kimi deyil. Allah günahkarları cəzalandırmaq üçün günəşli gündə ildırım göndərməyəcək. Bizim üçün günahın təsiri ən böyük cəzadır. Qadağan olunmuş şəhvəti seçəndə, o bizim üçün həm də cəza olur, çünki bir dəfə yoxladıqda yenidən onu istəyirik. Allah bizi şəhvətin təsirində buraxanda bizə elə gəlir ki, şəhvətə sanki heç müqavimət göstərə bilmirik. Elə bil heç çarəmiz yoxdur. Biz nədənsə və ya bir-birimizdən asılı və adətkar olacağıq.

Bir dəfə günaha batarkən dəyərlərimiz tərsinə çevrilir. Pislik bizim ən vacib „yaxşılığımız“, və ya ən dərin arzumuz olur. Beləliklə, yaxşılıq „pis“dir, çünki o bizə qadağan olunmuş arzularımızı reallaşdırmağa mane olur. Bu halda peşmançılıq, demək olar ki, qeyri-mümkündür, çünki təyinə əsaslanaraq peşmançılıq pisliyi yaxşılığa çevirmək deməkdir. Günahkar isə yaxşılıq və pisliyin təyinlərini tərsinə çevirdi. Yeşaya peyğəmbər bu haqda belə yazmışdır: „Vay halına pisə yaxşı, yaxşıya pis söyləyənlərin, qaranlığı işıq, işıq qaranlıq sayanların, acıya şirin, şirinə acı deyənlərin“ (Yeş 5, 20)!

Şəhvəti idarə edə bilməmək peşman olmadığımız günaha görə Allahın bizə verdiyi cəzadır. İnsanlar təkrarən Allahın əvəzinə başqa şeyləri seçəndə Allah axırda insanlarda günah qorxusunu məhv edir. Müqəddəs Pavel yazmışdır:

„Buna görə də Allah onları ürəklərinin şəhvəti üzündən murdarlığa təslim etdi...“ (Rom 1, 24) çünki „onlar Allahın həqiqətini yalanla əvəz etdilər, Yaradanın yerinə yaradılışa səcdə və ibadət etdilər“ (Rom 1, 25). „Bu səbəbdən Allah onları öz rəzil həvəslərinə“ (Rom 1, 26) və „yanlış düşüncələrə təslim etdi ki, ədəbsiz işlər görsünlər“ (Rom 1, 28). Allah insanların azadlığına hörmət etdiyinə görə onları cəzalandırır. O, insanları onların seçdiyi şəhvətə, rəzil həvəslərə, ehtiras və davranışlarına „təslim edir“. Əgər insanlara həyat verən Allah onları bütün bunlara təslim edirsə, yenidən ölmək mümkündürmü?

Təkrar edəcəm: günahdan gələn zövq günahın ilkin cəzasıdır. Bu iddia çoxlu insanları təəccübləndirir. Allahın cəzasını qisas kimi təsəvvür edirik: Allah günahkarın pisləyinə daha pisləklə cavab verəcək. Amma Allahın ən çətin və müvəqqəti cəzası insanın azad şəkildə etdiyi günahdan gələn asılılıqdır. Məsələn, spirtli içki içən insanlar dərhal sərxoş olmur. Bir-iki dəfə sərxoş olurlar, sonra yenə də və yenə də... Əgər spirtli içki istəyir, amma bu arzunu boğmuruqsa, onun təsirinə məruz qalırıq. Daha sonra spirtli içkini ifrat dərəcədə qəbul etmək günahının cəzası sərxoşluqdur. O halda başa düşməliyik ki, biz birinci öhdəliyimizi yerinə yetirmədik, yəni arzularımıza qalib gələ bilmədik. Buna görə də peşman olmalı, günahı etiraf etməli və peşmanlıq əməli etməliyik. Əgər bunu etməsək və daha çox spirtli içki içsək, Allahdan uzaqlaşdıran yalançı yaxşılığın ağrısını hiss edəcəyik. Bu vəziyyət aqlımızın qaranlıqda və iradəmizin zəif olmasının nəticəsidir. Bu halda demək olar ki, bizim tövbəmiz mümkün deyil. Allahın fəaliyyəti lazımdır. Sərxoşluğun nəticələri olan yol qəzasını, ailə problemlərini, ev və ya işin itirilməsini və s. adətən Allahın cəzaları kimi düşünürük. Sanki yalnız indi Allah oyandı və həyatımızı cəzalandıraraq mövcud oldu. Bu isə Allahın cəzası və ya qəzəbi deyil. Əksinə, bu Allahın lütfüdür. Bu şəkildə O, günahkarı daha ciddi və dəhşətli cəzadan xilas edir.

Biz nəyi Allahın cəzası və ya qəzəbi kimi başa düşürüksə, əslində bu Allahın verdiyi qəfildən gələn parlaq işıqdır. Allah şəhvət və günahın qaranlığa qoyduğu ürəyimizi işıqlandırmaq üçün onu göndərir.

QƏZƏB - METAFOR VƏ REALLIQ KİMİ

Allahın qəzəbini düzgün başa düşmək çox vacibdir. Əhdi-Ətiqdə 168 dəfə Allahın „hirsi“ və ya „qəzəbi“dən danışılır. Amma qəti surətdə Allah „hirsələnmiş“ və „qəzəbli şəkildə cəzalandırmır“ deyə bilərik. Çünki Allah əbədi və dəyişilməz olduğuna görə O nə dəyişikliyə, nə də hərəkətlərə təslim olmur. İnsanlar isə öz hissləri və ehtiraslarında sürünürlər. Müqəddəs yazı Allahın „qəzəbi“ haqqında danışarkən həmişəki kimi metafora edir. Məsələn, Zəbur kitabında „Allahın sağ əli və müqəddəs qolu“ haqqında danışılır (Zəbur 98, 1). Bu isə o demək deyil ki, Allahın əli və ya qolu var. Eyni ilə Onun nə hissləri, nə də ehtirasları yoxdur. Müqəddəs Akvinalı Toma belə izah edir: „Müqəddəs Kitabda Allahın qolu haqqında danışarkən Allahın bədən üzvünün mövcudluğundan deyil, Onun gücü haqqında danışır, çünki qol gücün nişanıdır“ (Summa Theologica 1.1.10 ad 3m).

Metafora bizə nə göstərir? Qəzəb həmişə nəşə ilə əlaqəlidir. Əgər hirsələniriksə, bizim qəzəbimizin obyektı, yəni kimsə mövcuddur ki, hirsimizi ona yönəlmişdir. Allahın qəzəbi üçün Müqəddəs Üçlükdə obyekt yoxdur, çünki dəyişilməz Allah əbədi hirsələnmişdir, beləliklə, hirs Onun əbədi münasibətinə aid deyil. Deməli, „Allahın qəzəbi“ Onun insanla arasında olan müvəqqəti münasibətinə aiddir. Yenidən müqəddəs Akvinalı Toma bizə kömək edir: „Hirsli insan, adətən, cəzalandırır. Beləliklə, cəza onun qəzəbinin ifadəsidir. Buna görə də Allahın cəzasından danışarkən cəzanı qəzəb sözü ilə ifadə edirik... Amma biz hirsli heç vaxt hərfiyyən Allahın adına yazma bilmərik, çünki hərfi mənada ehtiras sözü qəzəbdə ehtiva edir (Summa Theologica 1.19.11, c).

Allahın hirsli, qəzəbi və cəzası ifadələri bizə həyatımızda və tariximizdə olan Allahın nizam və ədaləti bərpa edən əhvalatlarını başa düşməyə kömək edir. Amma Allahın hirsli, qəzəbi və cəzası özündən çıxan bir hakimin qəzəbi kimi deyil. Onlar Allahın mərhəməti və xeyirxahlığının alətləridir. Allahın cəzası sevən atanın cəzası kimi, yaxud düzgün yola yönəldən çobanın çubuqla vurması kimidir. Allahın cəzası müalicə edir, yeniləyir və xilas edir. Müqəddəs Pavel deyir: „Bəs anlamırsan ki, Onun xeyirxahlığı səni tövbəyə yönəldir?“ (Rom 2, 4).

HƏQİQƏT VƏ NƏTİCƏLƏR

Allahın qəzəbi belə təyin oluna bilər: „Bu qəzəb insanın etdiyi günaha görə ona dəyən ən böyük bəla və yara və ya onun günahı ilə əlaqədar cəzadır, çünki Allah belə istəyir“. Müqəddəs Pavel demişdir: „Biz isə bilirik ki, belə işlərlə məşğul olanlara, yəni günahkara Allah həqiqətə əsasən hökm çıxarır“ (bax. Rom 2, 2). Adətən, gözləmədiyimiz şəkildə Allah bizi cəzalandırır. Amma Onun cəzası heç vaxt qisas və əsassız deyil. O, bizim azad seçimimizin nəticəsidir. Həqiqətən, Onun cəzası, hətta, cəhənnəmdəki əbədi cəza belə insanın azadlığının zəmanəti və Allahın məhəbbətinin təsdiqidir. Çünki, heç bir məhəbbət məcbur edilməzdir. Ya azad şəkildə Allahın məhəbbətini qəbul etməliyik, ya da onu faciəvi şəkildə və əbədiyyən rədd etməliyik. Əgər bizim günah və əbədi məhv olma seçimimiz olmasaydı, azad şəkildə Allahı seçə və sevə bilməzdik. Əgər Allah bizə Ona yox deməyə imkan verməsəydi, bizim bəlimiz qiymətsiz olardı, yəni bir maşının proqramlaşdırdığı cavab kimi olardı. Dərk etməliyik ki, günah edib Allah əvəzinə başqa bir şeyi seçərkən məhz seçimimizin nəticəsini alacağıq. Bizim seçimimizə şəhvət təsir etdiyinə görə həmişə mübarizə aparmalıyıq. Şəhvət bizi yalnız bir istiqamətə aparır: aşağıya, Allahdan uzağa. Üstəlik, şəhvətin cazibə qüvvəsi çox güclüdür, çox vaxt bədən və cana qalib gəlir.

Şəhvətə təmkin və imtina vasitəsilə qalib gələ bilərik. Amma əsas odur ki, bunu yoxlayaq. Yalnız bu da bəs deyil. Bizə kömək lazımdır və bunu yalnız Allahdan ala bilərik. Bu kömək Allahın lütfüdür və biz onu tövbə sirri vasitəsilə ala bilərik. Bu lütf Allahın yaradıcı gücünün ifadəsidir. O, günahdan ləkələnmiş, çirkinləşmiş və alçaldılmış ürəklərimizi yeniləyir.

YEDDİNCİ FƏSİL

Xilasın müxtəlif ölçüləri – tövbə əhd kimi

„Ölümə düçar olan bu bədəndən mənə kim xilas edə bilər?“ (Rom 7, 24). Müqəddəs Pavelin bu cümləsində ilkin günahdan bəri min illər ərzində səslənən çağırışın əks-sədasını tapırıq. Allaha iman edənlər həmişə Allahın „günah və ölüm qanunundan“ (bax Rom 8, 2), yəni onların bədənlərini zalımcasına idarə edən şəhvətdən xilas edəcəyinə iman edirdilər.

Tövbə sirrindəki bağışlanma vasitəsilə çoxdan gözlənilmiş bu xilas yoxlaya bilərik.

„Ölümə düçar olan bu bədəndən mənə kim xilas edə bilər?“ Pavel şübhəsiz ki, bu şəxsi sualına özü cavab verdi, çünki Allahın İsa Məsihi bizi xilas etmək üçün göndərdiyini bilirdi. „Ölümə düçar olan bu bədəndən mənə kim xilas edə bilər?“ (Rom 7, 24). İsa Məsih mənə „günah və ölüm qanunundan“ azad etdi (bax Rom 8, 2). „Rəbbimiz İsa Məsihin vasitəsilə Allaha şükür olsun!“ (Rom 7, 25).

Bu xilas necə idi? Hansı şəkildə baş verdi? Müqəddəs Yazı və məsihçilərin rəvayətində bu əhvalat və hadisə üçün bir neçə ifadədən istifadə edilir, məsələn: azad etmə, satınalma, xilas etmə, bağışlama, təqdis etmə. Məsihçilərin çoxu bu ifadələri sinonimlər kimi qəbul edir. Biz onları dualardan və dini söhbətlərdən tanıyırıq, amma gündəlik həyatımızda onlar tanınmamış qalırlar, çünki adi məsihçilər üçün bu din kontekstindən kənarında çox az məna ifadə edir. Buna görə də bunları eşidəndə bizə çox mücərrəd gəldiyinə görə sanki beynimizi söndürürük.

Kim ki bu sözlər haqqında düşünür, onun üçün bir az daha aydındır. Bu sözlər axı müxtəlif sahələrdəndir, məsələn hərbi, din, hüquq, iqtisadiyyat, amma bu sahələr sanki bir-birlərinə ziddirlər. Beləliklə, xilasımız bu mücərrəd sözlərin çox az məna verən kombinasiyası kimi görünür. Amma xilas həqiqətən yoxlayanlar üçün belə deyildi. Müqəddəs Pavel üçün bütün bu sözlər yeganə bir təcrübəni göstərirdi. Bu təcrübə ona, başqa həvarilərə, İsa Məsihə, İsrail xalqının və başqa xalqların ulu-babalarına aid idi.

Allah həmişə naməlum şeyləri insanlara bilinən faktlar vasitəsilə izah edir.

Bütün bu ifadələrin (azad etmə, satınalma, xilas etmə, bağışlama, təqdis etmə) ümumi ortaq nöqtəsi var. Bu nöqtə qədim İsrail və ilk Kilsənin tanıdığı konkret bir gerçəklikdir. Bu ifadələri birləşdirən gerçəklik əhddir.

ƏHDİN EVİ

Əhd sözünün mənasını başa düşmək üçün qədim İsrail xalqının mədəniyyətini başa düşməliyik. Bu mədəniyyətdə böyük, geniş ailə şəxsin dünyasını təmsil edirdi. Ailə, qəbilə və tayfa bir kişi və ya qadının əsas şəxsiyyətini təyin edirdi: harada yaşayacaqlarını, necə işləyəcəklərini və kiminlə evlənəcəklərini. Çox vaxt insanların konkret bir ailənin üzvü olduqlarına dair xüsusi bir nişanı var idi, məsələn üzük və ya bədəndə fərqləndirici bir nişan.

Yaxın Şərqdəki qədim xalqlar, adətən, bir neçə ailələrin birləşməsindən yaranmışdı. İsrail xalqı Yaqubun 12 oğlunun qəbiləsindən ibarət idi. Hər bir ailə əhd vasitəsilə birləşmişdi və bütün hüquqlar, vəzifələr və öhdəliklər bu əhddən törəyirdi. Nikah, övladlığa götürmə və ya başqa bir birləşmə vasitəsilə ailə yeni üzvləri qəbul edərkən hər iki tərəf, yəni həm qəbilə, həm də yeni üzvlər, adətən, and içmə, ümumi süfrə və qurban kəsmə vasitəsilə əhd birləşməsini bağlayırdılar. Müqəddəs Kitabın məşhur şərhçisi Dennis J. McCarthy yazmışdır: „Əhdlər və müqavilələr vasitəsilə müəyyən ailəvi birləşmələr törəyirdi. Bu müqavilələrdə rəhbər „ata“, tabe olan „oğul“ və bərabər tərəfdaşlar „qardaş“ sözləri ilə ifadə olunurdu“.

Bu çoxbudaqlı hər bir ailə iqtisadi subyekt idi. Həqiqətən də, bu, hərfi mənada iqtisadiyyat idi. İqtisadiyyat sözü yunanca „oikonomia“ sözündən gəlir. Bu sözün tərcüməsi „ev qanunu“dur. Doğrudan da bütün ticarət, bütün alış-veriş ailənin öhdəliyi idi. İnsanın peşəsi onun şəxsi seçimindən yox, ailənin ehtiyaclarından asılı idi.

Bu çoxbudaqlı hər bir ailə hərbi subyekt idi. Ailə öz var-dövlətinə baxıb, qayğı göstərirdi və öz ailə üzvlərini, torpağını qorumağa və dolanışıqlarını təmin etməyə həmişə hazır idi. Əgər ailənin bir üzvü təhlükəyə düşsəydi, ailə qohumlardan birini (İbrani dilində „go 'el“) onu xilas etmək və ya qisasını almaq üçün göndərirdi (bax Yaradılış 14, 14-16).

Bu çoxbudaqlı hər bir ailə dini subyekt idi. Ailəni din və qurban birləşdirir. Ata

keşişlik vəzifəsini yerinə yetirirdi, yəni ailənin adına qurban təqdim edirdi və bu vəzifəni ilk oğluna təhvil verirdi. Ailənin Allahı „patriarxların“, yəni ulu-atalarının Allahı idi: „İbrahimin, İshaqın və Yaqubun Allahı, ata-babalarımızın Allahı“ (Həv İş 3, 13, bax Çıxış 3, 15).

Bu çoxbudaqlı hər bir ailə hüquqi subyekt idi. Hər bir ailənin öz məhkəməsi var idi. Ailə öz münaqişələrinə hökm verir, öz üzvlərinin cinayətinə və ya öz torpaqlarında baş verən cinayətlərə də cəza kəsirdi. Hakimlər ailənin ağsaqqalları idi (bax Çıxış 18, 21-26, Qanunun Təkrarı 1, 12-17 və 21, 19).

BAŞQA SÖZLƏRLƏ

Allahın və seçilmiş xalqının arasındakı münasibəti əhd təyin edirdi. Buna görə də Müqəddəs Yazı bu münasibəti ailə ifadələri ilə təsvir edir. Amma ailə sözünün mənə tərkibində, həmçinin bizə artıq tanış olan sahələr və ya fəaliyyətlər mövcuddur: iqtisadiyyat, hərbi, din və hüquq. Beləliklə, biz Allahın xilasını ilə əlaqədar istifadə edilən sözlərə çatdıq.

İqtisadi ifadələr:

Xilasımız ticari dildə ifadə edilir: „Siz çox baha qiymətə satın alınmışsınız“ (1Kor 7, 23). Bu sözdən qulu alanda və ya məhbusa görə girov verəndə də istifadə olunurdu. Bu mənada onu həm Əhdi-Cədidəki kitablarda tapa bilərik. Burada isə ailəvi çalarlıqla onu görürük: „Lakin vaxt tamam olanda Allah qadından doğulmuş, Qanunun tabeçiliyi altında olan Öz Oğlunu göndərdi ki, Qanunun tabeçiliyi altında olanları azad etsin və biz oğulluğa nail olaq“ (Qal 4, 4-5). Müqəddəs Pavel xilasını günahların bağışlanma və şəvhətdən sağalma ilə birləşdirir: „Bu ərəfədə bəxtiyarlıq gətirən ümidimizin gerçəkləşməsini, Uca Allah və Xilaskarımız İsa Məsihin izzətli zühurunu gözləyək. O, Özünü bizim üçün fəda etdi ki, bizi hər cür qanunsuzluqdan azad etsin və təmizləyib Özünə məxsus və yaxşı işlərə səy göstərən bir xalq törətsin.“ (Tit 2, 13-14).

Hərbi ifadələr:

Müqəddəs Yazı bəzi yerlərdə xilasımızı hərbi ifadələrlə təsvir edir: qohum, qisas alan öz xalqını düşmənlərin və qəsbkarların əllərindən azad edir. Əslində,

İsa bizi günahdan azad edir: „Rəbb məni hər cür pisləkdən qurtaracaq və Səməvi Səltənəti üçün xilas edəcək“ (2Tim 4, 18). Eyni mövzunu İsanın bizə öyrətdiyi duada tapırıq: „bizi şərdən xilas et“ (Matta 6, 13). Daha sonra Efeslilərə məktubunda (bax Ef 6, 10-17) Pavel ətraflı şəkildə mənəvi mübarizə və „Allahın verdiyi bütün zireh və silahlara“ bürünmək ehtiyacımız haqqında danışır (bax həm Yeşaya 59, 15-21).

Dini ifadələr:

Dini və ya liturgiya ifadələri təqdis etmə aktı ilə çox sıx əlaqədədir. Əhdi-Ətiqdə bu ifadələrlə Yerusəlimdəki məbəddə yerinə yetirilmiş təmizlənmə mərasimləri və keşiş vasitəsilə qurban vermə təsvir olunur. Kişilər və qadınlar məbəddə qurban kəsməzdən əvvəl təmizlənirdi və həmin qurban onları ruhani şəkildə təmizləyirdi. Əhdi-Cədidə İsa Məsihin qurbanı müqəddəs sirlər vasitəsilə reallaşanda Kilsə və onun üzvlərini təmizləyir: „Onlar öz xalalarını yuyub Quzunun qanı ilə ağartdılar“ (Vəhy 7, 14). „Rəbb İsa Məsihin adı ilə və Allahımızın Ruhunu ilə yuyulub təmizləndiniz, təqdis olundunuz və saleh sayıldınız“ (1Kor 6, 11). Təmizlənmə və təqdis olunmanı vəftiz vasitəsilə alırıq.

Hüquqi ifadələr:

Xilas həm də hüquqi ifadələrlə təsvir olunur. Xilas bizim çoxlu günahlarımızdan hakimimiz olan Allahın qarşısında azad etmədir. Bu azadlıq da İsa Məsihin əsəridir, çünki O, bizim təqsirlərimizi məhv edərək öz həyatında yer verib, onda iştirak etməyə imkan verdi. İnsanlar „Allahın lütfü ilə də Məsih İsadada olan qurtuluşa nail olaraq bir hədiyyə kimi saleh sayılır“ (Rom 3, 24). „Allahın ənamı Adəmin günahının nəticəsi kimi deyil: bir günahdan sonra gələn hökm məhkumluq gətirdi, amma çoxlu təqsirdən sonra gələn ənam salehlik gətirdi. Əgər bir adamın təqsiri üzündən ölüm həmin adamın vasitəsilə hökmranlıq etdisə, Allahın bol lütfünü və salehlik ənamını qəbul edənlər bir Adam, yəni İsa Məsih vasitəsilə daha qəti olaraq həyatda hökmranlıq edəcək“ (bax. Rom 5, 16-17).

VASİTƏÇİ HAQQINDA TƏLİM

Xilas, azad etmə, satınalma, bağışlama, təqdis etmə... bütün bu ifadələr Allahın xilasını ifadə edir. Amma onların ümumi ortaq nöqtədə necə birləşdiyini yenidən tapmalıyıq.

Müqəddəs Yazının heç bir şərhçisi və ya ciddi oxucusu qədim İsrail xalqının mərkəzi ideyasının əhd olduğunu inkar etmir. Hər kəs əhd sözünü qəbul edərək ondan istifadə edir, amma bu sözün mənasının nə olduğunu dəqiq bilmir. Vaxt və fəza nöqtəyi-nəzərlərindən biz o qədər uzaqda yaşayırıq ki, əhd faktının mənasını çox çətinliklə anlayırıq. Müqəddəs Yazının müəlliflərinin aydın və normal başa düşdükləri, bizim üçün yad kimi gəlir və onların kontekstini biz çətinliklə bərpa edə bilirik.

İsrail xalqının əhd anlayışını mozaika kimi yığmağa başlayarkən bu gerçəkliyi dörd ifadə ilə təsvir etdiyini görəcəyik. Əhd hərbi, iqtisadi, dini və hüquqi bir gerçəklikdir. Bu tarixi məlumatlar yalnız marağımızı çəkmək üçün deyil. İlahiyyat müzakirələri üçün tarixdən aldığımız məlumatlardan istifadə etsək, bəzi katolik olmayan vaizlərin moizələrində çatışmayan hansı fikirləri katolik ilahiyyatının əlavə etdiyini görəcəyik. Radio, internet və ya televiziya katolik olmayan vaizlərin moizələrinə qulaq assaq, onların ümumi xüsusiyyətlərini tapa bilərik: məsələn, Allah bizim günahlarımıza görə İsa Məsihi cəzalandırdı: Ata bizim günahımızı gördüyünə görə artıq Oğlunu öz sevimli Oğlu kimi görməyərək qəzəbini İsa Məsihə yönəltdi. Bu fikrə əsasən həmin an hüquqi əvəz tamamlanır. Yəni İsa bizim təqsirimizi və cəzamızı özünə götürdü və biz Onun ədalətini və mükafatını aldığımızı.

İKİTƏRƏFLİ BƏHRƏ

Belə hüquqi əvəzin problemi budur ki, o, uydurmadır və ya səhv şəkildə olan əvəzdir. İsa heç bir cinayət törətmədi, buna görə cəzalandırılı bilməz. Qədim İsrail xalqının hüquq normaları müasir normalara oxşayırlar. Bir kəsin mal dövlətini məhv etdiyim üçün məhkəmə məni mühakimə edərkən borcumu qaytarmağa imkanım olmasaydı, dostum əvəzimə ödəyə bilərdi. Mal-dövlətin zərərinin əvəzini mütləq cinayətkar verməlidir deyə şərt yox idi, amma

cinayətə görə cəzanı cinayətkardan başqa heç kəs çəkə bilməzdi. Əgər mən kimisə öldürsəydim, dostumu mənim əvəzimə həbsxanaya sala bilməz və ya edam edə bilməzdilər. Qədim zamandan bu günə qədər cinayətə görə cəzanı heç kəs bir-birinin əvəzinə çəkə bilməz.

Əgər İsa bizim üçün yalnız əvəz oldusa, niyə hələ də günahın cazasına dözməliyik? Yəni əzab və ölümü niyə davam etməli olduğumuzu soruşa bilərdik. Əgər İsa bizim üçün əvəz oldusa, bizim əzab çəkmək zərurətimizi aradan qaldırmalı idi.

Amma əhdin məntiqinə və Katolik kilsəsinin təliminə əsasən bizim üçün cəza çəkmək İsanın tapşırığı deyildi. O, bizim hüquqi nümayəndəmiz idi. Onun xilasedici əzabları əvəz olduğuna görə bizi əzablarımızdan məhrum etmir, əzablarımızı ilahi güclə tamamlayır və onlara da xilasedici qiymət verir (bax Kol 1, 24).

Bəli, biz təsdiq edirik: İsa Ona aid olmayan, yəni bizim borcumuzu ödədi. Borc bizim idi, amma biz onu ödəyə bilmədik. İqtisadiyyatda belə əvəz keçərlidir, amma hüquqi sahədə yox. Günahsız insanı kiminsə əvəzinə görə cəzalandırmaq ədalətsizlik olardı. Axı bu, Allahın kor-koranə qərarını və ya müvəqqəti çılğınlığını göstərirdi. Ata öz yeganə Oğlunu, xüsusilə, Atasına qarşı hədsiz təbəçilik və məhəbbətlə çarmıxda asılan anını necə „görə bilməzdi“? Əlbəttə ki, Ata Oğlunu görür. Məsihin insanlığı heç vaxt çarmıxdan asıldığı və məhəbbətə görə Atanın iradəsinə tabe olduğu kimi belə gözəl və möhtəşəm olmamışdı.

Hüquqi nöqtəyi-nəzərdən irəli gələn təlim, yəni günahsız Oğuldan qisas alan və qəzəbdən kor olmuş Ata haqqında bəhs edən təlim qəbul edilməz və kafirliyə yaxındır. Belə bir təlimi bərpa etmək və Allahın xilasından bəhs edən metaforaların doğruluğunu göstərən prinsiplərlə tamamlamaq lazımdır. Əhdi tanımalıyıq. Onu yaxşı anlamaq üçün öz mədəniyyətimizin hüdudlarını keçməliyik və ilk məsihçilərə İncilin niyə aydın olduğunu başa düşməliyik. İlk məsihçilərin toplantısı əhd vasitəsilə yaranmış hüquqi ailə idi və bu ailə həm iqtisadi, hərbi və dini funksiyaları yerinə yetirirdi. Adi israil ailəsi belə əhdi başa düşürdü. Ümumi təqdis olunmuş ailə olan Kilsə də onu eyni şəkildə başa düşür. Biz bu ailədə mənəvi mübarizə, liturgiya mərasimi və məhkəmə yaşayırıq və Məsihin xilasedici əsər və əzabını duyuruq. Bu məhkəmədə öz

təqsirlərimizi etiraf edirik və lütf axtarıq. Bu məhkəməni tövbə sirri adlandırırıq.

MƏRASİMİN DƏYİŞMƏSİ

Məsih köhnə əhdləri tamamlamaq üçün gəldi. Beləliklə, Əhdi-Cədidə Əhdi-Ətiqdəki ailəvi həyatın bütün ölçülərinin tam şəkildə inkişafını görürük.

Allahın Adəm, Nuh, İbrahim, Musa və ya Davudla əhdində zamanla həmişə daha çox insana Onun əhd ailəsinin üzvü olmağa imkan verdiyini görə bilərik: əvvəlcə ailə cütünü, sonra ev, qəbilə, xalq, padşahlıq və sonda İsa vasitəsilə bütün insanlar. Vəftiz vasitəsilə Allahın övladları kimi yenidən doğulanlar Məsihin „əsl ailəsi“ (Yəh 3, 3-8) və müqəddəs sirlər sayəsində Onun həyatında iştirak edənlərdir. Beləliklə, onlar İsa Məsihin balaca bacı-qardaşları oldular (bax Rom 8, 14-15.29).

Müqəddəs sirlər vasitəsilə kişi və qadınlar Allahın əhd ailəsinin üzvləri olur. Əgər əhdi pozsaq, bu sirlər onu təmizləmək və yeniləmək üçün də istifadə olunur.

Müqəddəs sirlər məsihçilərin əhdi, ümumi süfrəsi və qurbanına işarədir. Müqəddəs sirr, yaxud müqəddəs nişan latın dilində „sacramentum“ deməkdir. Bu sözün mənası həm də „and“dır. Məsihçilər din mərasimlərində başlanğıcdan bu sözdən istifadə edirlər.

Təxminən 110-cu ildə məsihçi olmayan roma tarixçisi „kiçik“ Plinius yazdı ki, məsihçilər günəşin şəfəqindən əvvəl görüşüb Məsih üçün mədhiyələr oxuyurdular. Sonra isə „yalan danışmamağa, oğurlamamağa və əxlaqsızlıq etməməyə və bu sözləri yerinə yetirməyə çalışacaqlarına sakitlikdə and içirdilər.“ Bu „sacramentum“ and içməsindən sonra gedib, daha sonra Evxaristiyanı qəbul etmək üçün yenidən yığırdılar.

Belə bir təsviri həm də 1-ci əsrdə yazılan „Didache“ kitabında tapa bilərik. Bu kitabda Evxaristiyanı qəbul etməzdən əvvəl „günahların etirafı“nın ehtiyacı haqqında yazılır. Bu günahların etirafı İsa Onun qurbanında iştirak etmək üçün Məsihin bizə verdiyi şərtə oxşayır: „Buna görə də qurbangah qarşısına qurbanını gətirdiyin zaman yadına düşsə ki, qardaşının səndən şikayəti var, qurbanını qurbangahın qarşısında qoy, get, əvvəlcə qardaşınla barış və ondan sonra gəl, qurbanını təqdim et“ (Matta 5, 23-24).

„Qardaşımızla barışmaq” Göydəki Atamıza görə Onun ailəsinə tam şəkildə girmək deməkdir. Məhz bu ailəvi münasibəti Allah bizə tövbə sirrində qaytarır. Bu sirrin vasitəsilə biz yenidən yerdə yaşayan Allahın ailəsi, yəni Kilsənin üzvləriyik. Eyni zamanda Məsih sayəsində bu sirr bizi Allahın övladları olmaq üçün yeniləyib, göydəki Allahın əbədi ailəsinin üzvləri edir.

Bağışlanmış olduğumuza görə təmiz ürəklə qurbangaha yaxınlaşa bilərik. Orada yeni və əbədi əhdin qanı, yəni bizi xilas edən, satın alan, bağışlayan və müqəddəsləşdirən İsa Məsihin qanını qəbul edəcəyik.

ÖVLADLIQ

Bağışlama böyük bir hədiyyədir, amma son deyil. Bu hədiyyə bizi daha böyük bir hədiyyəni qəbul etməyə hazırlayır. Məsihçilər yalnız nədənsə (günahdan) azad olmağa yox, nəyəsə görə (İsa Məsihin vasitəsilə Allahın övladlığına görə) qurtarılıblar. Biz yalnız azad olunmuş cinayətkarlar deyil, övladlığa götürülmüş oğul və qızlarıq. Allahın övladlarıyıq. „Oğulun sayəsində oğullarıq” və Müqəddəs Üçlüyün həyatında iştirak edirik.

Allah öz mərhəmətinə görə bizi bağışladı. Amma burada dayanmadı. O, bizi övladları kimi qəbul edib öz həyatında iştirak etməyə imkan verdi. Beləliklə, “ilahi təbiətin ortaqları”yıq (2Pt 1, 4). Allah insanı Müqəddəs Üçlüyün həyat verən məhəbbətində iştirak etmək üçün yaratdı. Allahın əhdinin əsas qanunu özünü qurban verməsidir. İnsan bu qanunu pozdu, amma İsa onu yerinə yetirdi. O, insan şəkildə təcəssüm etdiyinə görə insan təbiətini Müqəddəs Üçlüyün məhəbbətinin surətinə çevirdi. Özünü Ataya qurban verəndə isə insan təbiətini Müqəddəs Üçlüyün məhəbbətinin alətinə çevirdi. Allahın Oğlu “Özünü heçə saydı və qul surətinə salıb insanlara oxşar oldu” ki, günahkar olan bizləri Allahın övladları etsin (bax Flp 2, 7). Müqəddəs Atanasios (Afanasi) demişdir: “Allahın Oğlu bəşər oğlu oldu ki, insan Allahın Kəlamı ilə birləşsin və beləliklə, Allahın övladı olsun” (“De incarnatione” kitabı 54, 3. Bax KKK 460).

Günahların etirafının əsas nəticəsi bağışlamadır. Bu nəticənin səbəbi isə Müqəddəs Üçlüyün həyatında iştirak edə bilməkdir. Məsihçilər övladlıqlarına görə “İsa Məsihlə birlikdə Allaha “Ata” deyə bilərlər” (KKK 1997).

SƏKKİZİNCİ FƏSİL

Varisin təmizlənməsi. İsrafçı (itmiş) oğulun sirləri.

Tövbə sirri ailəvi mərasimdir. Bu ailənin yenidən birləşməsidir, çünki israfçılıq edən övlad evə, Atanın qucağına qayıdır.

Əsrlərdir ki, tövbə sirri məsihçilər üçün təlimdən daha böyük bir məna ifadə edir. Bu, gerçək əhvalatdır. Bu əhvalat yıxılmaq və qalxmaq, yadlaşma və bağışlama haqqındadır. Bu əhvalat hər bir insanın həyat əhvalatıdır. Məsihçilər bu sirr haqqında danışarkən tamamilə İsanın danışdığı kimi danışirlər. Necə? Konkret ailə əhvalatı kimi. Bu əhvalat isə israfçı (itmiş) oğul məsələsidir (bax Lk 15, 11-32).

İTMİŞ OĞUL İRƏLİ GEDİR

İsa bizə varlı bir kişi haqqında danışır. Kişinin iki oğul var idi. Balacası atadan var-dövlətinin ona məxsus olan hissəsini tələb etdi, çünki atanın ölümünə qədər gözləmək istəmirdi. Ata onun tələbini yerinə yetirdi. Bu oğul uzaq bir ölkəyə gedib orada pozğun həyat sürüb var-dövlətini heç-puç etdi. Hər şeyini xərclədikdən sonra o ölkədə böyük bir aclıq oldu. Buna görə də oğlan gedib o ölkənin sakinlərindən birinin yanında iş tapdı. Bu adam onu öz otlaqlarına donuz otarmağa göndərdi. Donuzların yediyi keçi buynuzu ağacının qabıqları ilə qarnını doyurmağa şad olardı, amma heç kim ona bunu belə vermirdi. Onda oğlan özünə gəlib dedi: „Atamın nə qədər mizdli işçisi var, hamısının da doyunca yeməyə çörəyi var. Mən isə burada acından ölürem! Durub atamın yanına gedib ona deyəcəyəm: „Ata, mən göyə və sənə qarşı günah etdim. Mən artıq sənə oğlun adlanmağa layiq deyiləm. Məni öz mizdli işçilərinin biri kimi qəbul et.“

O durub öz atasının yanına getdi. Oğul hələ uzaqda ikən atası onu gördü. Ona rəhmi gəldi və qaçıb onun boynuna sarıldı və öpdü.

Oğul dedi: „Ata! Mən göyə və sənə qarşı günah etdim. Mən artıq sənə oğlun adlanmağa layiq deyiləm.“ Atası isə öz qullarına dedi: „Tez olun, ən gözəl xələt

gətirin və onu geyindirin. Barmağına üzük və ayaqlarına çarıq taxın. Kökəldilmiş dananı gətirin, kəsin: gəlin yeyib-şadlanaq! Çünki bu oğlum ölmüşdü, dirildi. O itmişdi, tapıldı.“ Beləliklə, şadlıq etməyə başladılar.

Atanın böyük oğlu isə tarlada idi. Qayıdaraq evə yaxınlaşanda çalğı və rəqs səsləri eşitdi. O, nökərlərdən birini yanına çağıraraq soruşdu: „Bu nədir?“ Nökər ona hər şey başa saldı. Böyük oğul isə hirsləndi və içəri girmək istəmədi.

Atası bayıra çıxıb ona yalvardı. Amma o, atasına belə cavab verdi: „Bax neçə ildir ki, sənin üçün qul kimi işləyirəm. Heç zaman sənin əmrindən çıxmamışam. Amma mənə bir oğlağı belə, heç vaxt qıymadın ki, dostlarımla şadlıq edim. Bu oğlun isə sənin bütün var-dövlətini pozğun qadınlara sərf edib sovurdu. Amma o qayıdanda sən onun üçün kökəldilmiş dananı kəsdin.“

Atası isə ona dedi: „Oğlum, axı sən həmişə mənimləsən və bütün varım sənindir. Lakin sevinmək və şadlanmaq lazımdır. Çünki sənin bu qardaşın ölmüşdü, həyata qayıtdı. O itmişdi, tapıldı!”

KÖHNƏ MƏLUM ƏHVALAT?

Məsihçilər artıq iki min ildir ki, bu heyranedicilik əhvalatı haqqında düşünürlər. Şairlər şeir şəklində onu ifadə edirlər. Rəssamlar isə parça, mərmər və ya şüşə üstündə onun obrazını yaratmağa çalışırlar. Çox vaxt moizələrin mövzusu olur. Bu əhvalatı romanlarda və filmlərdə nağıl edilmiş və formalaşdırılmış şəkildə də tapa bilərik. İsrəfcil (itmiş) oğul məsəli dünyada 3-4 ən məşhur olan əhvalatdan biridir.

Buna görə də biz indi dayanıb onun konteksti və detallarını diqqətlə tədqiq etməliyik, çünki biz bir əhvalatı çox “yaxşı” bilirik. O qədər yaxşı ki, ondan yalnız hamıya məlum olan səhnələr yadıımızdadır. Onun sözlərinə qulaq asmırıq, yalnız illər əvvəl gördüyümüz kimi və ya uşaqlar üçün şəkili Bibliyadan onun yaddaımızda qalan səhnələrini görürük. Bu məsəli birinci dəfə anladığımız fikirlə və ya keşişin izahının mənası ilə çox tez razılaşıırıq. Əgər bir əhvalat bizə tanış gəlsə, onun haqqında düşünmək lazım olmadığını fikirləşirik. Bəzi əhvalatlar üçün belə davranış düzdür, amma İsa Məsihin məsəlləri üçün yox, çünki Onun əhvalatları heç nədən kainatı yaradan ilahi dahinin əsəridir. Müəlliflər kitabları necə yazırlarsa, Allah da dünyanı eləcə

“yazdı”. Beləliklə, Allah əhvalata öz fikirlərini yerləşdirirsə, biz əmin ola bilərik ki, əhvalatın mənası dünyanın mənası kimi dərin və tükənməzdir.

İsrafcıl (itmiş) oğul məsəlindən bir az uzaqlaşmalıyıq və onun geniş kontekstini araşdırmalıyıq. İsa onu necə nağıl etmişdi və müqəddəs Luka onu necə yazıbsa, biz də onu bu şəkildə, yəni onun ədəbi, tarixi və mədəni kontekstində anlamalıyıq.

Bütün dörd İncildə mərhəmət haqqında fikirlərə rast gəlsək də, Lukanın İncilində olanlar kimi deyil. Yalnız Luka bizə “yaxşı cinayətkar” haqqında danışır. İsanın yanındakı çarmıxdə ölən bu quldura, günahlarla dolu həyatına baxmayaraq, cənnətdə yer vəd olundu (bax Lk 23, 39-43). Luka İsanın israfcıl (itmiş) oğul məsəlini danışdığı bir çox başqa məsəllərin arasında təsvir edir. İsanın məsəlləri göydəki mənə ilə yerdəki əhvalatlardır. Bu məsəllərin çoxu müxtəlif mənada mərhəmət haqqında danışır.

FARİSEYLƏRİN GÖZLƏRİ İLƏ

İsanın mərhəmət haqqında gərgin təliminin təşviqi nə idi? Fariseylərin mırıtdanması. Onlar İsanı təngə gətirirdilər, çünki onların fikrincə İsa layiq olmayan insanlarla süfrədə otururdu. “Bütün vergiyiğanlar və günahkarlar İsanı dinləmək üçün Ona yaxınlaşırdılar. Fariseylər və ilahiyyatçılar isə "bu adam günahkarları qəbul edir və onlarla yemək yeyir", deyə gileylənirdilər” (Luka 15, 1-2). Onlar ilk dəfə deyildi ki, belə hərəkət edirdilər. Daha sonra İsa onlara qısa və kəskin cavab verdi: “Sağlamların deyil, xəstələrin həkimə ehtiyacı var. Mən salehləri deyil, günahkarları tövbəyə çağırmaq üçün gəlmişəm” (Lk 5, 31-32). Onlar isə Onun cavabını qəbul etmədilər.

İsa ilə fariseylərin bir ümumi cəhəti var idi: hamı üçün ümumi süfrədə oturan icma vacib idi. Hər bir dindar yəhudi üçün adi yeməklər dini mənə daşıyırdı və süfrə üçün müəyyən liturjiyalı qaydalar var idi. Çörəyi bölmə və şərabi içmə mərasimləri zamanı toplaşanlar lütf alırdılar. Onlar üçün “fast food” yeməyi kafirlik kimi olardı.

Fariseylər adət-ənənələri vicdanla yerinə yetirirdilər. Onlar üçün bəzi insanların yaxınlığı yeməkləri murdar edə bilərdi, məsələn, günahkarlar, bütperəstlər və ya başqa “natəmiz” insanlar (aybaşı halında qadın, meydə toxunan insan və

s.). Buna görə də fariseylər belə insanların yaxınlaşmasına icazə vermirdilər. Onları ayırırdılar. Demək olar ki, bu “ayırma” farisey şəxsiyyətinin əhəmiyyətli işarəsi idi. Farisey sözü yəhudi dilində “parushim” deməkdir. Bu sözün mənası “ayrı”dır. Onların müxtəlif məktəbləri var idi, məsələn Hillel və Şammay (məktəblərin təsisçiləri). Bu məktəb qaydalarının 67%-i ümumi süfrə və təmizliyə aid idi. Fariseylər İsa ilə süfrədə oturanlardan, yəni onların fikrincə “alçaq” insanlardan uzaq dururdular.

Əksinə, İsa sanki onunla birlikdə gedən “böyük izdiham”-dan (bax Lk 14, 25) zövq alırdı. Bir məsələdə böyük süfrə hazırlayan varlı bir insan haqqında danışırdı. Amma bütün “yaxşı” və ya “böyük” insanlar, məsələn, sahiblər, hakimlər və ya tacirlər gəlməməyə bəhanə axtardılar. Buna görə də o varlı insan nökrinə cəmiyyətin səfillərini gətirməyi əmr verdi: “Get, bütün yolları və çəpərləri gəz. Evim dolsun deyə adamları gəlməyə vadar et” (Lk 14, 23).

İTMİŞ VƏ TAPILMIŞ

Fariseylər mırıltıdadılar: “Bu adam günahkarları qəbul edir və onlarla yemək yeyir!” (Lk 15, 2).

İsanın qısa, sadə və birbaşa cavabları bəhrə vermədiyinə görə O, üç məsəl nağıl etdi: itmiş qoyun (Lk 15, 1-7), itmiş pul (Lk 15, 8-10) və itmiş oğul (Lk 15, 11-32).

Hər bir məsələdə itən şey nə isə çox dəyərlidir.

Məsələn, itmiş qoyun məsələsinə baxaq. İsanın yaşadığı ölkədə qoyunlar yun (paltar) və ət (qida) mənbəyi idi, eyni zamanda onlardan qurban mərasimi üçün də istifadə edirdilər. Beləliklə, çoban üçün bir itmiş qoyun hətta bir neçə ilin ziyanı idi. Buna görə də məsələdəki çoban bir itmiş qoyunu tapmaq üçün 99 qoyunu tərk edir.

İndi itmiş pul haqqında düşünək. Bir „dirhəm“ pul vahidi idi. Onun qiyməti bir peşəkar kişinin bir günlük qazancı idi. Qadınların mövqeyi daha zəif idi, buna görə də itmiş dirhəm məsələdəki qadın üçün bir neçə yeməksiz gün demək idi.

İtmış oğulun isə qiyməti nə qədərdir?

İtmış oğul məsəli ailə haqqında məlumatdan başlayır. Bu ailə ata və iki oğuldan ibarətdir. Bu üç nəfəri qan qohumluğu birləşdirir. Amma daha çox onları əhd

birləşdirir. Əhd nizamı və əhd məntiqi bu məsəlin başlanğıc nöqtəsidir və məsəlin drammatizmini gücləndirir.

Ata heç vaxt öz oğlunun qiymətini hesablaya bilməz. Oğul isə çox ucuz qiymətə özünü satmaq istədi. O isə fikirləşdi ki, qiyməti həddindən çox yüksəkdir. O, həmin an öz mirasını götürə bilib-bilməyəcəyini soruşdu. Bu çox qərribə tələb idi. Oğulun öz mirasını atanın ölümündən əvvəl tələb etməsi qeyri-adi, hətta abırsızlıq idi. Sanki o, atanın ölümünü gözləyə bilməzdi. İsa Məsih doğulmamışdan bir az əvvəl yazılmış Sırağ kitabında mirasın paylaşılması zamanı dəqiq təyin edilib: „Həyatını başa çatdırdığın gün, yəni sən dünyadan getdiyən zaman varlığını payla! (Sırağ 33, 24). Bu günün daha tez gəlməsini istəyən oğul isə arsız olardı.

Ata oğlunun istəyini yerinə yetirdi. Oğul özünü elə aparmağa başladı ki, sanki atası, həqiqətən də, ölü idi. İsrəfcil oğul vaxt itirmədən hər şeyi götürərək öz ailəsini tərk etdi. Onun „uzaq bir ölkəyə“ (Lk 15, 13) getdiyini düşünək. Doğma ölkəsindən çıxarkən əhddən kənar qaldı və öz ata-babasının adət-ənənələrini tərk etdi. O, səfil həyatı seçdi.

Onun etdiyi növbəti davranış bunu təstiqlədi. İsa onun davranışını „pozğun həyat sürüb var-dövlətini heç-puç etmək“ kimi təsvir etdi (Lk 15, 13). İtmiş oğulun qayğı göstərən atası artıq yox idi və beləliklə, özünü şəhvətə verdi. Onun böyük qardaşı bizə məlumat verir ki, o, bütün var-dövlətini fahişə qadınlara sərf edib (Lk 15, 30).

Kiçik oğulun əxlaqi iflası iqtisadi iflasından daha əvvəl gəldi. Onun yaşadığı ölkədə məhz o zaman aclıq başladı. Aylarla müxtəlif ehtirlərə özünü təslim etdikdən sonra qəflətən, hətta, əsas maddi ehtiyaclarını qarşılaya bilmədi. Ac oldu. Buna görə də mümkün olan yeganə işə getdi. Bu bir yəhudi üçün ən alçaldıcı iş idi. O, donuzların çobanı oldu. Donuzlar ən natəmiz heyvanlardır (bax Levililər 11, 17). O, yəhudi olmayan kişinin yanında işlədiyinə görə, yəqin ki, şabat günü də istirahətinə riayət etmirdi (bax Çıxış 20, 8-11). Bu oğul belə bir işi ən çarəsiz halda qəbul etdi.

Üstəlik, gördü ki, onun qidası donuzun yediyi qidadan daha pisdir. Donuz heç olmasa vaxtında yeyirdi. Onun qayğısına isə heç kəs qalmırdı. O, donuzun yediyi keçibuynuzu qabıqlarını sevə-sevə yeyərdi, amma bunu belə heç kim ona vermirdi (bax Lk 15, 16).

EVƏ TƏRƏF

Artıq danışdığımız əxlaqi və iqtisadi iflasa üstəlik, aclıq qoşuldu. Demirəm ki, bu tamamilə təsadüf idi. Bu təsadüflərin çoxunun yığılması idi, amma bu da təsadüfi deyildi. Deyərdim ki, bu, ilahi qüvvə idi, çünki yalnız belə böyük bir bəla israfçıl oğulu peşmançılığa və həyatını dəyişməyə apara bilərdi. Atasının evinə onu yalnız ev üçün darıxdığı hiss aparmadı. Aclıq, xəcalət və ölümdən qorxu onu apardı. Öz vəziyyətini anlayaraq öz şəhvətinin qulu kimi yaşamaqdansa, atasının qulu kimi yaşamağın daha yaxşı olacağını başa düşdü. O, donuzların yediği keçibuynuzu ağacının qabıqları ilə qarnını doyurmağı arzulayarkən atasının muzdlu işçilərinin doyunca yeməyə çörəyi var idi.(bax Lk 15, 17).

Beləliklə, o, evə tərəf yola düşdü. Bu yol çox uzaq idi, xüsusilə, onun aclığına görə. Atasının torpağına yaxınlaşarkən onun aclığı və xəcaləti artıq onun pis iyi kimi güclü idi.

Qoca kişi o zaman maraqlı bir şey etdi. Oğlunun yanına qaçıb onun boynuna sarıldı və öpdü. Bu davranışla bütün adətləri pozdu. Varlı insan üçün qaçmaq yersiz hərəkət idi. Amma bu ağsaqqal öz əzəməti və vəziyyətini yadından çıxararaq oğlu ilə salamlamağa qaçdı və ona öz məhəbbətini göstərdi. Öz oğlunu qucaqladı. Yunan dilində yazılmışdır: oğlunun boynuna atıldı.

Oğul danışmağa başladı və bir neçə sözdən sonra ata onun sözünü kəsdi. “Ata! Mən göyə və sənə qarşı günah etdim”. Oğulun peşmançılığı naqis idi, çünki o yalnız yemək və yatmaq istəyirdi. Amma ata üçün bu bəs idi, çünki oğul evə qayıdıb öz günahını etiraf etdi.

3-cü əsrdə yaşayan Origenes bu səhnəni şərh edərkən yazıb ki, yalnız oğul etiraf edəndən sonra, yəni peşmançılığı göstərəndə ata onu evə apardı. Oğul göyə qarşı günahı haqqında danışdı. Bu o deməkdir ki, göyün onun evi olduğuna inanırdı və bu evi tərk etməsi səhv idi. Belə bir etiraf atanın ürəyini yumşaltdı.

O anda oğlunu ölümə aparan günah, oğulun oğul münasibəti, mirası və ailə həyatını məhv edən günah qəflətən və dərhal bağışlanmış və yuyulmuş oldu. “Bu oğlum ölmüşdü, dirildi. O itmişdi, tapıldı” (Lk 15, 24).

TƏNTƏNƏLİ ŞƏKİLDƏ YENİLƏNMİŞ ÖVLADLIQ

Çox maraqlı bir əhvalatdır. Yalnız bir neçə cümlə, İncilin kiçik parçası... Amma onun içində hər şey var: günah, şəhvətin yoluxuculuğu, qaranlığa batmış ağıl, ölümə aparan günahın ağırlığı, oğulun “əxlaqi ölümü”, böyük Allahın mərhəməti, qəzalar və səmimi peşmançılıq edən günahkarlara qarşı kömək etməyə hazır olan Allah...

Oğul atası ilə barışandan sonra nə qazandı? Ən gözəl paltar, barmağına üzük, ayaqlarına ayaqqabı və onun şərəfinə verilən qonaqlıq (bax Lk 15, 22-23). Bu hədiyyələrdən hər birinin böyük rəmzi mənası var. Paltar atanın səlahiyyətinin ortağı olmasının simvoludur (bax Yaradılış 41, 42, Ezra 3, 10 və 1Mach 6, 15). Üzük möhür üçün istifadə olunurdu və əhd ailəsinin (tayfanın, nəslin və s.) nişanı idi. Bu oğul indi yenidən ailənin üzvüdür. Ayaqqabı azad insanın nişanıdır, çünki qullar ayaqyalın gəzirdilər. Oğul öz şəhvətinin və bütperəst ağanın qulu vəziyyətini seçdi və atanın evinə qayıdarkən də qul olmaq istədi, amma atası buna icazə vermədi. Bütperəstlik qulluğundan daha yaxşı və ya daha yumşaq qulluğa görə bu oğlan xilas olmamışdı. O, övlad olması üçün xilas oldu. Əgər o, oğuldursa, deməli, varisdir və beləliklə, atanın gücündə iştirak edə bilər. Amma, əvvəlcə atanın həyatında iştirak etməlidir, yəni atası ilə birlikdə süfrədə oturmalıdır!

Beləliklə, əhvalat yoldan banket zalına keçir, peşmanlıq qonaqlığına, yadlıq isə süfrə yaxınlığına çevirilir. Süfrə yaxınlığı yunan dilində “koinonia” deməkdir. Bu sözün mənası həm də qəbul etməkdir. Ata oğlunu yenidən öz icmasına qəbul edir. O yerdə hər kəsin doyunca yeməyə çörəyi var.

İsrafcıl (itmiş) oğulun atası haqqında nəyi deyə bilərik? Tərəddüd etmədən deyirik: “Bu adam günahkarları qəbul edir və onlarla yemək yeyir!” (Lk 15, 2).

BÖYÜK QARDAŞ BAXIR

Yadımızdan çıxmasın ki, bu dramatik əhvalatda həm də üçüncü şəxs var. Əgər İsanın bu məsəli məhz fariseylərə həsr olunubsa, demək olar ki, bu üçüncü şəxs ən vacibdir. Məncə, bu, belədir. Buna görə də mən bu məsələ “böyük qardaş məsəli” adı verdim.

Böyük qardaşın davranışında fariseylərin kinini görə bilərik (bax Lk 15, 2). Onlar Allahın günahkarları qəbul etdiyini səhv şəkildə başa düşdülər və onların fikrincə, İsa öz davranışı ilə əhd tərəfindən təyin olunmuş ədaləti pozdu. Əhddən əsası çıxan anda bir az diqqət yetirək: “Qarşınızda həyatla ölümü, bərəkətlə lənəti qoyduğum üçün bu gün göyü və yeri sizə şahid tuturam. Həyatı seçin ki, siz və övladlarınız yaşaya biləsiniz. Allahınız Rəbbi sevin, sözü qulağınızda qalsın və Ona bağlanın. Çünki sizin həyatınız Odur. Belə etsəniz, Rəbbin ata-babalarınız İbrahimə, İshaqa və Yaquba verməyi vəd etdiyi torpaqda sizi uzun ömürlü edəcək” (Qanunun Təkrarı 30, 19-20).

Bu anda diqqət yetirərək günahkarların əhdin pozmasını, qanunun sərhədlərini keçməsinə, ölümü və lənəti seçməsinə, övladlar və varislər kimi doğma ölkəsində yaşamaq hüququnu itirməsinə başa düşməliyik. İsrəfcil (itmiş) oğul bu nöqtəyi-nəzərdən böyük günahkardır və cəhənnəmə layiqdir.

Böyük qardaş isə fariseylərə necə görünürsə, eləcə də ədalətsizliyə qarşı çıxır və əhd məhəbbətinin məntiqini başa düşür.

Əhdin pozulması, əlbəttə ki, özü ilə nəticələrini gətirir. Amma evə qayıtmaq üçün yol həmişə var. Əhd ailə münasibətini qurur. Əhd qulluq sənədi deyil. Buna görə də pozulmuş əhdi həmişə yeniləmək və diriltmək mümkündür.

Böyük qardaşın (həm fariseylərin) problemi budur ki, o, ailə ruhunda yox, qulluq ruhunda düşünür. Onun danışığı bunu göstərir. İşinin keyfiyyəti yüksəkdir, amma o, qul kimi, yəni sevincsiz və yalnız “ağanın əmrindən çıxmayan” şəkildə işləyir (bax Lk 15, 29). Başqa bir şeydə kiçik qardaşdan fərqlidir: heç vaxt qoca kişiyyə “ata” demir, yalnız “sən” deyir. İlk oğul heç vaxt kiçik oğula “qardaş” demir, onun haqqında yalnız “bu oğlun” deyir (bax Lk 15, 30). O, qısqançlıqla dolu olduğuna görə hətta, ailəvi süfrəyə oturmaq istəmir. Dostlarını üstün tutur və atasını “bir oğlağı belə, heç vaxt qıymadın ki, dostlarımla şadlıq edim” sözləri ilə qınayır (Lk 15, 29). Belə sözlər oğul sözləri deyil, qul sözləridir.

SONSUZ PROBLEM

İsa bu məsəli onun qarşısında yaşayan konkret insanlara istiqamətləndirdi. Bu insanlar fariseylər idi. Onlar, demək olar ki, yerinə yetirilməz qanunu daha da çətin və mürəkkəb edirdilər. Bəzi şərhçilər isə İsanın bu məsəlini bütün yəhudilərə istiqamətləndirdiyini hesab edirdilər. Amma İsa, əlbəttə ki, bunu belə fikirləşməmişdi, çünki O da, itaətkar Yəhudi olaraq Musanın qanununa riayət edirdi (bax Matta 5, 18).

Beləliklə, bu problem yalnız böyük qardaşlara, fariseylərə və ya müəyyən bir qrupa aid deyil. Bu problem bizə də aiddir. O, hər dövrdə yaşayan hər bir insana aiddir. İnsanlar öz ədalətinə görə iftixar edərək və ya yaxşılıq etdiyinə görə mükafat istəyərək həmişə günah edirlər. Onların fikrincə, Allah da onları ədalətli hesab etməlidir. Bu fikir isə əhdin təhrifidir və bu həm Əhdi-Ətiq, həm də Əhdi-Cədidi yaşayan insanlarda var idi.

Demək olar ki, Kilsənin tarixində baş verən səhv və küfr hərəkətlərinin çoxu həddindən artıq azadlıq və ya etinasızlıq deyil həddindən artıq təmiz olmaq istəyindən başladı. Məsələn, 3-cü əsrdə “montanizm” hərəkətinin üzvləri bəzi məsihçilərin və hətta keşişlərin laqeyd şəkildə yaşayan davranışına görə pərt olaraq onlardan ayrıldılar. Günahkarlardan uzaqlaşdılar. Daha sonra “donatizm” hərəkəti çox tez və asanlıqla günahkarları yenidən qəbul etdiyinə görə Kilsəni mühakimə etdi. Onlar Evxaristiyanı ayrı şəkildə qeyd etməyə başladılar və Evxaristiyada yalnız dəvət olunanlar iştirak edə bilirdilər. Bu iki və başqa hərəkətləri də “biz sizdən daha yaxşı, daha təmizik” sözləri ilə səciyyələndirə bilərik. Onlar Kilsənin “günahkarları qəbul etmək və onlarla birlikdə yemək” arzusuna görə pərt olurdular. Kilsəni inkişaf etmək və möhkəmlətmək əvəzinə onlar ayrılma, unikallıq və bölünmə yolunu seçdilər. Eyni yolu çox əvvəl həm də fariseylər seçmişdilər.

Kilsə də, məhz İsa Məsih kimi bu təlimi qəbul edə bilmədi. Buna görə də, biz katoliklər, qədim iman rəmzinin sözləri ilə “günahların bağışlanması”nı bəyan edirik. Biz bunu bildiririk, çünki həmişə buna qarşı çıxan insanlar olur.

HEÇ BİR QORXU

Məsəlın hekayəsi bizə qulluqdan övladlığa, ayrılıqdan süfrə yaxınlığına, peşmançılıqdan qəbul etmə keçidini göstərir. Ata öz əzəməti və mövqeyini kənara qoyur və oğul ləyaqətli ailəvi həyatda iştirak etsin deyə onun qarşısında özünü aşağı tutur. İsrəfcıl oğulun atası belə etdi. Bu Allahın davranışı idi, çünki O, insan Allahın övladı olsun deyə bəşər oldu. İsa Məsihin Özünü aşağı tutduğuna və insan olduğuna görə biz Onun ilahi təbiətində iştirak edə bilərik (bax Filipililərə 2, 6-8).

Bu yalnız qədim bir hekayə deyil. Bu həm də bizim hekayəmizdir, çünki: “Axı siz köləlik ruhunu almadınız ki, yenə də qorxu içində yaşayasınız; övladlıq Ruhunu aldınız. Elə o Ruhun vasitəsilə Allahı «Abba, Ata» deyə nida edirik. Elə Ruh Özü bizim ruhumuzla birgə şəhadət edir ki, biz Allahın övladlarıyıq. Əgər Onun övladlarıyıqsa, deməli, həm də varisləriyik, ... Allahın varisləri və Məsihin irs şəriki oluruq” (bax Rom 8, 15-17). Bu müqəddəs Pavelin yazdıqları sanki İsanın məsəlinin şərhidir.

Allah bizi peşmançılıq yolunda həmişə qarşılıyır. Bir dəfə bizi elə qarşılıdı ki, insan şəklini alıb bizə oxşar oldu. İndi bizi tövbə sirrində gözləyir, çünki bizi Öz masasına aparmaq istəyir. Orada doyunca Həyat çörəyi var.

DOQQUZUNCU FƏSİL

Əsas küçədə sürgün kimi.

Evdən kənardə əsl ev deyil

Biz hamımız Allahın israfçıl oğullarıyıq. Evdən qaçırıq və Atamızın bizə verdiyi hədiyyələri zay edirik. Bizi çağırın və tez-tez yoldan çıxaran dünyəvi şeyləri evimizdəki məhəbbət və azadlıqdan üstün tuturuq. Bütün bunlar günah edərək baş verir. Biz tövbə sirrində qayıdanda həmişə Atamıza qayıdırıq.

Amma yenidən günah edirik və yenidən evə qayıdırıq. İsrəfcıl oğuldan fərqlənirik: ömrümüzün axırına qədər bizim qayıtmağımız son deyil. İdeal

halda bizim son qayıtmağımız axırınıc tōvbə sirrindən sonra olacaq. O vaxta qədər biz sanki “uzaq bir ölkədə” yaşamalıyıq. Bu ölkə bizim əsl evimizdən uzaqdır. Bu xarici ölkədə çox yaxşı şeylər və duyğu zövqləri var. Bu zövqlər o qədər güclüdür ki, onlara görə biz öz vətənimizi unuda bilərik.

Deməli, biz də israfçıl oğul kimiyik. Yalnız Atamızın xeyirxahlığına görə biz bu ölkəyə səyahət edirik. Əgər Ata öz varlığından hədiyyə verməsəydi, biz bu ölkəyə girə bilməzdik. Atanın böyük varlığında paya malik olmasaydıq, burada yaşaya bilməzdik. Allah dünyanı yaratdı və onu idarə edir. Bu dünyada bizi də yaratdı və biz burada xaricilər kimi yaşayırıq. Evimizdən uzaq olduğumuza baxmayaraq, bu dünyada Atamızın yaxşı övladları kimi yaşamalıyıq. Amma Atamız bizi buna məcbur etmir.

YOLÇULAR HAQQINDA HƏQİQƏT

Bu dünyada yaşayarkən məsihçilər sanki göydən sürgün edilmiş şəkildə yaşayırlar. 2-ci əsrdə yaşayan naməlum bir məsihçi bunu belə təsvir etdi: “məsihçilər həm yunan, həm də barbar şəhərlərdə yaşayırlar... Bu ölkədəki insanların qida, geyim və bütün başqa həyat sahələrində adət-ənənələrini qoruyub saxlayırlar... Öz vətənlərində xaricilər kimi yaşayırlar... Vətəndaş olduqlarına görə başqa insanlar kimi hər şeyə malikdirlər, amma gəlmələr kimi hər şeydə əziyyət çəkirlər. Hər xarici ölkə onların vətənidir, hər vətən isə xaricidir” (Dionetə məktub 5).

Allah bizi bu yerdə yaratmasına baxmayaraq, cənnətdə yaşamaq üçün yaratdı. Bizi Allahdan astronomiyadakı milyonlarla işıq ili yox, günahlarımız ayırır. (İşıq ili - Beynəlxalq Astronomiya İttifaqının (IUA) qəbul etdiyinə görə işığın vakuumba (boşluqda) heç bir qravitasiya təsiri olmadan 1 Yulian (365,25 gün) ili ərzində keçdiyi yoldur. İşığın adi sürəti isə təxminən saniyədə 300 min kilometrə bərabər olduğu nəzərə alınsa, onun 1 ildə getdiyi yol 10 trilyon kilometrə bərabərdir (1 işıq ili=10 trilyon kilometr, yəni 9460730472580,82 kilometr). Əgər yadlaşmanı aradan qaldırmasaq və günahlarımızdan təmizləməsək, göydəki vətənimizin gözəlliyini tanımayacağıq. O vaxta qədər biz sanki sürgündə yaşayırıq.

Sürgün yerimizi də Allah yaratdı və buna görə bu yer də yaxşıdır. Bu dünya elə

yaradılıb ki, onun zövqləri bizə göydəki vətənimizi xatırlasın. Onlar isə heç vaxt bizi tamamilə qənaətbəxş edə bilməz. Bütün dünyadakı sərvətlər göydəki mükəmməlliyyənin yalnız işarəsi və ya əksidir.

Yazıçı Con Hugo belə yazdı: “Gözəllik, yaxşılıq, həqiqət və yaradılışının hər hansı mükəmməlliyyəni Allahın hüdudsuz xeyirxahlıq və yaxşılığında sonsuz çoxalır. Əgər biz Allahın yaradılışını Allahın gözəlliyi və yaxşılığının əksi kimi və Allaha yaxınlaşmaq və Onu sevmək üçün yol və vasitə kimi düşünürüksə, o zaman biz Allahı Onun yaradılışında izzətləndiririk. Çünki O, bütün yaradılışın mənbəyidir. Beləliklə, Allah, ən yüksək Yaxşılıq olduğuna görə bütün toxunduğumuz və ya istifadə etdiyimiz yaradılışı qucaqlayır. Yaradılış son məqsədimiz və xoşbəxtliyimizin mənbəyi deyil. Onun vasitəsilə biz həqiqi və son yaxşılığımız, sevincimiz və əsl məmnuniyyətimiz olan Allahı sevirik”.

Allah dünyəvi şeyləri arzularımıza tam cavab verməmə şəklində yaratdı. Onlar bizi göyə istiqamətləndirməli və həvəsləndirməlidirlər. Bu onların tapşırığıdır, amma bizi məcbur edə bilməz, çünki biz heyvan və ya ağac deyil, insanlarıq. Dələ, şir və ya it öz son məqsədlərinə instinkt vasitəsilə çatır. Vulkan, qitə və ya ulduz mütləq şəkildə ona çatır. İnsanın isə başqa bir yolu var. Ağıl və təbiət bizə ən yaxşı variantı göstərə bilər. Bizim isə azad şəkildə qərara gəlmək seçimimiz var. Həkim, yaxud keşiş bizə nə etməli olduğumuzu aydın şəkildə deyə bilər. Biz isə başqa şəkildə davranış seçə bilərik. Yaxşılıq etmək azad seçim olmalıdır. Bu proses isə şəhvət tərəfindən zədələnmiş ağıl və iradəmizdən asılıdır.

Bu dünyadakı şeylərin zövqü bizi məftun edə bilər. Onlar bizim Allaha çatmaq arzumuzu həvəsləndirməlidirlər, amma şəhvətimiz bizi dünya malını seçməyi oyadır. Bizə lazım olandan daha çoxunu istəyirik. Biz onda dünya malından asılı oluruq. Daha sonra biz onları, həqiqətən, yaxşı və lazım olan şeylərdən daha üstün tuturuq. Dünyəvi arzularımızı doyurmaq üçün asanlıqla günah edirik.

Günah belə təyin olunur: “Günah Allahdan yaradılışına qarşı dönməyimizdir”. Yaradılış pis deyil, əksinə, çox yaxşıdır, axı onu Allah yaratdı. Biz isə pis seçim edirik, çünki yaradılışa məhəbbətimizi Allaha məhəbbətdən, Onun iradəsini yerinə yetirmək və Onun əmrlərinə riayət etməkdən daha üstün tuturuq. Allahı

yaradılışla əvəz etmək bütperəstlik adlandırır. Demək olar ki, hər günah bütperəstlikdir, çünki yaradılışı Yaradandan, hədiyyəni Hədiyyə Verəndən daha üstün tuturuq.

Bu dünya elə gözəldir ki, müvəqqəti dünyəvi anlarda öz arzularımıza təslim olur və əbədiyyəti unuduruq. Evimizdən uzaq ölkəyə sürgün edildiyimizi unuduruq və yeni vətəndaşlığımız üçün ödəyəcəyimiz qiymətə baxmayaraq, bu dünyada məskən salmaq istəyirik.

MİSİR YOLU İLƏ GEDƏCƏYİK?

Təsadüfi deyil ki, xilas tarixinin əsas mövzusu həmişə çıxış, sürgün, səyahət və ya məqsədsiz gəzinti ilə bağlıdır. Adəm Həvva ilə Eden bağından qovuldu (Yaradılış 3, 23-24). Qabil qardaşını öldürdüyünə görə öz ölkəsindən getməli və qorxa-qorxa sərgərdan kimi yaşamalı idi (Yaradılış 4, 12-14). Dünyada günah çox olduğuna görə Nuh gəmi düzəlməli və yer üzündə daşqın olduğuna görə gəmi ilə üzməli idi (Yaradılış 6-9). Babil şəhərində yaşayanlar lovğalıqla Allaha qarşı çıxdılar və “Rəbb onları oradan bütün yer üzünə yaydı“ (Yaradılış 11, 8). İbrahim Xaranda bolluqda yaşayırdı, amma Rəbb onu tanınmayan uzaq bir ölkəyə getməyə çağırırdı (Yaradılış 12, 1).

Allahın xalqı həmişə yoldadır. Biz yerdə əbədi səyyahlarıq. Ya Allahın yanına və Onun vəd edilmiş ölkəsinə gedirik, ya da veyillənərək başqa bir yerə qaçırıq.

İlk məsihçilər bu tarixi əhvalatları mənəvi gerçəkliklərin simvolları və ya “tipləri” hesab edirdilər. Məsələn, misirlilər tərəfindən İsrail xalqının əsarət altına alınması insanların ilk günaha batmasının simvoludur. Yəhudilər öz gücləri ilə özünü xilas edə bilməzdilər. Allah onları möcüzəli bir şəkildə xilas etməli idi. Daha sonra onlar başqa düşmənlərlə, hətta öz aralarında olanlarla çox vaxt mübarizə aparmalı idilər. Çünki 430 il ərzində (bax Çıxış 12, 40) bütün yəhudilər, hətta ən yaxşılardan belə, misirlilərin mədəniyyətinə çox uyğunlaşmışdılar. Misirlilərin düşünmə tərzini, cismani və mənəvi vərdişlərini qəbul etmişdilər, daha sonra isə bunlardan imtina etməli idilər. Buna görə də Allah yəhudilərə misirlilər tərəfindən büt sayılan heyvanları qurban verməyi (= imtina etmək) əmr etdi. Beləliklə, yəhudilərin bütərdən imtina etmə şəkli kimi

qurbanları Allaha əvvəlki vəfasızlıqlarının inandırıcı etirafı olacaqdı. Çünki zalımların mövhumatlarını qəbul edərkən Allaha vəfasız idilər. Allah bildi ki, əsrlərlə həyatlarına həkk olunmuş vədişləri yalnız çətinliklə məhv etmək mümkündür. Bu səbəbə görə İsrail xalqına tələbkar qanun verdi. Bu qanun yeni ictimai həyat, oruc, təmizlənmə, Allaha ibadət qaydalarının dəqiq bir siyahısı idi.

Bu yeni yol seçilmiş xalq üçün çox çətin idi. Bəziləri üçün səyahət illəri əsrlərlə davam edən zülm və məcburi işdən daha pis görünürdü. Onlar qulluq dövrü üçün ağlayırdılar, çünki o zaman heç olmasa yemək kifayət qədər idi. “Kaş ki, ətimiz olaydı! Misirdə halımız yaxşı idi...nə üçün Misirdən çıxdıq?” (Siyahıyaalınma 11, 18.20).

YƏHUDİLƏR VƏ BÜTPƏRƏSTLİK

Misirdən çıxdıqdan sonra yalnız aclıq problemi deyildi. Onlar üstəlik Misirdəki güc və hakimiyyət ilahisi olan Apisin dana şəklində qızıl bütünü düzəltdilər və səhrada yeyib-içdikdən sonra oynaşdılar (bax Çıxış 32, 1-6). Beləliklə, yəhudilər öz-özlərinə ən böyük düşmən idi. Amma yeganə düşmən özləri deyildi. Vəd olunmuş ölkəyə keçən yolda onların qarşısına çıxan yeddi böyük xalqa qalib gəlməli idilər.

Kilsə atalarının fikrincə, bütün bunlar insanlığın şəkli. Bu dünyaya qullar kimi gəlirik. Yəhudilərin Misirdəki qulluğu günah halında yaşayan canlarımızın simvoludur. Buna görə də yəhudilərin Qırmızı dənizdən keçidi vəftiz sirlərinin simvoludur (bax 1Kor 10, 1-4). Allah bizi vəftiz vasitəsilə ilk günahın qulluğundan xilas etdi, amma biz sakitləşməz şəhvətimizin nəticələrini həmişə hiss edirik. Buna görə də yalnız çətinliklə günah vədişlərimizdən imtina edirik. Bizim korlanmış təbiətimiz günah qulluğunda yaşayan insanı müşayiət edən şəhvətli zövqlərdən doymur. Əgər sürgündə olduğumuz ölkədən yaxa qurtarmaq istəsək, arzularımızı, yəni şəhvətli zövqlərimizi öldürməliyik. Həyatımızdakı maddi şeyləri qurban verməliyik, çünki günahkar olduğumuza görə onlardan bütələr düzəltməyə meyilliyik.

Şirnikməyə müqavimət göstərməyi öyrənməli və dünya, şəhvətpərəst bədən və şeytanla mübarizə aparmalıyıq. Kilsə ataları xatırladırdılar ki, İsrail xalqı kimi,

biz də “yeddi xalqa” qalib gəlməliyik. Yalnız sonra vəd olunmuş göydəki ölkəmizə girmək hüququnu qazanacağıq. Bütperəst xalqlar yeddi əsas günahın simvoludur: təkəbbür, xəsislik, zina, paxıllıq, qarınqululuq, qəzəb, tənbellik.

DİNLƏYİCİLƏR ƏSİRLİKDƏ

İlk məsihçilər üçün başqa bir tarixi əhvalat insan günahkarlığını səciyyələndirir. Bu əhvalat İsrail xalqının Babildə əsirliyidir. Bu əsirlik Misirdəki qulluqdan əhəmiyyətli dərəcədə qısa olmasına baxmayaraq, yəhudilərin həyat stilinə eyni məhvedici təsiri göstərmişdi.

6-cı əsrdə Məsihdən əvvəl seçilmiş xalq illərlə davam edən mülki iğtişasa görə zəifləmiş və bölünmüşdü. Babil padşahı Navuxodonosor Yəhuda padşahlığını asanlıqla fəth edib onu Babil ölkəsinin vassalı etdi. Bütün Yəhuda padşahlığını talan edib ən yaxşı və mahir insanları ona xidmət etmələri üçün öz ölkəsinə apardı. Orada yetmiş il ərzində yaxşı xidmət edərək, öz əməlləri ilə tanındılar və hörmət qazandılar. Çoxlu yəhudilər babil qadınları ilə evləndilər. Çoxlu alverçilər babillilərdən yeni şeylər öyrəndilər. Sürgün olduqlarına baxmayaraq, böyük kəşflər edərək astronomiya, iqtisadiyyat və sikkələrin istehsalı texnologiyasında xeyli tərəqqi etdilər.

Seçilmiş xalq əsirlikdə inkişaf etdi. Yəqin ki, orada özlərini çox yaxşı hiss edirdilər, çünki bəziləri Yəhuda ölkəsinə qayıtmağı düşünməməyə başladılar. Onlar babil dilinə, küçələrə, adət-ənənələrə öyrəşmişdilər. Misirdə olduğu kimi burada da onların imanı zəiflədi və istilaçıların adət-ənənələrinə uyğunlaşdılar. Kim ki, İsrail xalqının Allahına vəfalı qaldı, inadkarcasına mübarizə aparmalı idi. Sürgünə hədsiz öyrəşsəydilər, özlərinə lənət oxuyardılar: “Ey Yerusəlim, əgər səni unutsam, qoy sağ əlim qurusun. Ey Yerusəlim, səni anmasam, ən böyük sevincim olmasan, qoy dilim damağıma yapışsın” (Z 137, 5-6).

Vəfalı olan məhbuslar vətəni unutmaqdan qorxurdular və buna görə haqqı olan mükafatlardan imtina edir, hətta sevimli bir mahnını oxumaqdan zövq almaq istəmirdilər: “Bizi əsir edənlər nəğmə oxumağımızı əmr edirdilər, bizə zülm verənlər onları şənləndirməyimizi istəyirdilər, «bizim üçün Sion nəğmələrini oxuyun» deyirdilər. Axı yad ölkədə Rəbbin nəğmələrini necə oxuyaq?” (bax Z 137, 1-4).

Kilsə atalarının fikrincə, Misirdəki əsirlik necə ilk günahın simvoludursa, Babil əsirliyi də konkret günahın simvoludur. Yəhudi köklü olub Misirdə anadan olmaq kimi bir şeydir. Şəxsi günahların nəticəsinə görə sürgünə aparılmaq tamamilə başqa bir şeydir. Babil sürgününü məhbuslar özləri seçdilər. Bütpərəst ölkəsinin rifahından xoşları gələrkən öz ölkələrində azad olmağı unudular. Onlar Babilin sərvəti, məişəti və rahatlığını çətin, riskli və tələbkər olan Yerusəlim şəhərini bərpa etmək və orada yenidən məskən salmaq tapşırığı ilə əvəz etmək istəmədilər. Niyə də etməli idilər ki?!

Niyə də günahkarlar yalandan dönməlidirlər ki? Çünki günah İsayə yalan deməkdir. Axı günah çox sərfəlidir! Niyə də yanımda çox ləzətli yemək varkən qarınqululuqdan imtina edim? Niyə də problem zamanı kobud sözlər asanlıqla gələrkən qəzəblə mübarizə aparım?

Günahda yaşamağa davam etmək çox rahat ola bilər. Amma hər babil rahatlığı bizdən nəyisə tələb edir: azadlıq, vətəndaşlıq, miras.

ŞİRNİKLƏNDİRƏN TƏLƏ YEMİ

“Ey vəfasızlar (“zinakarlar”), dünya ilə dostluğun Allaha qarşı düşmənçilik olduğunu bilmirsinizmi? Buna görə də dünya ilə dost olmaq istəyən özünü Allaha düşmən edər” (bax Yaq 4, 4).

Bu dünyada biz sürgün olduğumuzu heç vaxt unutmamalıyıq. Eyni ilə haradan gəldiyimizi və haraya gedəcəyimizi də. Yerdə yaşamalırıq, amma göydəki səltənət üçün yaşamalırıq. Seçilmiş xalq kimi biz də içimizdə yaşayan bütpərəstliyi məhv etməliyik. Babil sürgünləri kimi biz də həm günahdan, bəzən də izimli zövqlərdən imtina etməliyik, çünki onlar bizim üçün tələ yemi kimi ola bilərlər. Bu dünyəvi zövqlərə və onlara yapışdığımızı görə gündəngünə daha çox Allahdan dönürük.

Buna görə də İsa şagirdlərinə oruc tutmağı öyrədirdi. Buna görə də şagirdlər İsanın göyə qalxmasından sonra da oruc tutmağa davam edirdilər. Buna görə də oruc və imtina-etmə həmişə əsl məsihçilərin səciyyəvi nişanı olub. Bunu, xüsusilə, qırx gün ərzində davam edən Oruc dövründə görmək mümkündür.

Beləliklə, məhz buna görə İsa dağüstü vəzində belə dedi: “Ey yoxsullar, siz nə bəxtiyarsınız!... Ey indi aclıq çəkənlər, siz nə bəxtiyarsınız!... Ey indi

ağlayanlar, siz nə bəxtiyarsınız!... Bəşər Oğluna görə insanlar sizə nifrət edəndə, sizi cəmiyyətdən qovub təhqir edəndə, adınızı bədnam edəndə siz nə bəxtiyarsınız! O gün sevinin və sevindən atılıb-düşün, budur, göydə mükafatınız böyükdür” (Lk 6, 20-23). Bütün bu hallar sevincin səbəbidir.

İsanın sözlərinin şokedici dəyərinə fikir verməliyik. Məsihçiliyin başlamasından 20 əsr keçməsinə baxmayaraq, İsanın dəyərləri dünyanın dəyərlərinin əksidir. Misirdəki müqəddəs sayılan heyvanların qurbanı kimi, İsanın bu dəyərləri də “normativ dövriyyə”ni göstərirlər. Onlar tamamilə bizim gözləntilərimizi əksinə çevirir. İnstinktlərimizə əsasən biz yoxsulluğu, aclığı, təqib olunmağı, ağlamağı lənət kimi hiss edirik. İsa isə bütün bu halları lütf anları kimi təsvir edir. Əzablar bizə dünyəvi zövqlərdən ayrılmağı və göydəki zövqlərə istiqamətlənməyi öyrədir. Bu həm aktiv şəkildə (məsələn, oruc, duada ayıq qalma və ya ziyarət), həm də passiv şəkildə (məsələn, diş ağrıları, qatarın gecikməsi, və ya tufan) əzabların axtarışı ola bilər. Əzablar sayəsində müqəddəs Pavellə birlikdə deyə bilərik: “Amma mənə fayda gətirən nə varsa, Məsih uğrunda ziyan saydım. Bundan əlavə Rəbbim Məsih İsanı tanımağın ali dəyərinin yanında hər şeyi ziyan hesab edirəm. Onun uğrunda var-yoxumu atıb tullantı saymışam ki, Məsihi qazanıb Onda hesab olunum” (Flp 3, 7-9).

Bütün yaradılış yaxşıdır, çünki Allahın əsəridir. Amma hətta, ən böyük zövqlər, məsələn, şokolad, çaxır, intim, pul və s. belə öz qiymətləri ilə Allaha yox, tullantıya və ya peyinə daha yaxındır.

XEYİR-DUALI OLANLARIN SINAĞI

Maddi şeylərdən ayrılandan sonra Allahın lütfünün köməyi ilə öz arzularımızı idarə edə biləcəyik və bu imtina etməni Allaha həsr edə biləcəyik. Nizam-intizam və Allahın lütfü düşüncə və iradəmizi şəhvətin nəticələrindən sağaldırlar. Zamanla vəziyyətimizi daha aydın görməyə başlayırıq.

Onu nə qədər yaxşı görürüksə, bir o qədər çox Allahdan üz döndərərək maddi nemətlərə çevrildiyimiz gündəlik tamaha qarşı müqavimət göstərə bilərik. Əgər biz Məsih və peyin arasında seçim etməliyiksə, yalnız bir yeganə normal və ağıllı seçimimiz ola bilər.

Amma yalnız az insan dünyadan bu dərəcədə azaddır ki, zaman keçsə də, bu

şeyləri olduğu kimi dərk edir. Allah bizlərin hər birindən bunu tələb edərkən Ondan kömək xahiş edənlərə və Onun lütfü və xeyir-duasını qəbul etməyə hazır olanlara heç vaxt „yox“ deyərək imtina etmir.

Əzab və günah arasında seçim edərkən Adəm, İsrail xalqının səhrada və ya yəhudilərin Babil sürgünündə olduğu kimi, biz də mübarizə, sınaq və Allahın məhkəməsindən keçirik. Əgər biz müvəqqəti rahatlıq, zövq və təhlükəsizliyi əbədi məhəbbətdən daha üstün tutsaq, Allah bizim seçimimizi hörmətlə qəbul edəcək. Amma, əgər biz əbədi məhəbbətə nail olmaq üçün müvəqqəti əzabları seçsək, evimizin xoşbəxtliyinə, yəni göydəki padşahlığa yaxınlaşacağıq. Beləliklə, Allahın qucağında olarkən Ona daha çox oxşayacağıq.

Qidalandırdığımız arzularımız bizi təhrik edirlər. Bədənimizin, ürəyimizin, ağılımızın və gözümüzün yönəltdiyi istiqamətə yollanırıq. Əgər biz məqsədimizə çatmaq, yəni bir gün göydəki evimizdə yaşamaq istəsək, yerdəki şeylərdən ayrılmalı və birbaşa Allaha dönməliyik. Yalnız yarım-yamalaq ayrılmaq yox, çünki bu həmişə səhv yol olur. Dünyəvi şeylərlə bütün əlaqələrimizi (asılılığımızı) qırmasaq, bizim dönüşümüz (konversiya), peşmançılığımız tam olmayacaq.

ÖKÜZSÜZ

Belə bir imtina (qurban) heç asan deyil. Bu kitabın ikinci fəslindən bilirik ki, günaha görə qurban kəsən bir Yəhudi heyvan gətirməli, bağlamalı, kəsməli, yarmalı və doğramalı idi. Bunu edərkən peşmanlıq himnləri oxumalı idi. Bizim qurbanlarımız heç vaxt belə qanlı olmayacaq, amma daha asan olacaqlarını da gözləməyək. Bəzən öküzü əhliləşdirmək şəhvət bürümüş bədənimizi intizama gətirməkdən daha asan olur. O dövrdə olduğu kimi, bu gün də belə bir qurban güc, səy və vaxt tələb edir.

Yəhudilər tərəfindən yerinə yetirilən heyvan qurbanları gələcək qurbanın nişanı və peyğəmbərliyi idi. Məsih dünyaya gələrkən dedi: „Qurban və təqdim istəmədin, amma mənə bir bədən hazırladın“ (İbrani 10, 5). Biz də cismani arzularımız, zövq və rahatlığımızı günahımıza görə qurban kimi və Allaha məhəbbətimizi göstərmək üçün təqdim edirik.

„Allaha məqbul olan qurban etiraf ruhudur. Ya Rəbb, Sən sınaq və peşman olan

ürəyə xor baxmazsan!“ (bax Z 51, 17). Əgər biz belə bir kiçik, səmimi peşmanlıq hərəkəti ilə başlasaq, Allah öz lütfü ilə hər şeyi tamamlayacaq. Əgər belə bir qurbanı harada gerçəkləşdirməyi bilmirsinizsə, ən yaxın tövbə otağına getməyiniz bəsdir. Əlbəttə ki, həyatımızı dəyişmək, tövbə sirrini qəbul etməməklə də mümkündür, amma daha çətinidir. Tövbə sirrinin lütfü bizim üçün yol hazırlayır.

ONUNCU FƏSİL

İşləməyən, dişləməz! Qalib peşmanlığın sirləri

Kilsə sənədlərində, adətən, günahların etirafına tövbə sirri adı verilir. Hər iki sözdən bu sirri adlandırmaq üçün istifadə edirik, amma onlar sinonimlər deyil. Günahların etirafı günahlarımızı rəsmi şəkildə bildirmək deməkdir. Tövbə isə iki fərqli şeyi təsəvvür edir: yanaşma və əməl. Keçən fəsildə biz günahların etirafının mənasından danışdıq. Bu fəsildə isə tövbənin mənasını izah edəcəyik. Tövbəyə yanaşma tərəfdən baxsaq, öz günahlarına nifrət etmək deməkdir. Bu mənada tövbə, tövbə sirrinin vacib şərtidir. Günahlarımıza görə peşman olmalıyıq. Demək olar ki, onlara xor baxmalıyıq.

GÜNAHLARINIZA NİFRƏT EDİN

Əgər bizim tövbə yanaşmamız mükəmməldirsə, yəni sevdiyimiz Allahı təhqir etdiyimizə görə günahlarımıza nifrət ediriksə, o zaman əsl tövbə ilə günahlarımıza peşman oluruq. Əksər hallarda isə günahlarımıza başqa səbəblərə görə nifrət edirik. Bizim səbəbimiz bunlar ola bilər: ya günahlarımıza görə utanırıq, ya onlara görə özümüzü pis hiss edirik, ya cəzalandırılmaqdan qorxuruq və ya onlar bədənimizə, düşüncəmizə, münasibətlərimizə, yaxud əmlakımıza pis təsir edir. Əgər bu səbəblərə görə günahlarımıza nifrət ediriksə, bu peşmanlıq naqisdir və əslində əbədi lənətdən qorxuncdur. Bu etibarlı tövbə

sirri üçün kifayət ola bilər, amma həmişə daha kamil şəkildə tövbə etməyə çalışmalıyıq.

Əgər tövbə yanaşması vərdiş halına gəlsə, onu tövbə fəziləti adlandırırıq. Belə bir fəzilət məsihçilərin həyatına aiddir və bu lütf üçün dua edib xahiş etməliyik. Tövbə fəzilətini böyütmək üçün həm də peşmanlıq əməllərini yerinə yetirməliyik. Yaxşılıq, cəsarət və çalışqanlıq fəziləti kiçik yaxşılıq, cəsarət və çalışqanlıq əməllərinin təkrarlanması ilə böyüdüyü kimi, tövbə fəziləti də belə böyüyür. Bu halda fəzilət gündəlik həyatımızın hissəsinə çevrilir və beləliklə, tövbə sirri üçün həm təbii, həm də fəvqəltəbii mühit olur.

Peşmanlıq əməlləri isə yalnız tövbə sirri ilə məhdudlaşmır. Tövbə əməllərinin tərkibinə bizim günahlarımızın və ya başqalarının günahlarının nəticələrini ləğv edən imtina əməlləri daxildir. Keçən fəsildə mən oruc, ayıq qalma və ziyarət haqqında yazdım. Bunlar da imtina əməlləridir, amma yeganə deyil. Çünki tövbə fəzilətini alan məsihçi həmişə başqa insanlar üçün qurban vermək istəyir. Bu qurbanların çoxu sakit və adi əməllərdir. Bunlar öz rahatlığımızı başqa insanların rahatlığına, sevincinə və ya təsəllisinə görə qurban verdiyimiz hallarıdır.

Məsələn, bizim futbola getmək istəməyimizə baxmayaraq, dostlarımızın kinoya getmək istədiyini bildiyimiz üçün kinoya gedirik. Yediyimiz ən ləzzətli piroqdan bir dilim qalmasına baxmayaraq, başqa insan da onun dadına baxsın deyərək onu yeməyəcəyəm. Yaxud, yediyimiz ən dadsız piroq olmasına baxmayaraq, aşpazı pərt etməmək üçün piroqdan yenə bir dilim yeyəcəyəm. Başqa bir misal: bir neçə dəqiqə darıxdırıcı və ya kobud iş yoldaşı, yaxud qonşu ilə söhbət edəcəyəm. Bəhanə axtarmağın əvəzinə ona vaxt və diqqət ayıracağam. Yenə bir misal: işəgötürən üçün yenə də beş səhifəlik anket doldurmaqdan daha tez həkimə dişimin sinirini çıxartdırmağa biləcəyəm baxmayaraq, bu verilən tapşırığı diqqətlə və tez yerinə yetirəcəyəm.

Ən yaxşı peşmanlıq əməlləri o qədər sadədir ki, gözə dəyməzdirlər. Amma belə əməllərlə dolu günlər bizim ən yaxşı və ən xoşbəxt günlərimizdir.

AĞRILI HƏQİQƏT

Məhz bunu anlamalıyıq, çünki insanların çoxu, hətta bəzi məsihçilər də, məsihçi şəkildə imtina etməni səhv başa düşürlər. İmtinadan qaçmağa çalışırlar, onu mənəvi xəstəliyə oxşadırlar və onu belə xarakterizə edirlər: imtina dünyaya qarşı düşmənçilik və nifrətlə doludur, əzazil və əzab çəkməkdən zövq alır. Bu xarakteristikalar isə məsihçi şəkildə imtina etmənin nə səbəbi, nə də nəticəsi deyil.

Hər şeydən əvvəl başa düşməliyik ki, aktiv şəkildə yerinə yetirilən imtina (inkar) məsihçilərin imanının əhəmiyyətli hissəsidir. İsa dedi: „Kim Mənim ardımca gəlmək istəyirsə, özünü inkar etsin və çarmıxını götürüb ardımca gəlsin“ (Matta 16, 24). „Kim öz çarmıxını daşımayıb Mənim ardımca gəlsə, Mənim şagirdim ola bilməz“ (Luka 14, 27). Beləliklə, özünü inkar etmə üçün alternativ yoxdur. Xilas yolu inkar ilə reallaşır, başqa yol, məsələn zövqalma yolu yoxdur.

Daha sonra anlamalıyıq ki, özünü inkar etmə ilə biz dünyadakı yaxşılığı inkar etmirik. Məsihçilər ən yaxşı şeylərdən imtina edərkən dünyanın pis olduğunu və onun məhv olacağını demirlər. Əksinə! Onlar dünyanın çox yaxşı olduğunu deyirlər. Bu dünya o qədər yaxşıdır ki, bizi ən yaxşı şeylərdən uzaqlaşdırır və Atamızın evinə gedən yoldan çıxarda bilər. Buna görə də ondan imtina edirik. Biz də yəhudilər kimi, bəlkə də, Misirdəki yeməyə və ya Babilədəki rahatlığa qayıtmaq istəyirik. Biz ya ürəklərimizin istəklərini, ya da messada iştirakı, tövbə sirrini, qoca və xəstə adamlara qayğı göstərməyi seçə bilərik. Deməli, „pis maddiliyi“ „mənəvi yaxşılıq“dan üstün tutmaq günah demək deyil. Günah daha kiçik yaxşılığı daha böyük yaxşılıqdan, və ya hətta yaxşılığın özündən üstün tutmaq deməkdir.

Sonda isə başa düşməliyik ki, əzabın özünün dəyəri yoxdur. Məsihçilər əzabdan zövq almırlar. Əzabın vasitəsilə Məsih kimi, biz də lütf tapırıq.

BÜTLƏR HAQQINDA XIRDA BİR FİKİR

İlk məsihçilərin İsa Məsihin „tövbə və imtina edərək yaşayın“ əmrinə qulaq asdıqlarına şübhə yaranır. Bu şübhəyə müqəddəs Pavelin sözlərində cavab tapa bilərik: „Məsih İsayə məxsus olanlar isə öz həvəs və ehtirasları ilə birlikdə cismani təbiəti çarmıxa çəkдилər“ (Qal 5, 24).

Əgər kimsə bu mətni yalnız mənəvi və ya simvol şəklində qəbul etmək istəyirsə, Pavel ona daha konkret cavab verir. Məsələn, o, kiçik gündəlik əzablardan tutmuş ən qəddar əzablara qədər həvəslə və müqavimətsiz şəkildə problemləri qəbul edir: „... zəhmətim daha çox olub, həbsə düşməyim daha çoxdur, döyülməyimin sayı-hesabı yoxdur, dəfələrlə ölümə üz-üzə gəlmişəm. Beş dəfə yəhudilərdən otuz doqquz qırmanc yemişəm, üç dəfə dəyənəklə döyülmüşəm, bir dəfə mənə daşqalaq etdilər, üç dəfə gəmi qəzasına düşdüm və bir gün gecə-gündüz ucsuz-bucaqsız dənizdə qaldım. Tez-tez səyahətdə olduğum müddətdə çaylarda təhlükəyə, quldurlar arasında təhlükəyə, soydaşlarım arasında təhlükəyə, başqa millətlər arasında təhlükəyə, şəhərdə təhlükəyə, çöldə təhlükəyə, dənizdə təhlükəyə, saxta qardaşlar arasında təhlükəyə məruz qaldım. Zəhmət və əmək çəkdim, dəfələrlə yuxusuz qaldım. Aclığın, susuzluğun dadını gördüm. Çox vaxt yemək, soyuqda paltar tapmadım“ (2Kor 11, 23-27).

Pavel bütün bunları tövbə əməlləri kimi qəbul etdi. Amma yalnız bunarlada qalmadı. O, özü çətinliklərlə mübarizə aparırdı və ciddiyyətlə öz bədəninin istəklərini inkar edirdi: „Beləliklə, mən də məqsədsiz qaçmıram. Yumruğumu havaya döyən adam kimi atmıram. Lakin bədənimə məcburən özümə qul edirəm ki, başqalarına təbliğ edəndən sonra mükafatımdan məhrum olmayım“ (1Kor 9, 26-27).

Pavel asan və ya zövq alma yolu ilə getmədi. Əksinə! Bədəni düşüncə, ağıl və ruh vasitəsilə idarə etməli olduğunu və bu yolun asan olmadığını bilirdi. Bu tapşırıq güclü əzmkarlıq tələb edirdi və Pavel buna çox ciddi yanaşırdı: „Çünki cismani təbiətə görə yaşayırsınızsa, öləcəksiniz, amma bədənin pis əməllərini Ruhun vasitəsilə öldürürsünüzsə, yaşayacaqsınız“ (Rom 8, 13). Öldürmək çox ciddi sözdür. Onu həm latın, həm də ingilis dilinə tərcümə edilən mətnlərdə tapırıq. İngilis dilində „mortification“ sözündən istifadə olunur, mənası „nəfsini, ehtirasını, şəhvətini söndürmə, öldürmə“ deməkdir. Bu söz bədən

tövbəsinin sinonimidir.

„Buna görə cisminizin dünyəvi meylləri olan cinsi əxlaqsızlığı, mürdarlığı, şəhvəti, pis ehtirası və bütperəstliyə tay olan tamahkarlığı öldürün. Bunlara görə Allahın qəzəbi itaətsizlərin üzərinə gəlir“ (Kol 3, 5-6).

İmtina, yəni öldürmə və tövbə əməlləri Allahın məhəbbətinə və bizim Allahın həyatında iştirak etməyimizə mane olan şeyləri məhv edirlər. Onlar həyatımızdakı bütləri dağıdırlar ki, heç nə diqqətimizi bizi sevən Allahımızdan döndərə bilməsin.

PƏHRİZ ORUC TUTMAQ DEMƏK DEYİL

Yəhudilərin təcrübəsi haqqında düşünək. Misir dominantlığından çıxmaq üçün onlar „normativ dövriyyə“-dən keçməli idilər, yəni onların işğalçılarının müqəddəs saydığı heyvanları qurban kəsməli idilər. Seçilmiş xalq onu sürgündə tutan bütperəstliyi edam etməli idi.

Tövbə əməllərini Allaha təklif edərkən biz də belə bir „normativ dövriyyə“-dən keçirik. Bizim düşüncəmizi işğal edən arzuları „edam edirik“. Bizim diqqətimizi nə cəlb edir? Qida? İntim? Pul? Maddi şeylər, əmlak, maşın, mebel? Hər şey bizi sürgündə saxlayan bütdür və hər büt bizdən qurban tələb edir. Bütlər də bizdən „imtina“ tələb edəcəklər, çünki onlar da Yahve kimi qısqanc ilahilərdir. Müasir bütlərə baxaq. Bəzi insanlar öz sağlamlığını, vaxtını, ailəsini işə görə fəda edirlər. Bəziləri isə azğın cinsi əlaqəyə görə öz nüfuzunu, sağlamlığını, evliliyini, hətta həyatını fəda edir. Tamahkarlığa görə çoxları ömürlərini satırlar. Statistik məlumatlarla sizi darıxdırardım, amma etməyəcəm. (Yalnız bir balaca 😊. Cinsi əlaqə ilə ötürülən xəstəliklər epidemik ölçülərə çatdılar. Yetkin amerikalıların 61%-inin cəkisi normadan yuxarı, 27%-i isə artıq piylənmə xəstəliyindən əziyyət çəkir və s.)

Hamımız bu bütlərin qüvvəsini, bizim həyatımızı işğal edən gücünü tanıyırıq. Həm də vaxt keçdikcə bizdən tələb olunan qurbanları tanıyırıq. Biz məmnuniyyətlə razılaşıırıq ki, bu bütlərlə nəsə etməliyik, deməli, onları edam etməliyik. İndi sizə qədim məsihçi müdrikliyinin bir neçə məsləhətini təklif edirəm: bədən bizdən ona lazım olandan daha çoxunu tələb edir, buna görə də biz ona, onun tələb etdiyindən daha azını verməliyik. Oruc tutmalı olduğumuzu

bilirik. Daha az vaxt işdə və daha çox vaxt ailədə keçirməliyik. İntimə lazım olan qədər vaxt ayırmalıyıq və s. Amma bu təbii çarələr kifayət deyil. Çünki insanın bütələrini məhv edən təbii vasitələri ilahiləşdirmək kimi qəribə meyli var. Məsələn, keçmiş içki düşkünü, siqaret çəkən, obezit və ya zinakar çox vaxt divanə pəhrizin və ya onu „xilas edən“ 12 ballıq proqramın (içki düşkünləri üçün xüsusi məsləhətlər) çirkin və fanatik azarkeşinə çevrilir.

Belə bir tələyə düşməliyik. Buna görə də biz imtina əməllərimizi tövbə əməllərinə çevirməliyik və onları xilasımız olan yeganə və həqiqi Allaha həsr etməliyik. Bütləri təmiz, həqiqi iman və möminlik əvəz etməlidir. Bunlar isə bizim tövbə yanaşmamız və tövbə əməllərimizlə təmizlənməlidir.

BÖYÜK ŞƏKİL

Həll tapmaq üçün kontekstə baxmalıyıq. Əgər bütöv şəkli görməsək, qurban bizim üçün ya mənasız, ya da onun mənası yanlış olacaq.

Qurbanımızın konteksti münasibətdir. Daha konkret şəxsi, sevgi, ailəvi, əhd münasibətidir.

Ailə üzvləri bir-birinə görə özünü qurban verməyi xüsusi və ya qeyri-adi bir şey kimi hesab etmirlər. Valideynlərin həyatı məhz belə qurbanlardan ibarətdir. Ata öz uşaqlarını düzgün şəkildə sevməsi üçün öz maraqlarını „öldürür“. Ana öz uşaqlarına azad şəkildə tərbiyə vermək və uşaqlarının xoşbəxt, ağıllı və güclü olması üçün öz rahatlığını, arzularını, pis əhvali-ruhiyyəsini „öldürür“. Uşaq da, vaxt keçdikcə sağlam ailəvi həyata görə öz cismani arzuları və stimullarını (məsələn, müntəzəm şəkildə yatmaq, müəyyən vaxtda yemək, gigiyena qaydalarına riayət etmək və s.) idarə etməyi öyrənəcək. Bunu edərək uşaq böyüyəcək və o, öz ata-anasına vaxt və diqqət ayıracaq, xəstəlik və ölümdə də qayğılarını çəkəcək.

Məhəbbət bizdən sevdiyimiz insanlara görə qurban tələb edir. Aşiq kişi sevdiyi qadına sevgi şeiri yazmaq üçün bütün gecə yatmamağa hazırdır. Bir qış günündə, öz əlləri buz kimi olduğuna baxmayaraq, o, əlcəklərini həyat yoldaşına verməyə tərəddüd etmir. Qadının kişinin sviteri və ya odekolonundan xoşu gəlmirsə və bunu ona desə, kişi o sviteri şkafa qoyaraq daha geyinməyəcək və odekolonu zibil qutusuna tullayacaq. Sevən kişi sevdiyi

qadını nəyəsə görə incidəndə, öz səyini çoxaldaraq bunu dəyişmək istəyir və hətta bir dəqiqə belə gözləmək istəmir.

Bütün bunlar məhəbbətə görə təbii imtina əməlləridir. Sevən insan daha asanlıqla fədakarlıq edə bilər və qurbana görə əzab ona şirin gəlir. Onun münasibətinə mane olan şeylərdən asanlıqla imtina edir.

Beləliklə, görürük ki, qurban, imtina, tövbə və məcazi öldürmə heç də qəribə, xüsusi və ya qeyri-adi deyil. Arzu etdiyimiz şeyləri almaq üçün özümüzü həvəslə fəda edirik. Eyni ilə ruhani məhəbbətə görə özümüzü fəda etməyi öyrənməli və sevimli Allahımızı incidən günah, tamah və şəhvətimizi öldürməliyik.

GÖYDƏ OLDUĞU KİMİ YERDƏ DƏ

Qurban, imtina, inkar həmişə mənfi deyil. Bunlar yalnız „öldürmə“ demək deyil. Bunlar həm də „vermək“ deməkdir. Bizim kiçik qurbanlarımız məhəbbətin əsası olan özümüzü tamamilə verməyin nişanıdır. Sevən insanlar özlərini tamamilə fəda edirlər, hədiyyə verirlər.

Kilsə insan məhəbbətinin bizə „ilahi şəxsiyyətlərin birliyi və Allahın surətində yaradılmış insanlığın arasında olan müəyyən bir oxşarlığı“ göstərdiyini öyrədir (bax „Gaudium et spes“ 24). Məhəbbətə görə özümüzü hədiyyə verərkən Allaha oxşayırıq, çünki „Allah məhəbbətdir“ (1Yəhya 4, 8) və məhəbbətin əsası həyat verməkdir.

Müqəddəs Üçlüyün daxili həyatı haqqında düşünək. Ata özünü tamamilə fəda edir, ilahi təbiətindən heç nəyi Özü üçün saxlamır. Öz həyatını bütünlüklə verir. Öz Oğlunun daimi qayğısına qalır. Ata hər şeydən əlavə həm də Sevən, Həyatverəndir və Oğul Atanın mükəmməl surətidir. Deməli, Oğul kimdir? Oğul da Sevən, Həyatverəndir və Atanın daimi surətidir. Oğul Atadan qəbul etdiyi həyatı verir və onu Ataya mükəmməl bir məhəbbət və təşəkkürün ifadəsi kimi qaytarır. Bu, Oğulun qəbul etdiyi və Ataya geri qaytardığı həyat və məhəbbət Müqəddəs Ruhdur.

Allah İsa Məsihdə insan olarkən Onun yerdəki vaxtla keçən həyatı Allahın əbədiyyətdəki həyatının surəti idi. İsanın həyatı özünü bütünlüklə vermək idi. O, təxminən otuz il ərzində özünü hədiyyə verdi. Onun həyatında olan hər şey,

məsələn, sağaltma, təhsil, vəz, bağışlama, və s. əbədi, ilahi, fəvqəltəbii məhəbbətin təcəssümü idi.

Allahın məhəbbəti bizi xoşbəxt edən və razı salan yeganə məhəbbətdir. İnsan məhəbbəti bizi zəifliyi, naqisliyi ilə və ya sevdiyimiz insanın ölümü ilə məyus edir. İnsan məhəbbəti və onun gətirdiyi məhdud xoşbəxtliyi Allahın yaradıcı məhəbbətinin nişanıdır. Əgər allahlar kimi sevməsək (bax Z 82, 6 və Yəhya 10, 34), yəni Allahın təbiətinin ortaqları olmasaq (iştirak etməsək) (2Peter 1, 4) məhəbbəti tanımayacaq və xoşbəxt olmayacağıq. Kilsə öyrədir ki, insan Allahın yer üzündə öz xoşbəxtliyi üçün yaşasın deyə yaratdığı yeganə məxluqdur və insan yalnız əvəzsiz fədakarlıqla özünü tam şəkildə anlaya bilər (bax „Gaudium et spes“ 24).

Əgər biz məhz bu kontekstdə tövbəni başa düşürüksə, o halda tövbənin mənası var. Çünki məhəbbət qurbansız olmur. Əgər „bu konkret“ nöqsanı, „bu konkret“ maneəni, „bu konkret“ arzunu, „bu konkret“ seçimi „öldürməsək“, həqiqətən „bu konkret“ insanı sevə bilməyəcəyik.

Bu səbəbə görə qədim əhdlər qurban tələb edirdilər. Əhd vasitəsilə yeni bir ailəvi münasibət qurulurdu və qurban edilən heyvan keçmiş sınımış və ölmüş münasibətləri təsvir edirdi. Əhd həm də bütünlüklə fədakarlığın simvolu idi, çünki bu olmasa, məhəbbət və ailə həyatı mümkün deyildi.

ALLAHIN MƏHƏBBƏTİNƏ QARŞI ÇIXAN MANEƏLƏRİ DƏF ETMƏK

Əgər tövbəni məhəbbətsiz yerinə yetirsək, o, xarab və eybəcər olacaq və onun haqqında belə deyə bilərik: mənəvi xəstəliyə oxşayır, dünyaya qarşı düşmənçilik və nifrətlə doludur, əzazil və əzab çəkməkdən zövq alır. Əgər belə olsa, deməli, əsl tövbə deyil.

Tövbənin nə olmadığını yadınızda saxlayın və beləliklə, tövbənin nə olduğunu həmişə biləcəksiniz. Tövbə əzab çəkmək üçün əzabçəkmə deyil. Tövbə qəddar Allahın və ya avtoritetlik tələb edən Kilsənin cəzası deyil.

Tövbə bizə yönəldilmiş Allahın məhəbbətinə və Allaha yönəldilmiş məhəbbətimizə qarşı maneələrin könüllü dəf edilməsidir. Tövbə dəqiqədəqiqə özümüzü bütünlüklə Allaha vermək deməkdir.

Skot Han: Ya Rəbb, mənə mərhəmətli ol!

Özümüzü vermək tədricidir, Allahın Özünü verməsindən fərqlidir, çünki biz ömür boyu bunu edirik. Amma Allahın lütfü sayəsində hər bir tövbə əməlimiz, hər bir kiçik qurbanımız, hər bir tövbə sirrinin qəbulu bizi Allaha və həyatımızı Onun həyatına oxşadır. Bu məqsədə biz təbii fədakarlıqla, amma ən çox Allahın lütfünü qəbul etməklə çata bilərik.

İmtina əməllərinin şəhvətimiz üçün müalicə təsirləri var. Onlar həzz almaq üçün etdiyimiz əməllərə tarazlaşaraq bizi sağaldırlar. Onlar iradəmizi zəiflədən və ya günaha aparən etdiyimiz intizamsızlıq və pozğunluq əməllərinə qarşı dərmanlardır.

Tövbə sirrində keşiş tərəfindən verilən kiçik peşmanlıq əməli (yepitemiya) eyni nəticəyə aparır. Amma bu əməl günlərlə davam edən orucumuzun təsirindən daha bəhrəlidir, çünki o, bizə həm də İsa Məsihin sirlər vasitəsilə verdiyi lütfünü gətirir. Tövbə sirri vasitəsilə etdiyimiz tövbə əməli bizim yeganə tövbə əməlimiz deyil, amma həmişə ən etibarlıdır, çünki İsa Məsih onu məhz buna görə təsis etdi.

Tövbə sirri tövbə əməlidir. Onu tövbə yanaşması yaşayarkən tövbə əməlləri ilə dolu həyat kontekstində yerinə yetirmək lazımdır.

ON BİRİNCİ FƏSİL

Tövbə otağı kənarında həyat

Ən yaxşı tövbə edənlər nə edirlər

Əgər tövbə həyat stilidirsə, biz gündəlik həyatımızın əsas anlarında tövbə sirrini necə reallaşdırmalıyıq? Tövbə sirri belə bir həyat stilinin zirvəsidir. Bu sirr bizim bütün tövbə əməllərimizi tamamlayır və onlardan bir neçə pillə üstündür, çünki əhd sayəsində yaranan Allahla əbədi həyatımızı bərpa etmək üçün ilahi qüvvənin vasitəsidir. Bu sirri xilasımız üçün İsa Məsih təsis etdi. Tövbə sirri vasitəsilə qəbul etdiyimiz günahların bağışlanması Allahın əməlidir və onu dünyanın yaradılmasına oxşada bilərik. Bu sirr başqa könüllü tövbə əməllərindən fərqli olaraq Məsihin səlahiyyəti ilə həyata keçirilir, deməli,

bizim səyimizin və ya keşişin vasitəçiliyinin nəticəsi deyil. Latın dilində bu mövzu üçün „ex opere operato“ ilahiyyat ifadəsindən istifadə olunur. Bu ifadə „əməlin yerinə yetirilməsi“ deməkdir (bax KKK 1128).

Əgər biz Müqəddəs Yazıdakı həyatı yaşamaq istəyiriksə, tez-tez tövbə sirrini yerinə yetirə bilərik və yetirməliyik. Ona isə vicdanla və diqqətlə hazırlaşmalıyıq. Bu hazırlıq dualarımızın bir hissəsidir.

(MÜNTƏZƏM) ZƏİFLƏYƏNDƏ QÜVVƏTLƏNİRƏM

(bax 2Kor 12, 10)

Kilsə tələb edir ki, ən az ildə bir dəfə tövbə sirrini qəbul edək və o zaman keçən il ərzində etdiyimiz ölümə aparıcı günahlarımızı etiraf edək. Keçmişdə bu təcrübə Pasxa öhdəliyi adlandırılırdı və bəzi katoliklər məhz Pasxa bayramından əvvəl bu öhdəliyi yerinə yetirirdilər, çünki günahdan təmizlənərək Pasxa dövründə Evxaristiyanı qəbul edə bilərdilər.

Əgər müqəddəslərin bioqrafiyalarını oxusaq, tövbə sirrini daha tez-tez, ən az ayda bir dəfə qəbul etdiklərini görə bilərik. Katoliklərin çoxu müasir zamanda bu sirri həftədə bir dəfə qəbul etməyə çalışır. Keçən əsr həftəlik tövbə sirrinin qəbul edilməsi bəzi prixdlarda çox adi idi. Hər şənbə günü həm cavanlar, həm də yaşlı insanlar qısa müddətli tövbə sirri üçün uzun növbədə gözləyirdilər. Bu təcrübənin itirilmə səbəbini bilmirəm, amma ölümə aparıcı günahların kəmiyyətinin azalma səbəbi olmadığına əminəm.

Həftədə və ya ayda bir dəfə tövbə sirrini yerinə yetirmək üçün çox və yaxşı səbəblər var.

Birinci səbəb: ildə bir dəfə getməkdən daha asandır. Bəlkə, bu səbəb qərribə görünür, amma həqiqidir. Biz nə qədər çox tövbə sirrini qəbul etsək, bir o qədər çox onu daha keyfiyyətlə qəbul etmiş oluruq. Bu tennis zərbəsi kimidir: məşq edərək inkişaf edir, daha güclü və sürətli olur.

İkinci səbəb: Yaxın müddəti xatırlamaq daha asandır. Əgər saleh insan gündə yeddi dəfə yıxılırsa (bax Süleymanın məsəlləri 24, 16), deməli, hətta ən yaxşı insanlar ildə ən az 2555 dəfə (sıçrayış ilində 2562 dəfə ☺) günah edirlər. Buna görə də həftəlik və ya aylıq tövbə sirri vasitəsilə daha səmimi və tam şəkildə günahlarımızı etiraf edərək həyatımızı daha asan yaşaya bilərik.

Daha tez-tez qəbul edilmiş tövbə sirri bizə fəzilətlərimizi böyütməyə və günahımızın nəticələrinə qalib gəlməyə imkan verir. Qəbul etməliyik ki, bədənimizi məşq etdirmək necə çətin və mürəkkəb bir prosesdirsə, mənəvi inkişaf da asan və sadə deyil. Əgər sabaha qədər 10 kiloqram arıqlasaydıq və ya üç həftə ərzində əzələlərimizin həcmi üç dəfə artsaydı, bəzilərinin bizdən çox xoşuna gələrdi. Eyni ilə hamımız gündən-günə günah vərdişlərimizindən azad olmaq istəyərdik. Amma bədəni dəyişmək necə çətindir, xasiyyəti bir həftə və ya bir ay ərzində dəyişmək də yalnız çətinliklə mümkündür. Yalnız illərlə və ya onilliklərlə fərqləri anlayacağıq. Bizə müəyyən bir həyat stili (nizam-intizam) lazımdır və uzun bir müddət ona riayət etməliyik.

İnsanlar çox vaxt məyus olurlar, çünki hər tövbədə eyni günahları etiraf edirlər. Bəli, bəzən bu hal çox alçaldıcı ola bilər, amma daha pis də ola bilər. Əgər həmişə təzə günahları edirsən, bu hal daha pisdür. İnkişafı görmürüksən, bir şey bilə bilərik: halımız daha pis deyil, amma tövbə sirrini qəbul etməsək daha pis ola bilərik. Eyni günahları etiraf etmək alçaldıcıdır, amma hörmətdən düşmək məsihçilər üçün dəhşət bir şey deyil, çünki onun vasitəsilə daha məzlum və itaətli ola bilərik. Beləliklə, məzlumluq (itaətkarlıq, təvazökarlıq) günahı kökündən çıxardır. Günahın kökü təkəbbür, lovğalıqdır. Allah bizim məzlumluğumuza baxarkən dözə bilmir, lovğa insanlardan isə Onun xoşu gəlir, hətta onların həqiqəti olanda belə. Beləliklə, hörmətdən düşmə halımız bizim üçün münasibdir, bizim yaxşılığımız üçündür.

Məyus olarkən tövbə sirrini qəbul etməyi dayandırmamalıyıq. Vaxt keçdikcə görə bilərik ki, əslində eyni günahlarımızı etiraf etmirik. Bir ruhani sahədə lütf və səyimiz sayəsində irəliləmiş varsa, başqa sahələrdə səhvlərimizi görəndə necə yaşayacağımızı başa düşəcəyik. Əgər davam etsək, Allaha yaxınlaşacağıq. Axırıncı, amma vacib səbəb müqəddəs Pavelin Korinflilərə xəbərdarlığıdır: „Buna görə də kim uyğun olmayan tərzdə Rəbbin bu çörəyini yeyib yaxud Onun kisasından içsə, Rəbbin bədəninə və qanına qarşı təqsirkardır. Bu səbəbə görə də bir çoxunuz zəif və xəstədir, bəziləri isə vəfat etmişdir“ (1Kor 11, 27. 30). Əgər „bizim günahımız yoxdur“ desək, yalan danışırıq. Əgər günah etsək, amma günahımızı etiraf etməsək, Evxaristiyada qəbul etdiyimiz İsayə qapını bağlayırıq. Əgər Rəbb günü ürəyimizdə ilahi Qonağı qəbul etmək istəsək, heç olmasa şənbə günü ürəyimizi təmizləməliyik. Təsəvvür edin! Əgər dostumuzu,

böyük bir insanı, iş rəhbərimizi şam yeməyi üçün evimizə dəvət etsək, evimizi necə təmizləyərdik.

İsa özü varlı bir kişi haqqında məsəl nağıl etdi. O kişi mərhəmətli olduğuna görə çoxlu insanları öz oğlunun toyuna dəvət etdi (bax Matta 22, 1-14). O toya həm yaxşı, həm də pis insanlar gəldi. Amma ağa yalnız bir nəfəri toydan çıxartdı. O nəfər toy paltarı geyinməmişdi. Bu məsəlin mənası budur: Ata bizi Özünün lütfü sayəsində Evxaristiyanı qəbul etməyə dəvət edir. Evxaristiya Onun Oğlunun və Kilsənin toyudur (bax Vəhy 19, 9 və 21, 9-10). Bu toya biz diqqətlə hazırlaşmalıyıq. Əks halda bizim davranışımız nankorluq və sırtıq olardı. İsa da, Pavel kimi belə davranışın nəticələrini təsvir edir: „O zaman padşah xidmətçilərə dedi: “Onun əllərini, ayaqlarını bağlayın və qaranlıq çölə atın! Orada ağlaşma və diş qıcırtısı olacaq“ (Matta 22, 13).

TÖVBƏ SİRRİMİZİ QƏBUL EDƏN KEŞİŞ

Tövbə sirrini yalnız tez-tez yox, müəyyən bir məqsədlə qəbul etməliyik. Bizim məqsədimiz budur: günahlarımıza qalib gəlmək və fəzilətlərimizi çoxaltmaq. Bu məqsədə çatmaq üçün bizə keşiş kömək edir. Ruhani müəllimlər bizə keşişi seçmək və onun köməyinə daimi şəkildə müraciət etməyi məsləhət görürlər.

Belə bir keşiş bizi tanıyanda göylə bizim aramızda olan maneələri bizdən daha yaxşı görə bilər. Vaxt keçdikcə həyat şəraitimizi, güclü və zəif nöqtələrimizi, tamahlarımızı tanıyacaq. Beləliklə, bizə müxtəlif yolları göstərə biləcək. Günahlarımızın izlərinə baxaraq bizim əsas səhvimizi tapacaq. Bizə ən yaxşı şəkildə irəliyə getmək üçün məsləhət verə bilər. Eyni zamanda konkret daxilimizdə olan mübarizə üçün dua edə bilər. Heç vaxt belə bir keşişin köməyini alçaltmamalıyıq. O, sanki ailəvi həkimdir: bizi, vərdişlərimizi, şəxsi və iş həyatımızı tanıyır və bizi əslində nəyin incitdiyini bilir.

Belə bir keşişi tapmaq üçün bir az vaxt lazımdır. İnsanlardan məsləhət ala bilərsiniz və sizin üçün uyğun olan keşişi tapana qədər, bəlkə, bir neçə keşişin yanına gedərsiniz. Onunla danışarkən içində yaxşı hisslərin qalması vacib deyil. Bəzi insanlar bir keşişdən o biri keşişə gedirlər. Nəhayət, belə birini tapacaqlar ki, onlara „sizin əməlləriniz heç günah deyil“ deyəcək. Əgər belə etsək, əslində yaxşı bir keşişi axtarmırıq, amma bizim əxlaqi rəylərimizə uyğun

olan yeni bir „allahı“ axtarıyıq. Bu isə çox təhlükəli yoldur: hər şeyə istehlakçı kimi yanaşıyıq. Bu davranış xüsusi həkimi axtarmağa oxşayır. Elə bir həkimi axtarıyıq ki, qanımızın testlərinin nəticələrini bizə deməsin. Bir müddət rahatlaşacağıq, axırda isə öləcəyik. Kim yeni bir „allahı“ axtarır, axırda ölümə aparan bir günahla özünü öldürür.

Bu mövzu ilə əlaqədar başqa bir mövzu var: Keşiş bizə yalnız tövbə sirri ilə, yəni yalnız günahlarımızla mübarizə edərkən kömək edə bilər, yoxsa həm başqa sahələrdə mənəvi məsləhətçi və bələdçi kimi ola bilər? Əslində bu sual bu kitabın mövzusu deyil, amma qısa cavabım belədir: Başqa ruhani sahələr haqqında məsləhət almaq daimi irəliləyiş üçün vacibdir. Bir atalar sözü belə deyir: Öz özünə vəkillik edən insanın müştərisi dəlidir. Hamımızın mənəvi məsləhətçiyə ehtiyacı var. Əlbəttə ki, əgər tövbə sirrini qəbul etmək üçün bizə yaxşı kömək edən bir keşişi tapdıqsa, ruhani məsləhətçi də eyni bir keşiş ola bilər.

HAZIR OLUN!

Əgər vaxt, tövbə otağı və keşişi tapdıqsa, bizə yenə də nəşə lazımdır. Tövbə sirrimizin tam və peşmanlıqla dolu olması üçün etdiyimiz günahları dərk etməliyik. Bunun üçün biz vicdanımızı yoxlamalıyıq. Bu proses həm də „vicdan imtahanı“ adlanır. Bu zaman ərzində müntəzəm şəkildə fikirlərimizi, sözlərimizi, əməllərimizi və öhdəliyimizi yerinə yetirdiyimizi tədqiq edirik. Yaddaşımızı da tədqiq edirik, çünki günahlarımızı aşkara çıxartmaq və davranışımızın və tamahlarımızın nəticələrini tapmaq istəyirik. Belə bir tədqiqat bizim diqqətimizi həqiqətə yönəldir və bizə irəli, yoxsa geri getdiyimizi dərk etməyə kömək edir. Əgər biz bu vicdan imtahanını etməsək, həmişə həm günahlarımız üçün, həm də Allaha və qonşularımıza qarşı xəyanətimiz üçün bəhanə tapacağıq və ya öz həyatımızdan başqa hər şeyi mühakimə edəcəyik.

Vicdan imtahanını ən az gündə bir dəfə etməliyik. Əgər onu hər gün etməsək, idman, pəhriz və ya mühasibat kimi yaxşı işləməyib bəhrə verməyəcək. Ruhani müəllimlərin fikrincə, vicdan imtahanı üçün ən uyğun vaxt yatmadan əvvəldir, çünki bütün gün qurtarır və onun nəticələrini yığa bilərik. Roma papası XXIII

Yoan isə həm də günorta vaxtı vicdan imtahanı etməyi məsləhət görürdü, çünki günün ikinci yarısı hələ qabağımızda olduğuna görə biz düzgün yola hələ qayıda bilərik. Vicdan imtahanı edərkən biz günahlarımız, problemlərimiz, mübarizələrimiz haqqında xırda qeydləri, şəxsi simvollarla yaza bilərik. Bu qeydlər bizə tövbə sirri üçün hazırlaşarkən çox kömək edəcəklər.

Vicdan imtahanı etmək üçün yaxşı üsullar çoxdur. Bütün gün ərzində, yəni oyanandan vicdan imtahanına qədər yaşadığımız hallar haqqında düşünmək ən sadə üsuldür. Yaxud, Allahın on əmrini və gün ərzində onlara necə riayət etdiyimizi yadımıza salmaq başqa bir üsuldür. Bəzi dua kitablarında vicdan imtahanı üçün sual siyahısı olur. (Bu kitabdakı əlavələrdə də bir siyahı tapa bilərsiniz.) Bəzi insanlar da özləri üçün öz zəifliyinin təcrübəsinə, yaxud ailə üzvlərinin, dostlarının və ya iş yoldaşlarının stimulları və öyüdlərinə əsaslanaraq şəxsi sualların siyahısını düzəldirlər.

Axşam olan vicdan imtahanı qısa, yəni təxminən 5 dəqiqəlik olmalı və peşmanlıqla qurtarmalıdır. Amma əgər biz tövbə sirri üçün hazırlaşsaq, duaya və günahlarımız haqqında düşünməyə daha çox vaxt ayırmalıyıq.

Vicdan imtahanı iki hissədən ibarətdir: ümumi və xüsusi hissə. Ümumi imtahanda gün ərzində baş verən hallar haqqında düşünürük. Xüsusi imtahanda isə, müəyyən bir fəziləti inkişaf və ya müəyyən bir günahımızla mübarizə edə bildiyimiz haqqında düşünürük. Bəzilər xüsusi imtahanı günorta, ümumi imtahanı isə axşam edirlər.

Vicdan imtahanını yerinə yetirmək üçün ən yaxşı üsul, vaxt və yer hansıdır? Bu suala yalnız siz özünüz cavab verə bilərsiniz. Əlbəttə ki, mənəvi məsləhətçinizin köməyi ilə. Yoxlayıb axtarın! Beləliklə, sizə ən uyğun üsulu tapacaqsınız. Bunu etmək ən vacibdir.

Əgər tövbə sirri üçün yaxşı hazırlaşsaq, çox qazana bilərik. SIRR vasitəsilə biz „ex opere operato“ lütfünü qəbul edirik, amma bu lütfdən necə və nə üçün istifadə edəcəyimiz tamamilə bizdən asılıdır. Sırlar sehrlili düsturlar deyil. Biz səy göstərmədən Allah bizi müqəddəsləşdirməyəcək. Məsih çox şey verir, amma biz yalnız hazır olduğumuz, istədiyimiz və qəbul edə biləcəyimiz şeyi qəbul edəcəyik. Yaxşı hazırlıq ürəyimizi açır ki, İsa Məsihin verdiyi lütfdən daha çox qəbul edə bilək.

İRƏLİ!

Ürəkdən peşmanlıq keçirənlərin ən bəhrəli vərdişi tövbə sirrinin qəbuludur. Peşman olan bu insanlar tövbə sirrini qəbul edirlər, tez-tez qəbul edirlər, onu yaxşı hazırlaşdıqdan sonra qəbul edirlər. Məsihciliyi qəbul edən məşhur bir amerikalı qadın Doroti Dey tövbə sirrinin qəbulu haqqında öz təcrübəsini yazıb:

„Tövbə sirrini qəbul etmək çətinidir. Etiraf etməli günahlarınızın olması çətinidir. Günahlarınız sanki yoxdur və siz əzab çəkirsiniz ki, heç olmasa məhəbbətə qarşı, əxlaq, qeybət, tənbellik və ya qarınqululuqla bağlı ən kiçik günahı belə xatırlaya bilmirsiniz. Daimi səhvlərinizi və gündəlik günahlarınızı şişirtmək istəmirsiniz, amma onlardan azad olmaq üçün ilk addım kimi onları aydınlığa çıxartmaq istəyirsiniz. Saleh insan gündə yeddi dəfə günah edir. „Ya Rəbb, günah etdiyimə görə mənə mərhəmətli ol!“ Bu sözlərlə başlayırıq. Sonra davam edirik: „Axırıncı dəfə tövbə sirrini bir həftədən əvvəl qəbul etdim. Ondan sonra... bu günahları etdim: ...“ „Günah etdim. Günahlarım bunlardır: ...“ Yalnız bunu demək lazımdır. Başqalarının günahları və ya mənim fəzilətlərim yox, yalnız mənim eybəcər, alçaq, darıxdırıcı günahlarımı.“

Tövbə çox cəlbədicə və ya romantik bir şey deyil. Bu işdir və hər iş səy tələb edir. Təbii həyatımızda iş sayəsində masamızın üstündə çörək olur, uğur hissini dadırıq, həyatımızda irəli gedirik. Fövqəltəbii həyatımızda biz xilas əsərində „Allahın əməkdaşlarıyıq“ (1Kor 3, 9). Tövbə sirri ilə əlaqədar iş bizə mənəvi həyatda irəli getmək üçün lütf qazandırır və Evxaristiya sayəsində bizə qida verir.

Mənim fikrimcə, tövbə sirrini necə qəbul etmək lazım olduğu haqqında çox yaxşı məsləhəti müqəddəs keşiş Xosemariya Eskriva verib. Onun yanına gələnlərə məsləhət verirdi ki, dörd meyara əsaslanaraq tövbə sirrini qəbul etsinlər. Bu dörd meyar bunlardır: tamamlıq, peşmanlıq, aydınlıq və müxtəsərlik.

Bu meyarların qısa izahatı budur:

Tamamlıq. Heç bir ölümə aparıcı günahı gizlətməyin, sizə əzab verən gündəlik günahları da etiraf edin. Sizi pərt edən günahları demək vacibdir. Hansı günah

haqqında danışmaq çətindir, bu günah haqqında danışmağa başlayın. Ondan sonra artıq hər şey daha asan olacaq.

Peşmanlıq. Günahlarınıza görə peşman olun. Xatırlayın ki, siz səmimi və əbədi sevən Allahı incitdiniz.

Aydınlıq. Aydın və konkret sözlərlə keşif sizi başa düşsün deyə danışın.

Gülməli və şirin şəkildə danışmayın. Günahlarınızı sözlərlə gizlətməyin.

Müxtəsərlik. Ən xırda detallara qədər danışmaq lazım deyil. Bunu edərək bəhanə axtarıq. Adətən, o zaman günahlarımıza xüsusi şərait düzüb-qoşuruq və ya başqa insanları təqsirləndiririk. Üstəlik, keşifin vaxtından sui-istifadə edirik və bu vaxt, bəlkə, başqa peşmanlıq etmək istəyən insan üçün daha vacibdir.

Təkrarlayıram: Tövbə sirrini qəbul etmək mütləqdir! Onu başqa bir günə keçirməyin.

ON İKİNCİ FƏSİL

Daxili döyüş meydanı

Tövbə sirri mübarizədir

Tövbə yanaşması, tövbə əməlləri, tövbə vərdişi və tövbə sirri bizə kim olduğumuzu xatırladır. Biz sevən Atanın övladlarıyıq, çox varlı Atanın övladlarıyıq, amma evimizdən uzaqlaşib çox pərt vəziyyətdə yaşayırıq. Gündəlik, həftəlik və ya aylıq vicdan imtahanımız bizə öz həyatımıza düzgün şəkildə baxaraq, birbaşa evimizə getməyə kömək edəcək.

Bu yol isə asan olmayacaq, çünki biz, Allahın xalqı olaraq müharibədəyik və bizim ətrafımızda korlanmış, Allaha qarşı çıxan düşmənlərimiz çoxdur.

MÜHARİBƏDƏ KEÇƏN HƏYAT

Məsihçilər həyata həmişə döyüş kimi baxırdılar. Müqəddəs Avqustin „Məsihçilərin döyüşü“ adlı mahnısında belə yazır: „Məsihçilər, döyüşçülər, irəli!“ Bu sözlər həm bizə aiddir. Adəmin övladları kimi yalnız Allahdan bizi uzaqlaşdıran şeylərlə mübarizə apararaq qalibiyyətə çata bilərik.

Hər döyüşdə çox düşmən var: həm görünən, həm də görünməyən. Döyüşçülər həm düşmən snayperləri ilə, həm yorğunluqla, həm cəsaretin olmaması ilə və həm də öz vəziyyətləri haqqında şübhələrlə mübarizə aparmalıdır. Eyni ilə bu mənəvi döyüşə aiddir. Biz dünyaya, bədənə və şeytana qarşı döyüşürük. Cismani şəhvət bizi zəifləşdirir və dünyanın zövqləri ürəklərimizi Allahdan daha çox şirnikləndirir. Şeytan bizim zəifliyimizi tanıyır və daha çox bizi yaralamaq istəyir. Günah edərək yorğun və kədərli oluruq. O zaman şeytan böyük qalibiyyəti qazanır: öz-özümüzün ən böyük düşməni oluruq.

Nizamsız döyüşçü yaxşı döyüşə bilmir. Buna görə də katoliklər mənəvi çalışmalarında (təlim, məşq) iştirak edirlər. Böyük sınaqlara qalib gəlmək üçün güclü olmalıyıq, çünki günaha batmış Adəmdən müqəddəs Peterə qədər çox insanı tanıyırdıq.

Çətinliklər o qədər böyük və çarəsiz görünə bilərlər ki, döyüşməməyi

fikirləşəcəyik. Amma heç vaxt müdafiə etməyi dayandırmamalıyıq. Əksinə! Səyimizi iki qat çoxaltmalıyıq və döyüşü „şəhər divarlarından“ uzaqlaşdırmalıyıq, yəni günaha aparan hər imkandan və şəraitdən qaçmalıyıq. Ölümə aparan günah etmə vəziyyətində olarkən qaçmalı və geri dönməməliyik. Bunun üçün Sodom şəhərindən Lutun qaçışı böyük bir nümunədir (bax Yaradılış 19, 15-23). Bəzi günahlara qarşı birbaşa mübarizə aparmaq çətindir və ya mənasızdır. Məsələn, əgər ölümə aparan şəhvani günaha ehtiraslı meyl hiss ediriksə, tamah olan şəraitdən dərhal çıxmalıyıq. Əgər zəifləmiş əsgər çox güclü və öldürücü düşməndən geri çəkilsə, öz həyatını xilas edə bilər və beləliklə, təzədən döyüşə bilər. Bu hal ayıb deyil. Ehtiyat cəsarətin ən yaxşı hissəsidir.

ƏSRARƏNGİZ BƏDƏNLƏR

Qalib gəlib və ya uduzmağımıza baxmayaraq heç vaxt tək döyüşmürük. Bizim ətrafımızda olan „şahidlər buludu“ (İbran 12, 1) yalnız passiv nəzarətçi deyil. Onlar bu döyüşdə bizim müttəfiqlərimizdir. Göylərdə olan müqəddəslər öz haqları ilə bizim üçün qalibiyyət qazandılar. Əgər onları bizə kömək etməyə çağırısaq, Allah onların ədalətindən bizim yaxşılığımız üçün istifadə edəcək. Bu mövzu „haqların xəzinəsi“ adlanır. Protestant islahatdan sonra məsihçilər bu mövzuya görə bölündülər. Amma bu mövzunun mənası Müqəddəs Yazıdadır, daha konkret Əhdi-Ətiqdədir. Yəhudi müəllim Nahum Sarna, qədim yəhudi müəllimlərin izahatlarına əsaslanaraq Yaradılış kitabının öz izahatında belə yazmışdır: „Allah Lutu fəlakətdən İbrahimin haqları sayəsində xilas etdi. Bu „haqlar haqqında təlim“ Müqəddəs Kitabda tez-tez rast gəlinən mövzudur. Seçilmiş insanların ədalətinin qoruyucu gücünün vasitəsilə bəzi insanlar, hətta insan qrupları xilas olur“. Nahum Sarna bu təlimin sübutlarını Musa, Şamuel, Amos, Yeremya və ya Yezekelin həyatlarında tapıb göstərir.

Bu maraqlı personajların siyahısına mən həm də yəhudi olmayan Əyyubu yazdım. O, ədalətli insan idi. Yalnız təbii qanuna əsaslanaraq yaşamasına baxmayaraq, öz həyatı və qurbanları vasitəsilə qazandığı haqlarını övladlarının yaxşılığı üçün istifadə etdiyini bilirdi. Əyyub övladlarını çağırtdırıb təqdis edər və erkən qalxıb bütün övladlarının sayına görə yandırma qurbanı təqdim

edərdi. Əyyub „bəlkə, övladlarım günaha bataraq ürəklərində Allaha lənət ediblər“ deyə düşündüyünə görə həmişə belə edərdi“ (Əyyub 1, 5).

Əgər yəhudi olmayan, amma saleh bir insanın övladı öz atasının haqlarından lütf ala bilərdisə, gör məsihçi müqəddəslərin böyük bir izdihamından sonra gələn bizlər onların haqları sayəsində nə qədər çox lütf ala bilərik. „Haqq xəzinəsi“ qurtarmır. Bu döyüş qənimətindən biz də, pay götürə bilərik. Biz də onu yığmaq üçün öz payımızı verməliyik. Həm özümüz üçün, həm də başqaları, dostlarımız, qonşularımız, ailəmiz, hətta tanış olmayanlar üçün səyimizi təqdim etməliyik, çünki bütün bunlar bizim döyüş yoldaşlarımızdır. Müqəddəslərin haqları bizə necə kömək edirlərsə, eyni ilə tövbə əməllərimiz başqa insanlara kömək edə bilərlər. Müqəddəs Pavel belə yazdı: „İndi sizin üçün əzab çəkdiyimə sevinirəm və Məsihin Öz bədənini olan imanlılar cəmiyyəti uğrunda çəkdiyi əziyyətlərin qalanlarını canıma cəfa verərək tamamlayıram“ (Kol 1, 24).

Kilsə Məsihin bədənidir (bax 1Kor 12, 27 və Ef 4, 12), biz isə Onun bədəninin üzvləriyik (bax Rom 12, 4-5 və 1Kor 6, 15 və 12, 12). Yaxşılıq etməyə qərara gələrkən həmişə döyüş yoldaşları qazanırıq, çünki bizi birləşdirən mistik qarşılıq mövcuddur (bax KKK 1474-1477).

Digər tərəfdə, əgər pislilik etməyə qərara gəlsək, günah yalnız bizi yox, həm də yanımızda olanlara təsir edərək zəiflədir. Beləliklə, düşmənlərimizə kömək edirik və bu dünyada işləyən şeytanın yoldaşlarını dəstəkləyirik.

Döyüş yoldaşlarının arasındakı həmrəylik həqiqidir. Günah edərkən həmişə həm özümüzü, həm də Kilsəni zəiflədirik. İsa Məsihin günahlarımızı Kilsə önündə etiraf etməyi niyə istədiyinin səbəblərindən məhz biri budur.

İsa Məsihin mistik bədənini, yəni müqəddəslərin ünsiyyəti tövbə sیرrində gücünü tapır. 20-ci əsrdə yaşayan ədəbiyyatşünas Vallas Fovli (Wallace Fowlie) protestant olarkən fransız-amerikan kasıb pırixodlara ziyarətində bu dərhal diqqətini çəkmişdi:

„Bəzi tövbə edənlər diz çökərək dua edir, bəziləri isə sakitlikdə qabağa baxırdılar. Bir uşaq tövbə otağından çıxdı, o birisi isə oraya girdi. Az sonra, bir oğlan kilsənin ön hissəsinə gedib düz mehrabın qarşısında diz çökdü. Onun tövbə etdiyi hansı günahları və üzündən parıldayan saflıq haqda fikirləşdim... Mən heyranedicə bir evdə idim. O ev mənə çox həyatla, milyonlarla həyatla

birləşməyə imkan verdi. Mehrabın qarşısında duran və tünd-göy papağı əzən uşaq Əbədi olanla danışdı. Kilsədəki belə bir tövbəni mən heç vaxt görməmişəm. Heç vaxt mən Onunla görüşmək üçün növbədə gözləməmişəm, heç vaxt mən Onun sözlərini ədalət axtaran insan hissindən yaranan qısa sakitlik müddətində (tövbə sirrində) eşitməmişəm“.

Bu an və onun mənası Vallas Fovli üçün dönüş nöqtəsi idi və qısa müddətdən sonra Katolik kilsəsinin üzvü oldu. Bizim „heyranedici evimiz“ onun şəxsi evi oldu. Bu ev onun Atasının evidir.

TİRLƏR VƏ ÇÖPLƏR

Biz ailəvi bir evdə yaşayırıq. Bu ev bizə „çox həyatla, milyonlarla həyatla birləşməyə imkan verir“. Çox insan bizə güvənir: göydəki müqəddəslər, bizimlə birlikdə yerdə yaşayanlar və bizdən sonra gələcək nəsillər. Onlar bizim haqlarımızdan bir gün lütf alacaqlar. Buna görə də biz bütün günahlara nifrət etməliyik, amma xüsusilə, şəxsi günahlarımıza bizi təmizləyən nifrətlə nifrət etməliyik. Başqalarının günahlarına və ya böyük, yəni göyə fəryad edən pisliyə nifrət etmək asandır. Məsələn, şüurlu şəkildə edilən və bizi incidən günahları (xor baxma, təhqirlər) və ya soyqırım və irqçiliyə nifrət etmək asandır. Amma ən çox etdiyimiz günahlar haqqında düşünməliyik. İsa dedi: „Sən nə üçün qardaşının gözündə çöpü görürsən, amma öz gözündəki tiri seçmirsən?“ (Matta 7, 3). Ən vacib və ən nifrət edilməli günahlar mənim günahlarımdır. Mənim günahlarım mənə iş yoldaşlarımla, qonşularımla və ailə üzvlərimin günahlarından daha çox zərər vururlar.

Əgər Allaha qarşı məhəbbətimdə günahlarıma qarşı böyük nifrətim yoxdursa, məhəbbətim yalnız həssas təbəssümdür, heç nədir. Rəbbə qarşı məhəbbətinizi ölçmək istəyirsinizmi? Mənim kimi özünüə sual verin: Kilsədəki və ya siyasət qalmaqalları bu həftə etdiyim günahlardan daha çoxmu məni hirsləndirir? Rəhbərim, iş yoldaşlarım, həyat yoldaşım və ya uşaqlarımla ədalətsizliyini öz ədalətsizliyimdən daha çoxmu müşahidə edirəm? Əgər özümüə səmimi olsaq, bu suallar çox xoşagəlməzdir.

Bütün günahlarla mübarizə aparmalı, amma şəxsi günahlarımızla başlayaraq döyüşməliyik. Bir ata onun evinə zorla girmək istəyənlərlə necə döyüşürsə, biz

də belə döyüşməliyik. Bu döyüşün mərci çox böyükdür. Heç bir günah o qədər kiçik deyil ki, biz onu alçaldaq. Müqəddəs Avqustin bizə xəbərdarlıq edir: „İnsan cismani bədəninə olanda həmişə gündəlik, yüngül günahlar edir. Biz onlara yüngül deyirik, amma onları heç vaxt alçaltmamalıyıq. Çox yüngül günahdan nəhəng bir günah, çox damcıdan göl və çox toz hissəciyindən qaya yarana bilər. Biz nəyə ümid edə bilərik? Hər şeydən əvvəl tövbə sirrinə“ (1-ci Yəhyanın məktubuna şərh 1, 6). Tövbə sirri bizim birinci ümidimizdir. Bunu tövbə döyüşünə davam edən və qalibiyyətə çatan bir günahkar bizim üçün şahidlik edir.

ÜMİDİMİZ ALLAHADIR

Əgər bütün şərait bizə qarşı çıxır və sanki döyüşdə uduzmuşuqsa, ümidimizi itirməməliyik, çünki tövbə sirri gücümüzün çatmadığı şeyləri edə bilər və tövbə sirrinəki Allahın lütfü şeytanın bizə təklif etdiyi bütün şeylərdən daha üstündür. Allahın xilasedici, sağaldıcı və bərpaedici səlahiyyəti bizim günah və məhv etmə gücümüzdən daha güclüdür „Asiliyini bulud kimi dağıtdım, günahlarını duman kimi sildim, Mənə tərəf dön, çünki Mən səni satın aldım“ (Yeşaya 44,22). İsa Allahın „dünyanın günahlarını aradan götürən“ (Yəh1,29) Quzusudur. Günahları dərhal kökündən götürür. O, onları yalnız bağışlamır, O, onları bizim günahkar ürəyimizi götürərək kökündən çıxardır. Sonra isə bizə daha yaxşı ürək verir. Məndə də, sizdə də yeni, təmiz ürək yaradır, sanki Onun bizə verdiyi birinci ürəyini ləkələmişdik. „Mən sizə yeni ürək verəcək, daxilinizə yeni ruh qoyacağam. Köksünüzdən daş ürəyi çıxarıb sizə ətdən olan ürək verəcəyəm“ (Ezk 36,26).

Məsih yenilməzdir. Əgər biz Onun yanında döyüşsək, biz də belə olacağıq. Əgər İsa və Onun müqəddəsləri insanın dostudurlarsa, kim düşmənlərdən qorxar?

Biz uzaq bir ölkədə israfçı övladlarıq. Bizim yaxşılığımız üçün biz evə qayıtmalıyıq. Amma əvvəlcə bunu istəməli, sonra uzun və çətin yola düşməliyik ki, oraya çataq.

Bu yolun hər bir mərhələsində biz tövbə sirri sayəsində qəbul etdiyimiz təmizlənmiş baxışa güvənməliyik. Çünki özümüzü və ya başqalarını aldatmaq

yaxşı deyil. Yalnız arzulamaqla günahlarımızı yuya bilmərik. „New age“ (Nyu eyc) hərəkatının bizə təklif etdiyi heç bir proses „heyvan sığınacağımızı“ jakuziyə, donuzları atlara, yemək qalıqlarını ləzzətli bir xörəyə çevirməyəcək. Peşmançılığın heç bir həqiqi alternativini yoxdur. Peşman olmasaq qəzəbimizi daxilimizdə daşıyırıq. Əgər günahlarımızı etiraf etməsək, təqsirimizi başqalarına da ötürəcəyik. Qurbanlarımızı, valideynlərimizi, dövləti, rəhbərimizi, idarədəki nəzarətçini, genetik irsimizi, mühitimizi günahlandıracağıq. Amma bütün bunlar yalnız diqqətimizin dağılmasıdır. Əslində kimi günahlandırırıq? Genetik irsin və mühitin yeganə ağası var. Əgər günahlarımızı etiraf etməsək, Adəm kimi hərəkət edəcəyik: axırda Allahı günahlandıracağıq.

ÜRƏYİN ARZULARI

Əgər günahlarımızı etiraf etməsək, yəni tövbə yanaşması yaşamasaq, həyatımızı həmişə uduzmuş döyüş kimi hiss edəcəyik. Heç vaxt düzgün yola qayıda bilməyəcəyik, çünki bəhanə və başqalarını günahlandırmaq bizə mane olacaq. Heç vaxt Müqəddəs Kitabın dünyagörüşünü anlamayacağıq və beləliklə, dünyanın əslində necə olduğunu görməyəcəyik. Biz onu yalnız Adəm və Qabil üçün qaranlıq görünən yol kimi və ya günaha batmış və dünyaya heyran qalmış yəhudilər üçün qarınqululuq yeri olan yer kimi görəcəyik.

Biz dualarımızın çoxunda Allaha arzularımızı təqdim edirik. Bu, pis deyil, amma tövbə bizi daha yaxşı yolla aparır. Tövbə əməllərimiz vasitəsilə Allah arzularımızı dəyişir, beləliklə, biz tamah etdiyimiz şeyləri yox, əbədi həyata çatmaq və Allahın təbiətindən pay almaq üçün məhz lazım olan şeyləri arzulayırıq.

Tövbə əməlləri bizə lazım olan yeni ürəyi qazandırır. Tövbə sirri gündəlik tövbəmizin təsirini tamamlayır, böyüdür və ona xeyir-dua verir. Sirrin mərasimindəki sözlərlə belədir: “etdiyiniz hər yaxşılıq və pisliyə görə çəkdiyiniz hər əzab sənə üçün günahlara qarşı dərman olsun, lütfünü çoxaltmaq və əbədi həyatı qəbul etmək üçün sənə xidmət etsin. Rəbbin sülhü ilə get!”

ON ÜÇÜNCÜ FƏSİL

Açılmış qapı

Əgər İsa bizim üçün tövbə sirrini təyin etməsəydi, yəqin ki, biz onu yaratmalı idik. Allah bizi elə yaradıb ki, bizim vicdanımızı yalnız tövbə sakitləşdirə bilər. Kim öz günahlarının etirafının təsəllisini tanıyarsa, var gücü ilə ona bağlanır. Martin Luther Vəftiz və Evxaristiya sirlərindən başqa bütün sirləri inkar etmək istədi, amma instinkti ona məsləhət verdi ki, bu iki sirrə tövbə sirrini də əlavə etsin. Bunu belə izah etdi: „Günahların etirafı zəruri və Allahın əmrlərinə uyğundur... Dövrümüzdə yerinə yetirilən şəxsi tövbə, mənəcə, çox hüzzurlu, zəruri və faydalıdır. Mən istəməzdim ki, o, olmasın. Əksinə! İsa Məsihin kilsəsində mövcud olduğuna görə çox sevinirəm, çünki tövbə narahat olan vicdanın yeganə dərmanıdır.“ Müasir dövrümüzdə də luteranların mərasim kitabında tövbə mərasimini tapa bilərik.

Kim tövbə sirrini yetkin insan kimi kəşf etdisə, onun üçün bu sirr qarşısıalınmazdır. Protestant ilahiyyatçısı C.S.Lewis bu sirrin cəlbədicisi olduğunu hiss etdi, amma „Romadakı kilsənin qoxusunun“ gətirdiyi mərasimlərə qarşı ön mühakimələri keçməli idi. 1940-cı ildə isə bu sirri qəbul etdi, amma öz qərarlarından ən çətini olduğunu etiraf etdi. Bundan sonra nizamlı şəkildə bir rahiblə tövbə sirrini yerinə yetirirdi.

Luther katolik kilsəsindən çıxmasına baxmayaraq, tövbədən üz çevirmədi. Lewis onu katolik olmayan başqa kilsələrdə axtarırdı. Bəzi protestantlar nə uşaq kimi kilsə adətlərini tanımadılar, nə də yetkin kimi onlarla müsbət təcrübə qazanmadılar, amma təzədən tövbənin dəyərlərini kəşf edirlər.

TARAZLAŞDIRILMAMIŞ HESAB

1979-cu ildə məşhur protestant seminariyasının 1-ci kursunda idim. Kimberli və mən yenicə ailə qurmuşduq və hər ikimiz Presbiterian kilsəsində xidmət edərək həyatımızı sürürdük. Həyat haqqında qurduğum xəyallardan zövq alırdım. Qiraət etməyi çox sevirdim. İmanımı çox güclü hesab edirdim. Amma

vicdanımda məni nəşə incidirdi. Məni incidən yeniyetmə illərində olan tarazlaşdırılmamış hesablar idi. Məsihiçi olmamışdan əvvəl bir neçə yüz dollarlıq nə qədər musiqi diski oğurlamışdım? Bu sual məni sanki əzirdi. Çıxış kitabında oğurladığı şey üçün 2-4 qat əvəz ödəməsi haqqında yazılmış 22-ci fəslə oxuyarkən sanki düz ürəyimə güllə dəydi. Bu mətn mənim günahımı göstərdi. (bax Çıxış 22, 1 və Luka 19, 1-10).

Özümü ikiüzlü kimi hiss etdim: ilahiyyat oxuyurdum, ruhaniliyi qəbul etməyə hazırlaşırıdım, İncili yayırıdım, amma heç vaxt zərər verdiyim insanlara əvəz ödəməmişdim. Əlbəttə ki, ürəyimdə Allaha günahlarımı etiraf etdim, valideynlərimdən üzr istədim, amma daha çox etməli olduğumu bildim. Uzun müddət davam edən dualarımdan sonra Kimberli ilə məsləhətləşdim. Az pulumuz olmasına baxmayaraq, o mənə həmin mağazalara 4 qat əvəzini aparıb ödəməyə icazə verdi. Yaddaşımı gərginləşdirdim və hər oğurluğu, dəqiq yeri və nə qədər disk oğurladığımı xatırlamağa çalışırdım. Ən dəqiq təxminimi axtarırdım, bəzi dükanların adlarını xatırlayıb dərinədən nəfəs alaraq zəng etməyə başladım. Satıcıların reaksiyaları müxtəlif və qəribə idi. Bəzi dükanlarda ödəyəcəyim əvəzi qəbul edə bilmədilər, yalnız mənim üzrxahləğimi qəbul etdilər, çünki hesabat sistemi belə gecikmiş ödəməni aparmağa imkan vermirdi. Bir satıcı mənim əvəzimi rahatla qəbul etdi. Mənə dedi ki, onun dükanına bir neçə „oyanmış məsihiçi“ gəlib, beləliklə, orada „əvəz fondu“ yaradıldı.

Qəhrəmançasına çalışırdım və axırını qəpiyinə qədər borclarımı ödədim. Milad bayramı çox yaxın idi. Kimberly və mənim hədiyyə almaq üçün pulumuz qalmamışdı. Amma biz çarə tapdıq. Əlimizə gələn xırda şeylərdən hədiyyələr düzəldik və bütün ailə aldıkları ən gözəl hədiyyələrin bunlar olduğunu dedi. Hələ də bu hədiyyələr onlara sevinc verir.

Uzun müddətdən sonra birinci dəfə tamamilə təmiz, lələk kimi yüngül və göy kimi hüzurlu olduğumu hiss etdim. O zaman bunu bilmirdim, amma yaşadığım sevinc günahlarımı etiraf etdiyimin, peşman olduğumun və əvəz ödədiyimin sevinci idi.

Əvəz ödəmək azad edici ola bilər və hətta hərdən bir lazımdır (bax KKK 2412). Kilsə bunu bizdən Musanın qanunu kimi belə sərt tələb etmir. Hər kəs keçmişdə etdiyi hər günah üçün şəxsi şəkildə üzr istəməməlidir. Bəzi günahlara

görə, məsələn, intim günahları psixoloji nöqteyi-nəzərdən şəxsi əlaqə və ya əvəz ödəmə yaxşı çıxmazdı. Amma kilsə bizə ürəklərimiz üçün rahatlıq tapmaq, Allahın bağışlamasını və həyatımızı dəyişmək üçün lütfünü qəbul etməyə vaxt və yer təklif edir.

EVİMİZDƏKİ MƏRHƏMƏT

Tövbə otağında qəbul etdiyimiz mərhəmət gündəlik həyatımıza keçir. İsa Məsihin sözlərini xatırlayaq: „Atanız mərhəmətli olduğu kimi siz də mərhəmətli olun“ (Lk 6, 36). İsa məhz bunu vurğuladı. Bizim qəbul etdiyimiz mərhəmət ölçüsü qonşularımıza qarşı mərhəmətimizdən asılı olduğunu öyrədirdi. „Çünki hansı hökmlə mühakimə etsəniz, onunla da mühakimə olunacaqsınız. Hansı ölçü ilə ölçsəniz, eyni ölçü ilə də sizə ölçüləcək“ (Mt 7,2). Müqəddəs Yaqub buzlu son qoyur: „Çünki mərhəmət göstərməyə nə mühakimə mərhəmətsizdir. Mərhəmət mühakiməyə qalib gəlir“ (Yaq 2,13).

Allah bizə mərhəməti xahiş və qəbul etmək üçün imkan yaratdı. Bu imkan tövbə sirridir. O həm ruhani, həm maddi, həm yerdəki, həm də göydəki imkandır. Biz də evimizdə, iş yerimizdə, qəsəbəmizdə mərhəmət göstərmək üçün konkret və müəyyən imkanlar tapmalıyıq. Çünki əgər qonşularımıza mərhəmət göstərməsək, o zaman Allahın mərhəmətini qoruya bilmərik. Allahın məhəbbətini həyatımızın xüsusi detallarında yerinə yetirmək üçün çox və müxtəlif imkanlar var. Biz ailəmizdə „yubiley günü“ yaratdıq. Əslində bu çox qədim fikirdir. Əhdi-Ətiqdən götürülmüşdür. Qədim İsraildə hər əllinci il „yubiley“ (ildönümü) idi (bax Lev 25,8-55). O il borclar bağışlanar, qullar azad olar və bütün insanlar doğma vətənlərinə qayıdardılar. Həmin il ailələrin bərpası və nəsillərin bağışlanması müddəti idi.

Evimdə bir problem hiss edəndə bütün bunlar yadıma düşür. Əgər uşaqlarımız bizə nəsə deməyə çətinlik çəkirsə, mən „yubiley gününü“ bəyan edirəm. O zaman hamımız bir-birimizə yaxınlaşa bilərik və səhv və ya hiss etdiyimiz zülmü cəzadan qorxmayaaraq etiraf edə bilərik. Bizim ailə həyatımızda və uşaqlarımızın həyatında bu adətin nə qədər dəyişiklik gətirdiyinə heyran olmuşam. Belə bir gün hərdən bir şəxsi həyatda böyük dəyişiklik ola bilər. Bu gün evimizə dərs verə bilər: hər şeyi qaydalara əsaslanaraq etməkdənsə,

səmimi və düzgün münasibətlər daha vacibdir. Eyni dərsi mən tövbə edərkən həmişə alıram.

Allah bizə sonsuz mərhəmətini göstərir. Əhdi-Ətiqdə yubiley bir əsrdə iki dəfə qeyd olunurdu. Bunu yaşamaq çox böyük bir xoşbəxtlik idi. Pasxa bayramı da yalnız ildə bir dəfə qeyd olunur, Əhdi-Cədidə isə tövbə sirrini qəbul etmək istəsək, həmişə yubiley olur. Allahın lütfü sonsuzdur, amma bu lütf ədalətin başqa vaxta köçürülməsi demək deyil. Lütf Atanın səbridir. Allah Onun övladları olduğumuza görə bizə ədalətə çatmağa yavaş-yavaş kömək edir. Allah öz ailəsini necə mərhəmətlə doldurursa, biz də ailəmizdə Onun mərhəmətini çoxaltmağa çalışmalıyıq. Müqəddəs Böyük Leo demişdir: „Mərhəmət mərhəmətli olmağı tələb edir. Ədalət ədalətli olmağı tələb edir. Yaradan Allahın öz yaratdıqlarında izləri var. Allah Onun surətinin insan ürəyinin güzgüsündə əks etməsini arzulayır“ (Böyük Leonun söhbətləri 95,7). II Yoan Pavel „Dives in misericordia“ ensiklikasında yazmışdır: „Beləliklə, müəyyən mənada Allahın mərhəməti Onun ədalətinə qarşı çıxır və çox vaxt mərhəməti ədalətdən də güclü və dərin görünür. Artıq Əhdi-Ətiq öyrədir ki, ədalət insanda əsl fəzilətdir, Allahda isə əsas mükəmməllikdir. Amma məhəbbət ən mükəmməldir, çünki birinci və əsasdır. Demək olar ki, məhəbbət ədaləti mülayimləşdirir, ədalət isə məhəbbətə xidmət edir. Ədalət qarşısında məhəbbətin bu dəyəri və əzəməti Allahın bütün zühurunda tipikdir və mərhəmət vasitəsilə özünü ifadə edir“ („Dives in misericordia“4).

AŞAĞI TEZLİK

Sizə bir etiraf etməliyəm: mən bu kitabı müəyyən qorxu və həyacanla yazmağa başladım. Yaşadığım ölkədə tövbə sirri bir az unudulub. Bəzi kilsələrdə tövbə sirri üçün həftədə yalnız üç dəqiqə ayrılmışdır. Bəzi kilsələrdə hətta bu vaxt yoxdur, tövbə sirri də istəkdən asılıdır. Keşişlər deyirlər ki, insanlar tövbə sirrini qəbul etmək istəmirlər. Ola bilər ki, onlara da heç qərribə gəlmir. Son tədqiqatlar göstərir ki, ABŞ-da demək olar ki, keşişlərin yarısı ildə ya bir neçə dəfə, ya nadir halda, ya da heç tövbə sirri qəbul etmirlər. Dünya isə hələ heç vaxt tövbə sirrinə belə böyük ehtiyac duymayıb. Bu sirsiz yaşaya bilmirik, amma həmişə onu nəşə ilə əvəz etməyə çalışırıq. Bəzi insanlar terapevt və ya

psixoloq köməyi ilə, bəziləri isə hətta narkotik və ya başqa asılılıq vasitəsilə günahın təsirindən azad olmaq istəyirlər. Bunlar problemlərin simptomlarını örtə bilərlər, amma bizim xəstəliyimizi müalicə edə bilməzlər. Yalnız günahların etirafı ilə biz Allahın Quzusuna günahlarımızı götürməsinə imkan veririk. Tövbə sirrinə ehtiyacımız var. Səhsız müqəddəslər qrupunun və hətta Martin Luther və ya C. S. Lewisin mərhəmətə arzusu bitmir, əksinə, çoxalır. Çünki çətin zamanda yaşayırıq və bəziləri Atamızın evindən uzaqda yaşadığını hiss edir. Kim ailəvi buxarı və süfrəyə qayıtmaq istəyirsə, onun açarı tövbə sirridir. Başqa sözlərlə tövbə otağının qapısı, bizim ürəklərimizi tamamilə dolduran evin qapıdır.

İsa dedi: „ Qapı Mənəm, kim Məndən girərsə, xilas olar, girib-çıxar və özünə otlaq tapar“ (Yəh 10,9). Çox sadə bir cümlədir, amma mərhəmətin böyüklüyünü göstərir. Çünki biz hamımız günahkarıq və Müqəddəs Yazının dediyi kimi hətta bizdən ən yaxşısı gündə yeddi dəfə yıxılanıdır.

MƏRHƏMƏTİN SAĞALDAN GÜCÜ

İsa sonsuz mərhəmətlidir və öz mərhəmətini Kilsə vasitəsilə tövbə sirrinə daim paylayır. Tövbə sirri bizim ruhani böyüməmizin açarıdır və biz onun vasitəsilə əslində necə olduğumuzu, yəni Allahın bizi necə gördüyünü daha yaxşı başa düşəcəyik. Tövbə sirri bizə dünya, burdakı yerimiz və həyat əhvalatımız haqqında özümüzü aldatmamağa kömək edir. Əbədi günün aydın işığı ilə ürəklərimizin qaranlığına nur saçılır ki, Allah kimi baxa bilək. Etiraf etmək çətin, hətta əzablı ola bilər, amma bu sonda hər şeyə qadir İsa Məsihin toxunuşu ilə bizi sağaldır.

Tövbə sirri ilə bizim sağalmamız başlayır. Həyatımız düzgün istiqamətə yönəlməyə doğru gedir. Evə çatırıq və evin qapısı açıqdır... biz yenidən Allahın ailəsində öz yerimizi alırıq. Sülhünü duymağa başlayırıq.

Yenidən vurğulamaq lazımdır ki, bunlardan heç biri asan deyil. Tövbə sirri bizim dəyişməyimizi asanlaşdırmır, ona imkan verir, xilas nəfəsi verir, yalnız bizim üçün yox, toxunacağımız hər həyat üçün. Tövbə sirri təcili təmir deyil, sağalma gətirir. Bu sirri dönə-dönə qəbul etməliyik, çünki həyat qısa məsafəli qaçış deyil, marafondur. Çox vaxt dayanmaq istəyirik, amma marafonçu kimi

gücümüzü yığmalı və küləyin dəstəyi ilə yarışaraq davam etməliyik. Bu halda əmin ola bilərik ki, belə bir külək gələcək. Bu külək isə Müqəddəs Ruhun üfürməsidir.

Daimi tövbə sirri ehtiyacımızdan səlahiyyətlə danışiram. Mən yazıq günahkaram, amma yenə də Allahın mərhəmət taxtı qarşısında diz çökmək və orada sağlamlığımı tapa bilmək üçün yol tapdım.

ƏLAVƏ A

TÖVBƏ SİRRİ MƏRASİMİ

Tövbə sirrini qəbul etməzdən əvvəl tövbəkar sakitlikdə dua edib Müqəddəs Kitab oxuyur və vicdanını sorğu-sual edərək özünü Tövbə sirri üçün hazırlayır. Tövbəkar axırncı tövbə sirrindən sonra etdiyi günahlara görə peşmanlıq hiss etməlidir.

Tövbəkarın qəbulu

Tövbəkar Tövbə otağına və ya heç kəsin olmadığı başqa bir sakit yerə gələrkən keşiş onu mehribanlıqla qəbul edib salamlayır.

Tövbəkar keşişlə birlikdə Çarmıx rəmzi çəkərək deyir:

Ata, Oğul və Müqəddəs ruhun adı ilə. Amin.

Tövbəkar Tanrıya güvənməyə bu və ya başqa sözlərlə dəvət olunur:

Ürəklərimizə işıq verən Allah sənin günahlarını həqiqətdə dərk etməyə və Onun mərhəmətini qəbul etməyə kömək etsin.

Tövbəkar söyləyir: Amin.

Rəbbin sözünü oxumaq

Sonra tövbəkar Allahın mərhəməti və insanın yaxşılığa doğru dəyişməsi haqqında Müqəddəs yazıdakı sözlərə qulaq asır.

Günahları etiraf edərək Yepitemiyani qəbul etmək

Tövbəkar əvvəlcə axırncı dəfə nə zaman tövbə etdiyini və ümumi şəkildə günahların etirafını deyir, sonra etdiyi günahları keşişə güvənərək etiraf edir.

Məsələn, belə:

Hər şeyə qadir Allaha və sizə də, ruhani ata, etiraf edirəm ki, fikirlərimdə və sözlərimdə, hərəkətlərimlə və borcumu yerinə yetirməməklə çox günah etmişəm. Axırncı dəfə tövbə sirrini qəbul edəndən sonra bu günahları etdim: ...

Lazımdırsa, keşiş tövbəkara tam şəkildə günahlarını etiraf etməsinə kömək edir. Tövbəkar keşişin verdiyi məsləhətlərə qulaq asıb onun verdiyi yepitemiyanı qəbul edir. Keşiş tövbəkarı mükəmməl şəkildə peşmanlıq etməyə həvəsləndirir. Tövbəkara xatırladır ki, tövbə sirri vasitəsilə məsihçi İsa Məsihlə ölərək və dirilərək Pasxa sirrində iştirak edir.

Keşişin verdiyi peşmanlıq əməli (yepitemiya) günahların əvəzi və həyatı dəyişmək üçün vasitə kimi qəbul olunmalıdır. Əgər tövbəkar istəsə, mənəvi həyat haqqında suallarını keşişə verə bilər.

Keşiş tövbəkarın vəziyyətinə baxaraq məsləhətlər verməlidir.

Peşmanlıq duası

Bağışlanmağı qəbul etməzdən öncə tövbəkar aşağıdakı dualar və ya öz sözləri ilə peşmanlıq duası edə bilər.

Tanrım!

Mən etdiyim günahlara görə bütün qəlbimlə peşmanam.

Pisliyi seçib yaxşılığı ataraq mən sənə qarşı günah etmişəm, gərək hər şeydən əvvəl sevgi göstərərdim. Mən Sənin köməyinlə qətiyyətlə həyatımı dəyişdirmək istəyirəm, daha çox günah etməmək üçün, məni günaha aparan hər şeydən uzaq olmaq istəyirəm. Xilaskarımız İsa Məsih bizim üçün əzab çəkib öldü. Rəbbim, Onun şərəfinə görə mənə mərhəmət et. Amin.

Rəbbim, əzəldən göstərdiyin mehribanlıq və mərhəmətini xatırla. Sənin xeyirxahlığına görə mənim cavanlıq günah və səhvlərimi unut və öz mərhəmətinə məni xatırla. Amin.

Mənim günahlarımı yu və məni etdiyim səhvlərdən təmizlə. Mən öz təqsirimi etiraf edirəm, mənim günahlarım həmişə gözümün qarşısındadır. Amin.

Ata, mən Sənin qarşısında günahkaram və sənə oğlun olmağa layiq deyiləm. Mən günahkara qarşı mərhəmətli ol. Amin.

Skot Han: Ya Rəbb, mənə mərhəmətli ol!

Mərhəmətli Ata!

İtmiş oğul kimi yenə Sənin yanına qayıdıb deyirəm: mən Sənə qarşı günah etmişəm və mən artıq sənin oğlun adlanmağa layiq deyiləm.

İsa Məsih, dünyanın Xilaskarı!

Mən o cənnəti vəd etdiyini peşman oğru kimi dua edirəm: "Ey İsa, Öz Səltənətinə gələndə məni xatırla!"

Müqəddəs Ruh, sevgi mənbəyi!

Mən Səni güvənlə çağırıram: mənim ürəyimi təmizlə və mənə nur övladı kimi addım atmağa kömək et. Amin.

Rəbb İsa! Sən korların gözlərini açdın, xəstələrə şəfa verdin və günahkar qadını belə bağışladın. Peterin səni inkar etməsinə baxmayaraq, ondan öz sevgini əsirgəmədin. Mənim dualarımı eşit, bütün günahlarımı bağışla, öz sevgini mənim ürəyimdə yenilə. Mənə məsihçi bacı-qardaşlarımla gözəl ünsiyyətdə yaşamağa kömək et ki, mən də sənin xilas edici gücünü bütün dünyada elan edə bilim. Amin.

Rəbb İsa! Sən günahkarların dostu çağırılmağı üstün tutdun. Öz xilas edici ölümün və dirilişinlə məni günahlarımdan azad et. Qoy sənin sülhün mənim ürəyimdə kök salıb sevgi, müqəddəslik və həqiqət məhsulunu üzə çıxarsın. Amin.

Rəbb İsa Məsih! Sən Allahın Quzususan. Sən dünyanın günahlarını Öz üzərinə götürdün. Müqəddəs Ruhun lütfü vasitəsilə Atanla aramızdakı dostluğu bərpa et. Öz adın şərəfinə məni bütün günah ləkələrindən təmizlə və yeni həyata qaldır. Amin.

Allahım! Xeyirxahlığına görə mənə qarşı mərhəmətli ol. Mənim günahlarıma fikir vermə, lakin mənim bütün təqsirlərimi unut. Ey Allah, məndə təmiz ürək yarat, daxilimə yenidən doğruluq ruhunu ver. Amin.

Rəbb İsa, Allah oğlu! Mən günahkara qarşı mərhəmətli ol. Amin.

Bağışlanmaq

Sonra tövbəkar baş əyir ki, keşiş öz əllərini onun başına qoyub dua etsin.
Keşiş belə dua edir :

Rəbbim! Mərhəmətli Ata! Öz Oğlunun ölümü və dirilməsi vasitəsilə dünyanı özünlə barışdırdın və günahların bağışlanması üçün Müqəddəs Ruhunu aramıza göndərdin.

Kilsə xidməti vasitəsilə Allah sənə bağışlanma və sülh versin və mən Ata, Oğul və Müqəddəs Ruh adı ilə sənə günahlarını bağışlayıram.

Tövbəkar cavab deyir: Amin.

Tanrıya şükür etmək

Tövbəkar və keşiş Tanrıya şükür edirlər.

Keşiş: Tanrıya şükür, Onun xeyirxahlığına görə.

Tövbəkar: Onun mərhəməti sonsuzdur. Amin.

Keşiş tövbəkarı bu sözlərlə buraxır:

İsa Məsih günahlarını bağışladı. Onun sülhü ilə get!

və ya:

Rəbbimiz İsa Məsihin əzabları, Müqəddəs Məryəm ananın və bütün müqəddəslərin duaları və sənə bütün yaxşı əməllərin və qəbul etdiyiniz əzabların günaha qarşı dərman olsun, sənə Allahın lütfünü çoxaltsın və əbədi həyatı qəbul etməyə sənə kömək etsin!

Sülh ilə get!

ƏLAVƏ B

Tövbə sirrini qəbul etməzdən əvvəl dua

Ey Allahım, Müqəddəs Ruh, mənim səmimi və təvazökar duama qulaq as! Mən, yazıq günahkaram, Səni, Məhəbbət olan Allahımı öz günahlarımla incitdim. Həyatımı dəyişmək istəyirəm və daha günah etmək istəmirəm. Amma günahlarıma görə peşman olmaq və onları etiraf etmək üçün Sənin köməyinə ehtiyacım var. Səndən diləyirəm: beynimə nur ver və mənə bütün günahlarımı göstər! Bunu Rəbbimiz İsa Məsihin adına xahiş edirəm. Amin.

Tövbə sirrini qəbul etdikdən sonra dua

Ey Allahım, məni sevən və mərhəmətli
Ata! Bütün qəlbimlə Sənə təşəkkür
edirəm, çünki keşiş vasitəsilə günahlarımı
bağışladın. Köməyinlə bütün
günahlardan, hətta ən kiçiyindən
qorunmağa çalışacağam. Sənin yaxşı,
itaətkar və imanlı övladın olmaq
istəyirəm. Kaş etdiyim pisliyi yaxşılığa
çevirərdim.

Həm də, Rəbbimizin Anasına müraciət
edirəm ki, mənim üçün dua etsin və bütün
sınaqlarımda yanımda olsun. Daimi
Köməyimiz olan İsa Məsihin anası,
mənim üçün dua et!

Məzmur 51

Məhəbbətin naminə, ey Allah, mənə lütf et,
bol mərhəmətinə görə asiliklərimi sil.

Mənim bütün təqsirlərimi yu, günahımdan təmizlə.

Çünki asiliklərimi bilirəm, günahım daim gözümün qarşısındadır.

Sənə, yalnız Sənə qarşı günah işlətmişəm, gözündə pis sayılanı etmişəm.

Mənə görə çıxarılan hökmündə ədalətli sən, məni məhkum etməkdə haqlısan.

Mən doğulandan bəri günahkaram, ana bətnindən belə, təqsirkaram.

Sən isə ürəkdə düzlüyün olmasını istəyirsən, mənə daxilən hikmət öyrət.

Məni züfa ilə pak et, təmiz olum, məni yu, qardan da ağ olum.

Mənə şadlıq, sevinc səsinə eşitdir, qırdığın sümüklərim xoşhallansın.

Üzünü tut, günahlarımı görmə, bütün təqsirlərimi sil.

Ey Allah, məndə təmiz ürək yarat, daxilimə yenidən sədaqət ruhunu ver.

Məni Öz hüsurundan atma, Müqəddəs Ruhunu məndən götürmə.

Xilasının sevincini mənə qaytar, itaətkarlıq ruhu verib mənə dayaq ol.

Qoy Sənin yollarını asilərə öyrədim, günahkarlar Sənə sarı dönsünlər.

Ey Allah, məni azad et, qan tökmək təqsirindən məni qurtar,
dilim ədalətini mədh etsin.

Ey Xudavənd, Sən dilimi aç, ağızımla Sənə olan həmdlərimi bəyan edim.

Sən qurbanlardan zövq almazsan, yoxsa kəsərdim.

Yandırma qurbanlarından razı qalmazsan, Allaha məqbul olan qurban etiraf

ruhudur, Sən sınaq və peşman olan ürəyə xor baxmazsan!

Lütfünlə Siona yaxşılıq et, Yerusəlimin divarlarını bərpa et.

Onda doğru yolla təqdim edilən qurbanlardan,

bütöv yandırma qurbanlarından zövq alarsan.

O zaman qurbangahında buğalar qurban kəsilər.

ALLAH MƏRHƏMƏTİNƏ ROZARİ DUASI

“**Atamız**” duası:

“**Salam Məryəm**” duası:

“**İman edirəm**”:

Təsbehin böyük muncuqlarında:

**Əbədi Ata, Sənə bizim və
bütün dünyanın günahlarının əfvi üçün
Sevimli Oğlun,
Rəbbimiz İsa Məsihin,
Bədəni və Qanını, Canını
və İlahiliyini təqdim edirəm.**

Təsbehin kiçik muncuqlarında:

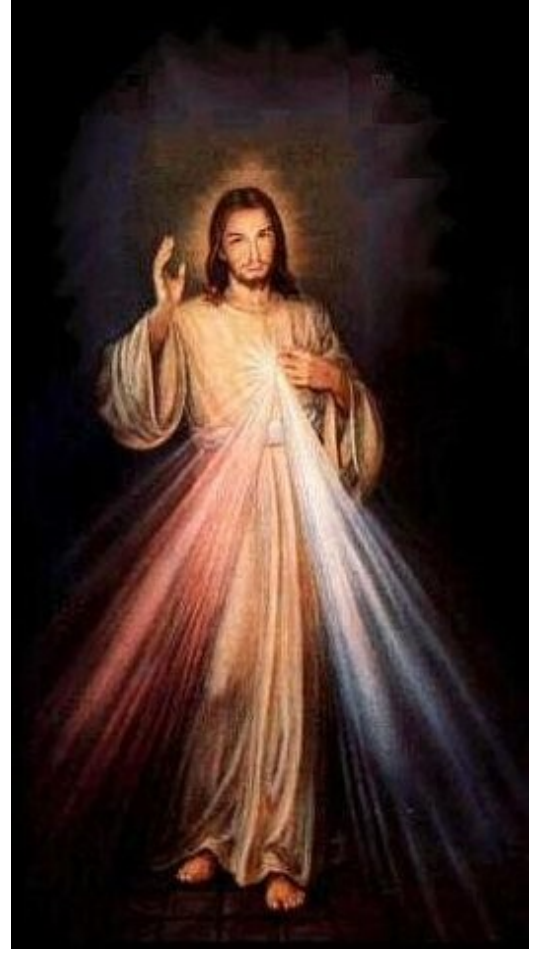
**Onun əzabları xətrinə,
bizə və bütün dünyaya qarşı mərhəmətli ol.**

Sonda:

**Müqəddəs Allah, Müqəddəs Güclü, Müqəddəs Ölməz, bizə
və bütün dünyaya qarşı mərhəmətli ol.**

İsa Sənə ümid edirəm.

Ata, Oğul və Müqəddəs Ruhun adı ilə. Amin

ƏLAVƏ C

Vicdan imtahanı

Əgər bu mətndən tövbə sirrinə hazırlıq üçün istifadə etsək, hər kəs aşağıdakı suallara özünə cavab versin:

1. Tövbə sirrinə təmizlənmək, həyatımı dəyişmək, yenilənmək və Allahla dostluğumu dərinləşdirmək arzusu ilə gəlirəmmi? Yoxsa, bu sirri bir çətinlik kimi dərk edirəm və buna görə nadir halda onu qəbul edirəm?
2. Axırncı tövbədə ölümə aparan günahlarımı unuttum və ya qəsdən demədim?
3. Mənə verdiyi yepitemiyanı yerinə yetirdim? Mənim vurduğum ziyanın əvəzini ödədimmi? İncilə əsaslanaraq həyatımı dəyişmək üçün özümə verdiyim tapşırığı reallaşdırdımmı?

ALLAHIN SÖZÜNÜN NURUNDA VICDANIMIZI YOXLAYAQ:

I. Rəbb deyir: „Allahın Rəbbi bütün ürəyinlə sev!“

Ürəyimi Allaha yönəldirəm və Onun əmrlərini yerinə yetirərək övlad kimi hər şeydən əvvəl sevirəmmi? Yoxsa, Onun yaratdığı maddi şeylərə daha çox dönürəm? İşləyəndə hansı məqsədlə işləyirəm?

Allahın mövcudluğuna şübhə etmişəmmi, İlahi iradəyə görə şikayət etmişəmmi, Onun müqəddəs Adını ləkələmişəmmi, müqəddəs Kilsənin təlimini və onun ayinlərini inkar etmişəmmi? Məsihçi imanının həqiqətləri barədə öz biliyimi dərinləşdirməyə çalışmışammi? Öz imanıma görə xəcalət çəkmişəmmi? İmana şübhəm olanda Rəbdən kömək diləmişəmmi? Həyatımı islah etmək, qəlbimi təmizləmək və qəlbimdə məhəbbəti artırmaq üçün mənə verilmiş sınaqları səbirlə keçmişəmmi?

Həm şəxsi, həm də ictimai həyatımda məsihçi kimi özümü aparmışammi?

Ümid

Lazımı qədər Allaha ümid etmişəmmi? Sınaq yaxud cansıxıcı dəqiqələrdə Ona ümid etmişəmmi? Öz gücümə güvənmişəmmi? Məyus olmuşammi? Ölüm təhlükəsi zamanı bizə əbədi həyat verən Allaha ümid etmişəmmi?

Məhəbbət

Hər şeydən çox Allahı sevmişəmmi? Dünyəvi nemətləri yaxud bağlılığı Ondən üstün tutmuşammi? Onu daha da çox sevməyə və hər bir işi Onunla birlikdə etməyə can atmışammi? Öz işimi, istirahətimi, sevinc və əzablarımı Ona həsr etmişəmmi? Məni əhatə edənlərdə, hətta mənə xoş olmayanlarda Allahı görmüşəmmi?

Allaha ehtiram

Allahın, Məsihin, Məryəm Ananın və müqəddəslərin adını boş yerə çəkmişəmmi? Ehtiyac olmadan Allahı şahid çağırmışammi? Yalandan and içmişəmmi? Allaha verdiyim vədi yerinə yetirmişəmmi? Müvafiq ehtiram göstərmədən müqəddəs olan şey barədə danışmışammi? Mənim „başqa allahlarım“ yoxdur, yəni Allahdan mal dövlətə, xurafatlara, fala və ya magiyaya iman etmişəmmi?

Dua

Gündəlik duaları etmişəmmi? Heç olmasa bəzən Allahla öz sözlərimlə danışmağa cəhd etmişəmmi? Dualarım yalnız niyazlardan ibarət olubmu? Hətta sınaqlarda belə, Allahı izzətləndirib, Ona minnətdarlığımı bildirmişəmmi? Duaları həddindən tez və fikir dağınıqlığı ilə oxumuşammi?

Rəbb Günü (bazar) və bayram günləri

Rəbb Günü və bayram günlərində müntəzəm olaraq İlahi Liturgiyada iştirak etmişəmmi? Öz təqsirimlə ibadətə gecikmişəmmi? Özümü məbəddə necə aparmışam? Mənim üçün Rəbb Günü və bayram günləri, həqiqətən, Rəbbin günləridirmi? Asudə vaxtlarımdan istifadə edərək dini kitablar oxuyur, ailə üzvlərimə sevinc gətirib, xəstələrə baş çəkib, yaxud başqa xeyirxah işlər görmüşəmmi?

Kilsədə həyat

Özümü Kilsənin üzvü hiss edirəmmi, Məsihin işığını dünyada yaymaq barədə Kilsənin missiyasına görə məsuliyyət hiss edirəmmi? Bu müqəddəs işdə kömək göstərməyə çalışmışammi? İnsani nöqsanlarıma baxmayaraq, Məsihin yer üzündəki nümayəndələri olan ruhanilərə lazımı hörmət göstərirəmmi? Davranışım Kilsə barədə mənfəət fikri yaranmasına səbəb olubmu? Heç olmasa ildə bir dəfə tövbə sirtini və Evxaristiyanı qəbul etmişəmmi?

II. İnsanın öz qarşısında borcu

Rəbb deyir: „Səməvi Atanız kamil olduğu kimi siz də kamil olun.“

Həyatımın əsas istiqaməti hansıdır? Əbədi həyata girməyə ümid edirəmmi? Təkəbbürlə mübarizə etmişəmmi? Təkəbbürlə davranmışammi? Öz üstünlüyümü göstərməyə və başqasını alçaltmağa çalışmışammi? Təqsirimi asanlıqla etiraf etmişəmmi? Tənqidi əsəbləşmədən qəbul etmişəmmi? Səhvlərimi gizlətmək üçün yalan danışmışammi?

Maddi nemətlərə bağlıyammi? Öz vəziyyətimdən razıyammi? Başqalarının maddi vəziyyətinə və müvəffəqiyyətinə paxıllıq edirəmmi? Kilsəyə ianə verirəmmi və yaxınlarına ehtiyac zamanı kömək edirəmmi? Simic, yaxud israfçı olmuşammi?

Ürəyimi təmizlikdə qorumağa çalışırammi? Zina günahı etmişəmmi? Əgər etmişəmsə, bunu neçə dəfə etmişəm? Murdar fikir və arzularla mübarizə aparırammi? Pornoqrafiya ədəbiyyatını oxumuşammi və onu başqalarına oxumağa vermişəmmi? Utanmaz söhbətlər edirəmmi, ədəbsiz tamaşalarla maraqlanırammi? Öz bədənimə hörmətlə yanaşırammi? Onanizmdən çəkinirəmmi? Səfeh mühitdən uzaqsanmi? Başqalarını yoldan çıxarmışammi? Başqasının hisslərinə düşüncəsiz münasibət göstərirəmmi? Allahdan kömək istəyərək öz günahlı meyllərimə qalib gəlməyə çalışırammi?

Yemək və içməkdə sadəyəmmi? Sərxoşluq qüsuruna təslim olurammi? Narkotik maddədən istifadə edirəmmi? Onların yayılmasında iştirak etmişəmmi?

Vaxt, güc, qabiliyyətlərimdən səmərəli istifadə etməyə çalışırammi? Bütün

bunlardan inkişaf etməyim üçün gündəlik istifadə etmişəmmi? Yoxsa, tənbel və ya səliqəsiz olmuşam?

Allahın mənə aid iradəsini öyrənməyə çalışırammı? Allahın izzəti və yaxınının xeyri üçün Onun mənə verdiyi bacarıqları inkişaf etdirmişəmmi?

Əzabları və həyat çətinliklərimi necə qəbul etmişəm? Oruc və nədənsə imtina etmə əməllərini həyata keçirmişəmmi?

Qorxu və ya ikiüzlü olduğuma görə vicdanıma qarşı çıxmışammi?

Ruhani həyatımda tərəqqi varmı? Həyatımı Allahın övladı kimi yaşamağa çalışırammı? Müqəddəs Ruhla yaşayırammı? Sonuncu tövbədən sonrakı dövrdə hansı günahları tez-tez etmişəm? Mənim əsas nöqsanım yaxud qüsurum nədir? Onunla necə mübarizə edirəm?

III. İnsanın yaxını qarşısında borcu

Rəbb deyir: „Mən sizi sevdiyim kimi siz də bir-birinizi sevin.“

Yaxınlarımı doğrudan sevirəmmi? Yoxsa öz məqsədlərimə çatmaq üçün onlardan istifadə edirəm? Başqalarına sözlərimlə və ya əməllərimlə pis nümunə göstərmişəmmi?

Ailəmdə hamıya məhəbbət və səbirlə yaxşılıq etməyi çalışırammı?

Uşaqlar üçün: Valideynlərimə necə münasibət göstərirəm? Onlara məhəbbət və hörmət göstərirəmmi? Onlara itaətli olurammi? Onlara etibarla yanaşırammı? Yalan danışmışammi? Onlarla kobud olmuşammi? Onlara kömək etməyə çalışırammı? Onlarla münasibətdə səbirliyəmmi? Valideynlərimin qocalığında kasıbçılıq və tənhalıqdan əzab çəkməmələri üçün çalışırammı? Onlara görə xəcalət çəkirəmmi?

Ailəmin başqa üzvlərinə necə münasibət göstərirəm? Yaxınlarımda dava və vuruşmalarının səbəbi olmuşammi? Kiçiklərə nümunə göstərirəmmi?

Evlilər üçün: Həyat yoldaşıma münasibətim necədir? Ər-arvad sədaqətinə riayət edirəmmi? Ana bətnində başlayan həyatı dayandırmışammi? Buna meyl etmişəmmi?

Valideynlər üçün: Öz uşaqlarımda lazımı qayğısına qalırammı? Onları anlamağa və onların etibarını qazanmağa çalışırammı? Uşaqlara münasibətdə

ədalətli olmağa çalışırammı? Həddindən artıq ciddi və əsəbi olurammı? Onların şiltaqlığına yol verirəmmi? Kilsə övladı və cəmiyyətin layiq üzvləri kimi onların formalaşmasına kömək edirəmmi? Boyümüş övladlarımin ailə həyatlarına qarışırammı? Evimi həqiqi məsihçi ocağına çevirməyə çalışırammı?

Başqasını anlamağa çalışırammı? Onunla məhəbbət və razılıqda yaşamağa çalışırammı? Xudbinliklə davranırammı? Başqasına görə dua edirəmmi? Başqasının sağlamlığı və ruhani həyatının qayğısına qalırammı?

İşdə, məktəbdə və s. daim rast gəldiyim adamlara görə məsuliyyət hiss edirəmmi? Onlara zəruri olanda kömək edirəmmi? İşdə ədalətli, çalışqan və vicdanlıyamı? Yaxınımın həyatını təhlükəyə atmışammı? Bir kəsə nifrət yaxud antipatiya hiss etmişəmmi və əgər hiss etmişəmsə, buna qalib gəlməyə çalışmışammı? Kimdənsə küsmüşəmmi? Yaxınıma qəzəblənmişəmmi? Sözümdə yaxud əməlimdə kimisə incitmişəmmi? Yaxınımı mühakimə edərək yaxud onu aldadaraq ona pislik etmişəmmi? Kiməsə böhtan atmışammı? Yalan şəhadət vermişəmmi? Başqasının müvəffəqiyyətinə paxıllıq etmişəmmi? Başqasının günah və nöqsanlarını aləmə yaymışammı? Yaxınıma gülmək vərdişim varmı? Başqasının fəlakətinə sevinmişəmmi? Özünə, zəifliyinə yaxud nöqsanlarına görə bir kəsə etinasızlıq göstərmişəmmi? Yaxınıma maddi ziyan vurmuşammı? Əgər vurmuşamsa, əvəzini ödəmişəmmi? Bir kəsi yoldan çıxarmışammı və onu müəyyən bir günaha həvəsləndirmişəmmi?

İşdə, məktəbdə, Kilsədə öz vəzifəmi yerinə yetirirəmmi? Vəzifə başında düşüncəsiz davranırammı? Mənə tapşırılan işləri vicdanla yerinə yetirirəmmi? İşçilərimə və mənə kömək edənlərə haqqlı maaşı vermişəmmi? Verdiyim sözlərimi və müqavilələrimi yerinə yetirmişəmmi?

Müqəddəs Ruhun gücləndirmə sirrində qəbul etdiyim tapşırığı dərk edirəmmi? Kilsənin həyatında aktiv şəkildə iştirak edirəmmi? Kilsənin etdiyi xeyriyyə işlərinə kömək edirəmmi? Kilsənin birliyi, xalqlar arasında sülh, dünyada ədalət üçün dua edirəmmi?

Mənim xalqımda ədalət, sülh, inkişaf, əxlaq, razılıq olmasını istəyirəm və çalışırammı? Vətəndaşlıq borclarımı yerinə yetirirəmmi? Vergi ödəyirəmmi?

Dövlət və iş başçılara itaətli olmuşammı? Onlara lazım olan hörmət göstərirəmmi?

Həqiqətdə və sədaqətlə yaşamışam, yoxsa yalanla, böhtanla, mühakimə etməklə və ya mənə deyilən sirri pozmaqla başqalarına pislik etmişəmmi? Yaxınımın həyatı, sağlamlığı, şərəfi və ya yaxşı nüfuzuna zərər vurmuşammi? Ana bətnində başlayan həyatı dayandırmışammi və ya bunu kiməsə məsləhət vermişəmmi? Qəzəb vəziyyətində qalmışammi? Yaxınımın əşyalarını oğurlamışammi? Başqalarının şeylərinə tamah salmışammi? Onların şeylərinə zərər vurmuşammi? Borc götürdüyüm şeyləri qaytarmışammi? Əgər mənə incidiblərsə, İsa Məsihin məhəbbətinə görə bağışlaya bilmişəmmi? Yaxud içimdə nifrəti bəsləyib, qisas arzulamışammi?

MÜNDƏRİCAT

Birinci fəsil: Öz həyat hekayələrini doğru işıqda görmək.....	3
İkinci fəsil: Tövbə əməlləri, tövbənin dərin kökləri.....	9
Üçüncü fəsil: Yeni məhkəmə qaydaları.....	16
Dördüncü fəsil: Müqəddəs sirlə möhürlənmiş günahların etirafı.....	25
Beşinci fəsil: Dünyaya nə olub?.....	34
Altıncı fəsil: Günahda belə şirin olan nədir?.....	47
Yeddinci fəsil: Xilasın müxtəlif ölçüləri – tövbə əhd kimi.....	56
Səkkizinci fəsil: Varisin təmizlənməsi. İsrəfcil (itmiş) oğulun sirləri.....	64
Doqquzuncu fəsil: Əsas küçədə sürgün kimi. Evdən kənardə əsl ev deyil.....	73
Onuncu fəsil: İşləməyən, dişləməz! Qalib peşmanlığın sirləri.....	82
On birinci fəsil: Tövbə otağı kənarında həyat. Ən yaxşı tövbə edənlər nə edirlər.....	90
On ikinci fəsil: Daxili döyüş meydanı. Tövbə sirri mübarizədir.....	98
On üçüncü fəsil: Açılmış qapı.....	104
Əlavə A: Tövbə sirri mərasimi.....	110
Əlavə B: Dualar.....	114
Əlavə C: Vicdan imtahanı.....	116